

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΟΓ'	ΤΕΥΧ. Α'	ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308	1 ΜΑΪΟΥ 1996	ΑΡΙΘ. 7
----------	----------	---	--------------	---------

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἀγιολογίου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*

Ἡ Ἐκκλησία ἀπ' ἀρχῆς διὰ τῶν αἰῶνων μέχρι σήμερον διαμορφώνει καὶ ἐμπλουτίζει συνεχῶς τὸ Ἑορτολόγιόν της. Τοιοῦτοτρόπως, — ἐκτὸς τῶν ἑορτῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα ἢ εἶναι Δεσποτικά καὶ Θεομητορικά ἢ προβάλλουν ἀγγέλους καὶ προφήτας —, ἡ Ἐκκλησία ἔχει καθιερώσει καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ καθιερώη ἑορτὰς ἁγίων, μαρτύρων, ὁσίων, ὁμολογητῶν, ἀσκητῶν, παρθένων, ἐπισκόπων κ.λπ. Πᾶσαι αἱ ἑορταὶ αὗται ὁδηγοῦν καὶ ὑπο-

Τοῦ κ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ὁμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν
Τακτικοῦ Μέλους τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

βοηθοῦν τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν συνειδητοποίησιν τῆς ἀνάγκης πραγματοποιήσεως τοῦ κυρίου σκοποῦ τοῦ ὀρθοδόξου μορφωτικοῦ ἔργου, ὁ ὁποῖος διευτυλώθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου διὰ τῶν ἐπιγραμματικῶν λόγων: «Χριστῷ συνταφῆναί με δεῖ, Χριστῷ συναναστήναι, συγκληρονομήσαι Χριστῷ, υἶὸν γενέσθαι Θεοῦ, Θεὸν αὐτὸν» (Migne Ἐ.Π. 35,785).

Ἐὰν αἱ Δεσποτικά καὶ Θεομητορικά ἑορταὶ ὑπενθυμίζουν πρωτίστως τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπὸ τῶν πιστῶν «μεθέξεως» διαφόρων πτυχῶν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον

συνεχίζεται μυστικῶς ἐν τῇ Λατρείᾳ, αἱ πλείσται τῶν λοιπῶν ἑορτῶν, ὡς αὐτονοήτως καὶ αἱ Δεσποτικά καὶ Θεομητορικά, παρουσιάζουν εἰς ἡμᾶς θαυμάσια πρότυπα πραγματώσεως τῆς «μεθέξεως» ταύτης. Ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἁγίων εἶναι ἐκδηλος ἡ ζωογόνησις τῆς «τεθανατωμένης τοῖς παρὰ πῶμασι ψυχῆς» διὰ τῆς παροχῆς εἰς αὐτὴν τῆς ζωογόνου ἐνεργείας καὶ χάριτος τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ χιτῶνος τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἰς τὴν πρώτην καὶ οὐρανίαν αὐτοῦ αἴγλην, ἡ περιβολὴ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς φωτεινῆς στολῆς τῆς ἀναγεννήσεως, ἡ ἀναμόρφωσις τῆς ρυπωθείσης εἰκόνης εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος, ἡ «καινότης τῆς ζωῆς», ὁ καθαρισμὸς τῆς χερσωθείσης καὶ ἀκανθοφορησάσης ψυχῆς ἡμῶν, ἡ θεραπεία τῶν τραυμάτων καὶ μολώπων αὐτῆς, ἡ ὀριστικὴ ἀπαλλαγὴ ἐκ τοῦ θανάτου, ἡ παροχὴ εἰς ἡμᾶς «τῆς ἀφθαρσίας τῆς σαρκός», ὁ μετασχηματισμὸς «τοῦ σώματος τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ» (Φιλιπ. γ' 2), ἡ περιβολὴ τοῦ «φωτεινοῦ ἐνδύματος ἐν τῇ ἀναστάσει», ἡ κατόπτεισις τοῦ ἀκτίστου καὶ αἰδίου φωτὸς τῆς Θεότητος, ἡ ἀνάπαισις «ἐν χώρᾳ ζώντων», «ἐνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη ὁμοῦ καὶ στεναγμὸς», ἡ συμμετοχὴ ἡμῶν εἰς τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ νυμφῶνι αἰώνιον καὶ ἄληκτον χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν.

Αἱ ὑπάρχουσαι ἐν τῷ Ἑορτολογίῳ ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τῆς μνήμης τῶν ἁγίων ἀποβλέπουν ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ὑπόμνησιν τοῦ καθήκοντος τῆς μιμήσεως τῆς ἁγίας ζωῆς των, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ νὰ δοξάζωμεν μετ' αὐτῶν τὸν «θαυμαστὸν ἐν τοῖς ἁγίοις Αὐτοῦ» Θεὸν (Ψαλμ. ξξ' 35) καὶ τρίτον εἰς

* Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον ἐνεσωματώθη μέγα μέρος τῶν ὑπὸ τοῦ γράφοντος Προλεγόμενων εἰς τὴν Β' ἔκδοσιν τοῦ ὑπὸ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ἐκδοθέντος ἔργου: Σωφρονίου Εὐστρατιάδου (†), Μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως, Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι, 1995.

τὸ νὰ ἐπικαλώμεθα τὰς ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβείας τῶν ἐν οὐρανοῖς ἁγίων. (Περὶ τοῦ νοήματος τῆς τιμῆς τῆς μνήμης τῶν ἁγίων πρβλ. καὶ τὸ εὐσύνοπτον κύριον ἄρθρον τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος», 1996, σ. 129).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ καταστοῦν οἱ βίοι τῶν ἁγίων προσιτοὶ εἰς τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀληθῆ διψαν, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὰ περιστατικά τῆς ζωῆς τῶν ἁγίων. Εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἀνάγκης αὐτῆς ἀποβλέπουν, ἐκτὸς παλαιότερων καὶ νεωτέρων συλλογῶν καὶ ἐκδόσεων βίων ἁγίων (λ.χ. τοῦ Συναξαρίου τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου καὶ ἄλλων), καὶ σχετικὰ δημοσιεύματα τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», οἷα εἶναι λ.χ. τὰ ἐξῆς: Μιχαὴλ Ἰ. Γαλανοῦ, Οἱ βίοι τῶν ἁγίων, τόμ. 1-4, τρίτη ἐκδοσις, Ἀθήναι, 1987. «Ἀγιολογικὴ Βιβλιοθήκη: Μὲ τοὺς ἁγίους μας, Συναξαριστῆς ἐκάστου μηνὸς (εἰς συνεχιζομένην ἐκδοσιν ἀπὸ τοῦ 1994): Εἰσαγωγή, μετάφραση, πραγματολογικὰ στοιχεῖα, ἱστορικὸ πλαίσιο, παραπομπὲς Γεωργίου Δ. Παπαδημητροπούλου, θεολόγου, φιλολόγου - λυκειάρχου». Ἐκάστην πρωΐαν ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μεταδίδει τὸ συναξάριον τῆς ἡμέρας (ἐκ τῆς ἐκδόσεως ταύτης τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας»).

Ἄλλὰ σήμερον ἀναγνωρίζεται ὅλον ἐν καὶ περισσότερον ἢ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς — παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκδοσιν ἐκλαίκευμένων βίων τῶν ἁγίων — ἀναπτύξεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἀγιολογίας πρὸς ἀντικειμενικὴν ἐξιχνίασιν, διερεύνησιν καὶ ἐπισήμανσιν τῶν ἀυθεντικῶν στοιχείων τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας τῶν ἁγίων. Ρηξικέλευθος σκαπανεὺς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ὑπῆρξεν ὁ ἀοιδίμος Μητροπολίτης πρώην Λεοντοπόλεως Σωφρονίος Εὐστρατιάδης (1872-1947), ὁ ὁποῖος, ὢν ἀπόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης, διέπρεψεν ὄχι μόνον ὡς κληρικὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπιστήμων ἐρευνητῆς ἰδίως εἰς τοὺς τομεῖς τῆς Ἀγιολογίας, τῆς Ὑμνολογίας καὶ τῆς Παλαιογραφίας καὶ ὡς ἐξαιρετικὸς συγγραφεὺς ἀναριθμητῶν μελετῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δεκάδες τινὲς ἐξεδόθησαν αὐτοτελῶς, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ εὐρίσκονται ἐν διαφόροις περιοδικοῖς.

Ὅταν, μετὰ τὴν παραίτησιν ἐκ τοῦ ἀρχιερα-

τικοῦ θρόνου, ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης ἐγκατεστάθη ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐνθα ἐπὶ διετίαν διετέλεσε καὶ Διευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», ἐδόθη εἰς αὐτὸν εὐκαιρία νὰ μελετήσῃ πλῆθος ἀθωνικῶν λειτουργικῶν καὶ ἀγιολογικῶν Κωδίκων. Παρομοίους Κώδικας ἐμελέτησε καὶ ἐν Παρισίοις μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν του ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὴν πόλιν τῆς παρισινῆς περιοχῆς Chennevières - sur - Marne. Ἡ μελέτη τῶν Κωδίκων τούτων, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν (λ.χ. τῆς Πάτμου), καὶ ἡ κριτικὴ ἀξιοποίησις τοῦ Συναξαριστοῦ τοῦ Νικοδήμου καὶ ἄλλων παλαιότερων καὶ νεωτέρων Συναξαριστῶν καὶ Ἀγιολογίων συνετέλεσαν, ὥστε τὸ ὑπ' αὐτοῦ γραφὲν Ἀγιολόγιον νὰ περιλαμβάνῃ καὶ πολλὰς δεκάδας ἀγνώστων ἁγίων.

Ἡ παρουσίαις τῶν ἁγίων γίνεται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν, ἐνῶ διὰ χρήσεως βραχυγραφῶν μνημονεύονται αἱ κυριώτεραι τῶν χρησιμοποιοθησοῦν πηγῶν. Ἡ εὐσύνοπτος ἐκθεσις τοῦ βίου καὶ τῶν ἀθλημάτων τῶν ἁγίων καθιστᾷ τὸ πόνημα τοῦτο εὐχρηστον ἐγχειρίδιον καὶ λεξικὸν τῶν πλείστων ἐκ τῶν, μέχρι τῆς συγγραφῆς του, γνωστῶν ἁγίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐξ ἄλλου εἰς τῶν κυρίων στόχων τοῦ ἀείμνηστου Ἱεράρχου εἶναι ἡ λελογισμένη ἀπαλλαγὴ τῶν Συναξαρίων ἐκ τῶν εἰς τὴν φαντασίαν ὀφειλομένων προσθηκῶν εἰς αὐτά. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἐξῆς ἐρωτήματα αὐτοῦ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ ἔργου: «Ποῖος θὰ περικόψῃ τῆς ἀχαλινώτου φαντασίας τὰς πτέρυγας; Ποῖος θὰ καθάρσῃ τὸν ἄλωνα καὶ θὰ καύσῃ τὸ ἄχυρον καὶ θὰ συνάξῃ τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην; Ποῖος θὰ ἀποδώσῃ τὸ φυσικὸν κάλλος εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο ἀγιολογικὸν ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον ἢ εὐσεβῆς φαντασία ἐφθείρε καὶ ἠλλοίωσε καὶ μετεβίβασεν εἰς ἡμᾶς ἡμαυρωμένον καὶ ἀγνώριστον;». Ἡ πεφωτισμένη ἀπάντησις τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου πρώην Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου εἶναι ἡ ἐξῆς: «Ἡ Ἐκκλησία μόνη, ἄνευ τῆς βοήθειας τῆς ἐπιστήμης καὶ χειραγωγίας αὐτῆς, ὅσον καὶ ἐὰν ἔχῃ καλὴν θέλησιν, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ σήμερον πλήρως τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς σκοποῦ. Μόνον εἰδικὸς κλάδος τῆς Θεολογίας... θὰ ἠδύνατο διὰ μεθοδικῆς ἐργασίας, διὰ τῆς περισυλλογῆς πρώτον τοῦ γνωστοῦ καὶ ἀγνώστου ὑλικοῦ, ἤγουν τῶν ὑπομνημάτων, τῶν βίων τῶν ἁγίων, ἐγκωμίων, ὑμνογραφικῶν

ἔργων καὶ ὄσων σχετικῶν, νὰ συστηματοποιήσῃ τὸ ὠραῖον τοῦτο τμήμα τῆς Θεολογίας, νὰ περικόψῃ τὰ περιττά, νὰ φωτίσῃ τὰ σκοτεινὰ καὶ νὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς τὸν ἱερὸν περιβόλον, ἵνα μὴ εἰσπηδῶσιν οἱ τολμηροὶ ψευδευλαβεῖς καὶ ἀμύητοι».

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀγιολογίου ἐγένετο προσπάθεια πρὸς ἰκανοποίησιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τῶν μεθοδολογικῶν τούτων αἰτημάτων, γίνεται φανερόν, διατί ἡ πρὸ δεκαετιῶν γενομένη πρώτη ἔκδοσις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ὑπῆρξε πρωτοποριακὴ συμβολὴ εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ ἀγιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἔχει σημαντικῶς προωθηθῆ τὰς τελευταίας δεκαετίας παρ' ἡμῖν διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐιδικῆς ἔδρας ἐν ταῖς Θεολογικαῖς Σχολαῖς καὶ ἐιδικῶν μαθημάτων, δι' ἐιδικῶν ἀγιολογικῶν μελετῶν διαφόρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν θεολόγων καὶ δι' ὀργανώσεως ἀγιολογικῶν συνεδρίων καὶ ἀναπτύξεως ἀγιολογικῶν κέντρων, ὡς λ.χ. διὰ τῆς μερίμνης τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

Τῷ 1995 ἐγένετο ἐπανέκδοσις τοῦ Ἀγιολογίου τούτου ὑπὸ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας», πρῶτον διότι τοῦτο ἔξακολουθεῖ νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανοὺς ἐν εὐσύννοπον ἐγχειρίδιον ἐνημερώσεως διὰ τοὺς πλείστους τῶν γνωστῶν ἀγίων καὶ δεύτερον διότι τοῦτο εἶναι συνεχῆς ὑπόμνησις τοῦ αἰτήματος διὰ τὴν ἐντατικὴν συνέχισιν τῆς προοπαθείας πρὸς προώθησιν καὶ περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν ἀγιολογικῶν μελετῶν. Αἱ νέαι μελέται αὗται δέον νὰ ἀναφέρονται ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀναθεώρησιν ἢ συμπλήρωσιν παλαιῶν Συναξαρίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ πλήθους τῶν ἀγίων, οἱ ὅποιοι προεβλήθησαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἐν τῇ καθ' ὅλου Ὁρθοδοξίᾳ μετὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου πρώην Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου. Συνεχῶς καθιεροῦνται ἐν ταῖς Ὁρθοδόξοις Ἐκκλησίαις νέαι ἑορταὶ ἀγίων τοπικοῦ ἢ γενικωτέρου χαρακτήρος, ὡς λ.χ. αἱ μνημονεύμεναι ἐν τοῖς «Διπτύχοις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», τὰ ὅποια κατ' ἔτος ἐκδίδονται ὑπὸ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας». Αἱ μελέται αὗται δέον ἔπειτα νὰ ἀποβλέπουν ἀφ' ἐνὸς εἰς τὴν περιχαράκωσιν καὶ προβολὴν τῶν «ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι Χριστῷ» (Φιλιπ. δ' 13) πραγματοποιηθέντων ἀθλημάτων

τῶν ἀγίων καὶ ἀφ' ἐτέρου εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀφανεῖας ἀνάδειξιν ἀγίων, διὰ τοὺς ὁποίους ἰσχύουν οἱ ἐξῆς λόγοι τοῦ Μανουὴλ Γεδεῶν: «Ἴσως ἡ μελέτη βιβλίων ἱερῶν ὁμοίων εὐρισκομένων ἐν ναοῖς ἢ μοναῖς Κιλικίας, Μεσοποταμίας καὶ Πόντου, Συρίας καὶ Ἀβησσυνίας, γνωρίσει ἡμῖν ὀνόματα καὶ βίους καὶ γεγονότα τέως ἀγνωστα ἐκ βιογραφιῶν μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ὁσίων μοναχῶν καὶ διδασκάλων τοπικῶν ἐκκλησιῶν, ἅτινα κατὰ χρόνους ἀρχαίους δυσχερῶς ἠδύναντο νὰ γίνωνται γνώριμα ὑπὸ μιᾶς Ἐκκλησίας ἐν ἑτέρῳ διὰ τὸ δυσχερὲς τῶν περιστάσεων καὶ συγκοινωνιῶν» (Μανουὴλ Ἰω. Γεδεῶν, Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον, Κωνσταντινούπολις 1895, σ. 13). Ἀκριβῶς τὸν δρόμον πρὸς μίαν τοιαύτην μελέτην δεικνύει τὸ διὰ δευτέραν φορὰν ὑπὸ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας» ἐκδοθὲν «Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Εἰς τὰ ἀνωτέρω θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προστεθῆ, ὅτι ἡ Ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας ὀδηγεῖ εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ἡ διὰ τῶν αἰῶνων δυναμικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Ἀγιολογίου καὶ ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ Ἑορτολογίου διὰ νέων σχετικῶν ἑορτῶν τοπικοῦ ἢ γενικωτέρου χαρακτήρος ὀδηγοῦν — ἂν ὄχι βραχυπροθέσμως, ὅπωςδήποτε — μεσοπροθέσμως ἢ μακροπροθέσμως εἰς λειτουργικὰς μεταβολάς. Δὲν πρόκειται μόνον διὰ τὰς προστιθεμένας νέας ἀκολουθίας καὶ τοὺς νέους ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, οἱ ὅποιοι παράγονται πρὸς τιμὴν τῶν νέων ἀγίων. Αἱ ἐν τῷ Ἑορτολόγιῳ προσθῆκαι καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν μεταβολαὶ ἐν τῇ λατρείᾳ σημαίνουν οὐ μόνον αὐξήσιν τοῦ πλοῦτου ἢ καὶ φόρτον τῶν λειτουργικῶν στοιχείων ὠρισμένων ἡμερῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, ἀλλὰ θάπτου ἢ βράδιον καὶ συρρίκνωσιν ἢ καὶ ἐκτοπισμὸν παλαιότερων λειτουργικῶν μορφῶν πρὸς ἐπικράτησιν νεωτέρων. Οὕτως, ὡς ἦδη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔχει ἐπισημάνει ὁ γράφων, ὅταν καθιερώθη λ.χ. ἡ ἑορτὴ τῆς Ὁρθοδοξίας τὴν Ἀ' Κυριακὴν τῶν νηστειῶν, ἐξετοπίσθη ἡ παλαιότερον ὑπάρχουσα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην «μνήμη τῶν ἀγίων προφητῶν Μωϋσέως, Ἀαρῶν καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν», διὰ τοὺς ὁποίους ἐν τοῖς παλαιότεροις κώδιξι ὑπῆρχεν ἐιδικὸς κανὼν ἔχων ἀκροστιχίδα «Χορὸς κροτεισθῶ τῶν προφητῶν εὐστόχως». Ἄλλως τε ἡ μέχρι τῆς σήμερον κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην ἀναγιγνωσκόμενη ἀποστολικὴ περικοπὴ καὶ τὸ Ἀλληλουάριον αὐτῆς μνημονεύουν τὸν Μωϋσεᾶ καὶ τὸν Ἀαρῶν.

Ἐξ ἄλλου ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ κατὰ τὴν Β΄ Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καθιερώθη ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου (β΄ ἡμῶν αἰῶνος). Ἀντὶ τῆς μνήμης τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, τὰ παλαιότερα χειρόγραφα καὶ τὰ ἐκ τῶν νεωτέρων μὴ μνημονεύοντα ταύτην ἀναφέρουν εἰς τὸ ἑορτολογικὸν περιεχόμενον τῆς ἡμέρας εἴτε τὴν μνήμην τῶν ἁγίων τοῦ Μηναίου, εἴτε τὴν μνήμην τῆς μετανοίας τοῦ τελώνου ἢ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ. Δι' αὐτὸ ἡ παλαιότερα ὑμνολογία τῆς ἡμέρας ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἀνάγκη τῆς μετανοίας κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀσώτου ἢ τοῦ τελώνου.

Εἰς ἑτέρας περιπτώσεις ἡ ἀντικατασταθεῖσα παλαιότερα ἑορτὴ ἐξετοπίσθη μὲν ἐκ τοῦ συναξαρίου καὶ ἐπαύσατο μνημονευομένη ἐπισημῶς, ἀλλὰ λεληθότως ἐξακολουθεῖ νὰ συνεχίζῃ τὴν παρουσίαν τῆς διὰ τῆς συνυπάρξεως ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ κατὰ τὸν Ὁρθρον δύο «κανόνων», ἧτοι τόσον τοῦ τῆς παλαιότερας ἑορτῆς, ὅσον καὶ τοῦ τῆς νεωτέρας. Ἔστω ὡς παράδειγμα τὸ ἑορτολογικὸν περιεχόμενον τῆς Δ΄ Κυριακῆς τῶν νηστειῶν, καθ' ἣν σήμερον ἐορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, συγγραφέως τῆς «Κλίμακος». Ὡς ἀπεδείχθη ἐκ σχετικῆς ἐρεύνης τῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τὰ παλαιότερα τοῦ ἰδ' αἰῶνος χειρόγραφα ἀγνοοῦν τὴν μνήμην ταύτην. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ιε' αἰῶνα πολλὰ χειρόγραφα δὲν ἀναφέρουν ταύτην, τοῦθ' ὅπερ καθιστᾷ πιθανόν, ὅτι ἡ ἐκ τοῦ ἀκινήτου εἰς τὸν κινήτῳ κύκλον γενομένη περὶ τὸν ἰδ' αἰῶνα μετάθεσις τῆς μνήμης ταύτης δὲν ἐγένετο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γενικῶς δεκτὴ. Πρὶν ἢ εἰσαχθῆ ἡ μνήμη τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τῆς «Κλίμακος» εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Δ΄ ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν, ἐγένετο τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ μνεῖα τοῦ κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου παραπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐν τοῖς παλαιότεροις χειρογράφοις ὑπάρχοντος κανόνος τοῦ Ὁρθρου τῆς ἡμέρας, ὅστις, —σφζόμενος καὶ σήμερον ἐν τῷ ἐντύπῳ Τριωδίου, παραπλευρῶς πρὸς ἕτερον μεταγενέστερον κανόνα, ἀναφερόμενον εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τῆς Κλίμακος—, περιέχει ὕμνους ἀναφερομένους εἰς τὴν ὁμοιωθεῖσαν «τῷ ἐν χερσὶ τῶν ληστῶν περιπεσόντι» τετραυματισμένην ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνθρωπότητα, ἧτις χρῆζει θεραπείας ἐκ μέρους τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ὁποίου σύμβολον εἶναι ὁ καλὸς Σαμαρείτης. Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ὁδη-

γεῖ καὶ τὸ ὅτι χειρόγραφα τινὰ, ἔχοντα προφανῶς ὑπ' ὄψει τὴν παλαιότεραν λειτουργικὴν πράξιν, ἀναφέρουν ρητῶς, ὅτι ἡ Κυριακὴ τῆς Δ΄ ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν εἶναι ἀφιερωμένη «εἰς τὸν παραπεσόντα εἰς τοὺς ληστὰς». Εἶτα τὸ ὑπ' ἀρ. 210 Σιναϊτικὸν Εὐαγγελιστάριον τοῦ θ'-ι' αἰῶνος ὡς εὐαγγελικὴν περικοπὴν τῆς ἡμέρας ἔχει τὴν τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου (Προβλ. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριωδίου, Διατριβὴ ἐπὶ ὑψηγείᾳ, ἐν Ἀθήναις 1958, σσ. 29-30).

* * *

Ἡ ὅλη ἐξέλιξις τοῦ Ἀγιολογίου, τοῦ σχετικοῦ Ἑορτολογίου καὶ τῶν ἀντιστοίχων λειτουργικῶν προσαρμογῶν καὶ ἀναθεωρήσεων ἔχει μὲν κατὰ κανόνα ὡς γενεσιουργὸν αἰτίαν καὶ ὀρμητήριον τὴν χαρισματικὴν ἐλευθερίαν μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, ἀλλ' ἐπισημαίνεται τελικῶς πάντοτε ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν συνείδησιν τοῦ πληρώματος τούτου. Ἡ διὰ τῶν αἰῶνων πρωτοβουλία τῶν ἐχόντων χαρισματικὸν ζῆλον μελῶν τῆς Ἐκκλησίας δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν προβολὴν —πρὸς ἀνακήρυξιν— νέων ἁγίων ἢ εἰς τὴν δημιουργίαν νέων σχετικῶν λειτουργικῶν στοιχείων (ὕμνων, ἀκολουθιῶν κ.τ.τ.), ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν διδομένην ὠθησιν πρὸς δημιουργίαν θαλαρᾶς πνευματικῆς καὶ λειτουργικῆς κινήσεως, ὁδηγούσης εἰς τὴν ἐν Χριστῷ μόρφωσιν τῶν πιστῶν τόσον διὰ τῆς λατρείας, ὅσον καὶ ἐκ τῆς λατρείας καὶ ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ὑπ' αὐτῆς προβαλλομένων ἁγίων.

Δημητρίου Τρακατέλλη, μητροπολίτου Βρεσθῆνης,
ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΕΡΜΗΝΕΥΟΥΝ. Ἀπόψεις
Πατερικῆς Βιβλικῆς Ἑρμηνείας. Ἀθήνα 1996,
σχήμα 14,5X22,5 ἐκατ., σσ. 256.

Ἡ Ἁγία Γραφὴ ἀποκαλύπτει στὸν ἄνθρωπο —ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Σεβ. συγγραφεὺς— ἕνα θαυμαστό, μοναδικὸ καὶ ὑπέροχο κόσμον: τὸν κόσμον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ ὁποῖος, ὅμως, δὲν προσεγγίζεται πρόχειρα καὶ εὐκόλα. Στὴν ἐξερεύνησίν του καὶ στὴν κατανόησίν του χρειάζονται ὁδηγοὶ προικισμένοι μὲ σοφία καὶ ἀγιότητα. Τέτοιοι ὁδηγοὶ εἶναι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Πλευρῆς τοῦ ὑπέροχου ἐρμηνευτικοῦ ἔργου τους παρουσιάζει τὸ θαυμάσιο καὶ σὲ ἐμφάνισιν αὐτὸ βιβλίον, παραθέτοντας δείγματα τῆς κολοσσιαίας, πολυσύνθετης καὶ ἀκτινοβόλου ἐξηγητικῆς προσφορᾶς τους.

Ο ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ «ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ»

Μεταξὺ τῶν πρώτων Ἑλληνικῶν Πατρολογικῶν ἔργων τῆς ἐποχῆς τῶν λεγομένων Ἀποστολικῶν Πατέρων, ἤτοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, οἱ ὅποιοι ἤκμασαν μετὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, συγκαταλέγονται καὶ αἱ «Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος». Αἱ «Διαταγαί», ὡς θὰ ἀναγράφονται περαιτέρω ἐνταῦθα χάριν συντο-

ριοι γενήσεσθε· εἰ δὲ μὴ πιστεύσητε, ἄθῳοι ἡμεῖς εὗρεθησόμεθα καὶ καθαροὶ τῆς ὑμετέρας δυσπιστίας» (Ε', 7. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 83).

Καὶ ἀλλαχοῦ: «Καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὅλης κινδυνευσάσης, ἡμεῖς οἱ δώδεκα συνελθόντες εἰς Ἱερουσαλήμ...» (ΣΤ', 12. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 100-101).

Καὶ περαιτέρω: «Δι' οὗς (ψευδοχριστοὺς καὶ ψευδοπροφήτας) καὶ ἡμεῖς νῦν ἐπὶ τὸ αὐτὸ γινόμενοι... ἐγράψαμεν ὑμῖν τὴν καθολικὴν ταύτην διδασκαλίαν εἰς ἐπιστηρισμὸν ὑμῶν τῶν τὴν καθόλου ἐπισκοπὴν πεπιστευμένων...» (ΣΤ', 14. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 103).

Καὶ περαιτέρω πάλιν: «Ἄμα τοίνυν ὑπάρχοντες ἡμεῖς οἱ δεκαδύο τοῦ Κυρίου ἀπόστολοι τάσδε τὰς θείας ὑμῖν ἐντελλόμεθα διατάξεις περὶ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ τύπου» (Η', 4. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 142-143).

Καὶ ἐπὶ τούτοις, εἰς τὸν ἐπίλογον τῶν «Ἀποστολικῶν Κανόνων»: «Ταῦτα καὶ περὶ κανόνων ὑμῖν διατετάχθη παρ' ἡμῶν, ὧ ἐπίσκοποι. Ὑμεῖς δὲ ἐμμένοντες μὲν αὐτοῖς σωθήσεσθε καὶ εἰρήνην ἔξετε· ἀπειθοῦντες δὲ κολασθήσεσθε καὶ πόλεμον μετ' ἀλλήλων ἀίδιον ἔξετε, δίκην τῆς ἀνηκοΐας τὴν προσήκουσαν τυννίντες» (Η', 48. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 180).

Αἱ «Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων» ἀποτελοῦνται ἐξ 8 (Α'-Η') Βιβλίων, τὰ ὅποια περιλαμβάνουν τὰ ἑξῆς:

Βιβλίον Α'. Καθολικὴ διδασκαλία περὶ λαϊκῶν.

Βιβλίον Β'. Περὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων.

Βιβλίον Γ'. Περὶ χηρῶν.

Βιβλίον Δ'. Περὶ ὄρφανῶν.

Βιβλίον Ε'. Περὶ μαρτύρων.

Βιβλίον ΣΤ'. Περὶ σχισμάτων.

Βιβλίον Ζ'. Περὶ πολιτείας καὶ εὐχαριστίας καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν μνήσεως.

Βιβλίον Η'. Περὶ χαρισμάτων καὶ χειροτονιῶν καὶ Κανόνων Ἐκκλησιαστικῶν (Ἑλληνικὴ Πατρολογία Migne, τόμος 1, στήλαι 555-1156).

Πρὸς τούτοις, εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔκδοσιν τῶν «Διαταγῶν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διὰ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας
κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΘΕΜΕΛΗ

μίας, ἢ «Διατάξεις τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων» ἢ «Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ» εἶναι «συλλογὴ διατάξεων, ἀναφερομένων εἰς ζητήματα ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, εὐταξίας καὶ λατρείας», αἱ ὅποια ἐδόθησαν δῆθεν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων «διὰ Κλήμεντος», διατελέσαντος τρίτου ἐπισκόπου Ρώμης (92-101 μ.Χ.), ἀλλὰ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν αἱ «Διαταγαὶ» αὐταὶ πρὸς τὸν Κλήμεντα Ρώμης.

Περὶ τῆς δῆθεν συγγραφῆς τῶν «Διαταγῶν» ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν διὰ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Κλήμεντος πρὸς ὅλους τοὺς «ἐξ ἔθνῶν» εἰς «τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πιστεύσαντας», γράφεται εἰς τὸ ΣΤ' Βιβλίον τῶν «Διαταγῶν» ὅτι, οἱ Ἀπόστολοι κατέλιπον εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἱερεῖς «τῆνδε τὴν καθολικὴν διδασκαλίαν», δηλαδὴ τὰς «Διαταγὰς», «εἰς μνημόσυνον ἐπιστηρισμοῦ τοῖς πεπιστευκόσι Θεῷ, διαπεμφάμενοι διὰ τοῦ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Κλήμεντος τοῦ πιστοτάτου καὶ ὁμοψύχου τέκνου ἡμῶν ἐν Κυρίῳ». (Βιβλίον ΣΤ', κεφάλαιον 18. *Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων* (ΒΕΠΕΣ, ἔκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμος 2, Ἀθήναι 1955, σελ. 107).

Ἐκτὸς ὅμως αὐτῆς τῆς περιπτώσεως, καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῶν «Διαταγῶν» ἀναφέρεται ὅτι, οἱ Ἀπόστολοι εἶναι οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν. Γράφεται ἐν αὐταῖς: «Διδάσκομεν ὑμᾶς ταῦτα πάντα, ἃ διαπαξάμενος ἡμῖν (ὁ Κύριος) ἀνελήφθη ἐπ' ὄψει ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸν ἀποστείλαντα αὐτόν. Καὶ ἐὰν μὲν πιστεύσητε, μακά-

Κλήμεντος» προστίθεται καὶ «Ἐπιτομή τοῦ Βιβλίου Η' τῶν Διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων», περιλαμβάνουσα τὰ ἑξῆς:

Α' Διδασκαλία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων περὶ χαρισμάτων.

Β' Διατάξεις τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων περὶ χειροτονιῶν διὰ Ἰππολύτου.

Γ' Παύλου τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Διατάξεις περὶ Κανόνων Ἐκκλησιαστικῶν.

Δ' Πέτρου καὶ Παύλου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Διατάξεις.

Ε' Περὶ εὐταξίας Διδασκαλία πάντων τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Αἱ Διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος καὶ Κανόνες Ἐκκλησιαστικοὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (ΒΕ-ΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 5-201).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν συγγραφέα, τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον τῆς συγγραφῆς τῶν «Διαταγῶν», ὁ καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Δημήτριος Σ. Μπαλάνος γράφει ὅτι, ἔγιναν μεγάλα συζητήσεις περὶ τοῦ συγγραφέως, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου τῆς συγγραφῆς αὐτῶν καὶ θεωρεῖ πιθανωτέραν τὴν γνώμην, κατὰ τὴν ὁποίαν περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἐν Συρίᾳ «συμπληρῆς τις περισυνέλεξε, συνεπλήρωσε καὶ ἠνοποίησε προϋπάρχοντα κείμενα καὶ ἀπετέλεσε τὴν συλλογὴν ταύτην». Κατὰ δὲ τὸν Β' Κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (692) ὁμολογεῖται ὅτι εἰς τὰς «Διαταγὰς» παρενεβλήθησαν «ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς Ἐκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας», ὡς ἀναγράφεται εἰς τὸν Κανόνα αὐτόν. Θεωρεῖ δὲ ὁ Δ. Μπαλάνος ὅτι «εἶναι πιθανώτατον ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν «Διαταγῶν» ἦτο ἀρειανικῶν ἢ τοῦλάχιστον ἡμαρειανικῶν φρονημάτων» (Δημητρίου Σ. Μπαλάνου, Πατρολογία, Ἀθήναι 1930, σελ. 435-437).

Ὁ καθηγητὴς Πατρολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Παναγιώτης Κ. Χρήστου θεωρεῖ ἓνα μόνον τὸν συγγραφέα τῶν «Διαταγῶν», τὴν δὲ διδασκαλίαν ἐν αὐταῖς χαρακτηρίζει ὡς ποικιλόμορφον καὶ δυσδιάκριτον, ἐξ ἧς αἰτίας ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν θεωρεῖται ὑπὸ ἄλλων ἀπολλιναριστῆς, καὶ ὑπὸ ἄλλων ἡμαρειανός. Κατὰ τὸν Π. Χρήστου ὁ συντάκτης τῶν «Διαταγῶν» «εἶναι ἐκπρόσωπος μιᾶς ομάδος ἰουδαϊστικῶν τάσεων ἄρα ἀρειανισμοῦ, ἢ ὁποῖα μετὰ τὴν β' οἰκουμενικὴν σύνοδον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβιώσῃ χωρὶς νὰ ἐπι-

στρέψῃ εἰς παλαιὰ πρότυπα θεολογίας, τοῦ β' αἰῶνος». Θεωρεῖ δὲ καὶ οὗτος ὡς βέβαιον ὅτι αἱ «Διαταγαὶ» ἐγράφησαν εἰς τὴν Συρίαν, ὡς ἐπίσης καὶ ὅτι ὁ συγγραφεὺς «ἀνήκεν εἰς τὴν ὁμάδα ἐκείνην τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, τὴν ὁποίαν κατεπολέμησεν ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος τὸ 386, διότι συνεώρταζε τὸ Σάββατον καὶ τὰς μεγάλας ἑορτὰς μετὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ διότι γενικῶς ἰουδαίϊζε». Ἐν τέλει ἀναφέρει τὸν Β' Κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Συνόδου περὶ ἀποβολῆς ὑπ' αὐτοῦ τῶν «Διαταγῶν» (Παναγιώτου Κ. Χρήστου, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τόμος Γ', Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 66-67).

Σχετικῶς μὲ τὸν Β' Κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Συνόδου, διὰ τοῦ ὁποίου αὕτη, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐδέχθη «τοὺς παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων ΠΕ' (85) Κανόνας», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔκαμεν ἀποβλήτους «τὰς Διατάξεις τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος», ἐπειδὴ εἰς μερικὰς ἐξ αὐτῶν «πάλα ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς Ἐκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν», ἡμαρειανικῆς, ὡς προανεφέρθη, ὑφῆς, σημειοῦται ἐνταῦθα ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὡς ἂν Β' Κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Συνόδου παρατηρεῖ ἐπὶ λέξει ταῦτα: «Πλὴν τὴν σήμερον καθὼς αὐταῖς (δηλαδὴ αἱ «Διαταγαὶ») εὐρίσκονται τετυπωμέναις, οὐδὲν ἄτοπον ἢ νενοθευμένον φαίνεται μοι νὰ περιέχουν» (Πηδάλιον, ἔκδοσις «Ἀστέρως», Ἀθήναι 1976, σελ. 221). Προσθέτει δὲ ταῦτα εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ΠΕ' (85) Κανόνος τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων: «Αἱ δὲ τῶν Ἀποστόλων Διαταγαὶ... ἀπεβλήθησαν μὲν ἀπὸ τῶν Β' Κανόνα τῆς Οἰκουμενικῆς ΣΤ' Συνόδου, ὡσὰν ὁποῦ ἐνοθεύθησαν ὑπὸ τῶν Αἰρετικῶν ἐπειδὴ δὲ ὄχι ὅλαι ἐνοθεύθησαν ἀλλ' εἰς μέρη τινὰ, διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν Πατέρων καὶ πρὸ τῆς ΣΤ'... ρητὰ ἐξ αὐτῶν προεχειρίσθησαν... αὕτη ἢ Οἰκουμενικὴ Ε' Σύνοδος μαρτυρίαν φέρει ἀπὸ τὰς Διαταγὰς... Καὶ νῦν καθὼς εὐρίσκονται τετυπωμέναι, δὲν μοι φαίνεται νὰ ἔχουν κανένα νόθον ἢ ἄτοπον» (Πηδάλιον, ἔκδοσις «Ἀστέρως», Ἀθήναι 1976, σελ. 117).

Ἐξ ἄλλου, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἕξ Οἰκονόμων θεωρεῖ τὰς «Διαταγὰς» ὡς «γνήσιον ἔργον τῶν Ἀποστόλων» καὶ παρατηρεῖ περὶ αὐτῶν ὅτι ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀπεκέρυξε μόνον τὰ εἰς ταύτας «ὑπὸ τῶν Αἰρετικῶν παρεμβεβλημένα νόθα καὶ παράσημα, τὰ πρὸς τὴν

γνησίαν τῶν Ἀποστόλων διδαχὴν ἀντιφάσκοντα». Καὶ προσθέτει: «Φαίνεται ὅτι περιεφέρετο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους πολὺ πλῆθος ἐσκευωρημένων ἀντιγράφων τοῦ βιβλίου, συχνὰς ἐχόντων παρεγγραφὰς τῆς Ἀρειανῆς μάλιστα κακοδοξίας (καθὼς ἔκριεν ὁ Φώτιος) διὰ τοῦτο καὶ ὁ κανὼν τῆς Συνόδου καθολικώτερον περι τῶν Διαταγῶν ἐξεφράσθη, μηδὲ ὅμως ἀποβάλλων καὶ τὴν ἐν αὐταῖς ἐναπομείνασαν γνησιότητα τῆς Ἀποστολικῆς διδαχῆς. “Ἀλήθεια γὰρ πρὸς ἀλήθειαν οὐ μάχεται”» («Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Περί τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς Ἐκκλησίας βαθμῶν ἐπιστολιμαία διατριβή, ἐν ἧ καὶ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν Ἀποστολικῶν Κανόνων. Ἐν Ναυπλίᾳ, ΑΩΛΕ', σελ. 246-248).

Εἶναι πάντως γεγονός ὅτι, ἐκτὸς τῶν ΠΕ' (85) Κανόνων τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, γενομένων δεκτῶν καὶ κυρωθέντων ὑπὸ τοῦ Β' Κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Συνόδου, ὡς «παραδοθέντων ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων Ἀποστόλων», ἀποτελούντων δὲ ὡς γνωστὸν τὸ 47ον κεφάλαιον τοῦ Η' Βιβλίου τῶν «Διαταγῶν», ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε καὶ μετεσχημάτισεν ἐκ τῶν «Διαταγῶν», καὶ συγκεκριμένως ἐκ τοῦ 48ου κεφαλαίου τοῦ Ζ' Βιβλίου αὐτῶν, στίχους τῆς γνωστῆς Δοξολογίας. Παρέλαβεν ὡσαύτως τὴν Προσευχὴν Μάνασση βασιλέως τῆς Ἰουδαίας («Κύριε παντοκράτωρ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν...»), τὴν ἀναγινωσκομένην κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Μεγάλου Ἀποδείπνου. Παρέλαβε δὲ ταύτην ἐκ τοῦ 22ου κεφαλαίου τοῦ Β' Βιβλίου τῶν «Διαταγῶν». Πρὸς τοῦτοις, ἐκ τοῦ Β' καὶ Η' Βιβλίου τῶν «Διαταγῶν» κατηρτίσθη κείμενον θείας Λειτουργίας (Ἰωάννου Μ. Φουντουλῆ, Θεία Λειτουργία τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν», Θεσσαλονίκη 1978).

Ὡς προαναφέρθη, αἱ «Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων» ἀποτελοῦν συλλογὴν διατάξεων, ἀναφερομένων εἰς ζητήματα ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, εὐταξίας καὶ λατρείας τοῦ τέλους τοῦ Δ' ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος, καὶ κατ' ἀκολουθίαν αἱ ἐν αὐταῖς πληροφοροῦν περὶ τῶν ὡς ἄνω ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων εἶναι ἀξιόλογοι, διότι παρέχουν μίαν ἐναργῆ εἰκόνα τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰς πρώτας αὐτῆς ἑκατονταετηρίδας.

Εἰδικώτερον, εἰς τὸ Β' Βιβλίον τῶν «Διαταγῶν», τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Περὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων», καὶ περιλαμβάνει 63 κεφάλαια, ὑπάρχουν πλεῖστοι ὅσοι πληροφοροῦν περὶ τῶν κληρικῶν τῶν τριῶν πρώτων βαθ-

μῶν, ἤτοι τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου, ἀλλὰ καὶ περὶ ὑποδιακόνου, ἀναγνώστου, διακονίσσης, κληρῶν κ.λπ.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν κυρίως τοῦ Β' Βιβλίου τῶν «Διαταγῶν», ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλα χωρία εἰλημμένα ἐξ ἄλλων Βιβλίων αὐτῶν, ἀναπτύσσονται ἐν συνεχείᾳ τὰ ἀφορῶντα εἰδικώτερον εἰς τὸν ἐπίσκοπον, τὰ ὁποῖα συστηματικῶς καταχωριζόμενα ἀποτελοῦν Στοιχεῖα τινὰ Ἐπισκοπικῆς Ποιμαντικῆς τοῦ τέλους τοῦ Δ' ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' μ.Χ. αἰῶνος. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι, ἡ Ποιμαντικὴ, ὡς θεωρία καὶ ὡς πράξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς εἰς χωρία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, μάλιστα δὲ εἰς τὰς τρεῖς ποιμαντικὰς λεγομένας Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἀπὸ δὲ Πατερικῆς σκοπίας εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου Ἀντιοχείας (68-104 μ.Χ.) ἀρχικῶς.

Εἰδικώτερον Στοιχεῖα τινὰ τῆς Ἐπισκοπικῆς Ποιμαντικῆς κατὰ τὰς «Διατάγας» διαρθρώνονται εἰς συνοπτικὸν σύστημα ὡς ἑξῆς.

1. Ἡ ἱερωσύνη ἀνήκει μόνον εἰς τοὺς ἱερωμένους.

Κατὰ τὰς «Διατάγας» ἡ ἱερωσύνη ἀνήκει μόνον εἰς τοὺς ἱερωμένους, καὶ δὲν σχετίζεται μυστηριακῶς μετὰ τῶν λαϊκῶν τῶν πιστευόντων εἰς Χριστόν, καθ' ὅσον οὗτοι δὲν ἔχουν ἱερωθῆ διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς χειροτονίας. Τὴν ἱερωσύνην ἔλαβον ἀπὸ τὸν Χριστόν οἱ Ἀπόστολοι, καὶ τὴν μετέδωσαν εἰς τοὺς ἐπισκόπους διὰ τῆς χειροτονίας. Χαρακτηριστικῶς ἀναφέρονται ταῦτα ἐν προκειμένῳ: «Πρῶτος τοῖνον τῇ φύσει ἀρχιερεὺς ὁ μονογενὴς Χριστός, “οὐχ ἑαυτῷ τὴν τιμὴν ἀρπάσας”, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πατρὸς κατασταθεὶς ὡς γενόμενος ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς καὶ τὴν πνευματικὴν θυσίαν προσφέρων τῷ Θεῷ αὐτοῦ καὶ πατρὶ πρὸ τοῦ Πάθους, ἡμῖν (ἤτοι τοῖς Ἀποστόλοις) διετάξατο μόνους τοῦτο ποιεῖν, καίτοι ὄντων σὺν ἡμῖν καὶ ἐτέρων τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ἄλλ' οὐ πάντως πᾶς ὁ πιστεύσας ἤδη καὶ ἱερεὺς κατέστη ἢ ἀρχιερατικῆς ἀξίας ἔτυχεν» (Βιβλίον Η', κεφάλαιον 46. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 171-172). Καὶ περαιτέρω: «Ὡς Ὁζίας ὁ βασιλεὺς, οὐκ ὦν ἱερεὺς τὰ τῶν ἱερέων ἐπιτελῶν, ἐλεπρώθη διὰ παρανομίαν, οὕτως καὶ πᾶς λαϊκὸς οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται, καταφρονήσας Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ καταμανεὶς ἱερέων καὶ τὴν τιμὴν ἀρπάσας ἑαυτῷ» (Β', 27. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 36).

2. Οἱ ἱερωμένοι μόνον ἠξιώθησαν χαρισμάτων καὶ ἀξιομάτων.

Ἐπακόλουθον τῆς ἱερωσύνης εἶναι τὰ ἐξ αὐ-

τῆς ἀπορρέοντα χαρίσματα καὶ τὰ ἀξιώματα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶναι ἱερωγοί, οἱ δὲ λαϊκοὶ εἶναι μόνον λαϊκοί: «Ὁ τε γὰρ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι τινῶν εἰσιν ἱερεῖς, καὶ οἱ λαϊκοὶ τινῶν εἰσιν λαϊκοί· καὶ τὸ μὲν εἶναι χριστιανὸν ἐφ' ἡμῖν, τὸ δὲ ἀπόστολον ἢ ἐπίσκοπον ἢ ἄλλο τι οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ διδόντι Θεῷ τὰ χαρίσματα· ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω διὰ τοὺς ἀξιωθέντας χαρισμάτων ἢ ἀξιωμάτων» (Η', 1. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 141).

3. Ἡ ἱερωσύνη ὑπερτερεῖ τῆς βασιλείας.

Τῆς ἱερωσύνης συγκρινομένης πρὸς τὴν βασιλείαν, αὕτη εὐρίσκεται εἰς δευτέραν θέσιν, ἢ δὲ ἱερωσύνη εἶναι «ἀμείνων» τῆς βασιλείας, καὶ ὁ κατὰ τῆς ἱερωσύνης στασιάζας τιμωρεῖται αὐστηρότερον τοῦ κατὰ τῆς βασιλείας κατατολμισαντος. Καὶ τοῦτο διότι, ἢ ἱερωσύνη σχετίζεται μὲ τὸν περὶ ψυχῆς ἀγῶνα: «Εἰ γὰρ — ἀναγράφεται εἰς τὰς «Διαταγὰς — ὁ βασιλεῦσιν ἐπεγερόμενος κολάσεως ἄξιος... πόσῳ μᾶλλον ὁ ἱερεῦσιν ἐπανιστάμενος; Ὅσῳ γὰρ ἱερωσύνη βασιλείας ἀμείνων, περὶ ψυχῆς ἔχουσα τὸν ἀγῶνα, τοσοῦτῳ καὶ βαρυτέραν ἔχει τὴν τιμωρίαν ὁ ταύτη τολμήσας ἀντοματεῖν ἢπερ ὁ βασιλεῖα» (ΣΤ', 2. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 94). Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν: «Ὅσῳ τοίνυν ψυχὴ σώματος κρείττων, τοσοῦτῳ ἱερωσύνη βασιλείας» (Β', 34. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 39).

4. Ἡ ἐκλογή καὶ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου.

Ὁ μέλλον νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος πρέπει νὰ εἶναι «ἐν πᾶσιν ἄμεμπτος, ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐκλελεγμένος». Ἀφοῦ δὲ οὗτος ἄνομασθῇ καὶ ἀρέσῃ, τότε «συνελθὼν ὁ λαὸς ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ ὁ πρόκριτος τῶν λοιπῶν» ἐρωτᾷ «τὸ πρεσβυτέριον καὶ τὸν λαὸν» ἂν αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον προτιμοῦν «εἰς ἄρχοντά» των. Καὶ ἀφοῦ ἐπινεύσουν, προσεπερωτῶνται ἂν μαρτυρεῖται «ὑπὸ πάντων» ὅτι εἶναι ἄξιος «τῆς μεγάλης ταύτης καὶ λαμπρᾶς ἡγεμονίας», ἂν «τὰ κατὰ τὴν εἰς Θεὸν αὐτῷ εὐσέβειαν κατῶρθωται, εἰ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια πεφύλακται, εἰ τὰ κατὰ τὸν οἶκον αὐτοῦ καλῶς ὠκονόμηται, εἰ τὰ κατὰ τὸν βίον ἀνεπιλήπτως» ἔχουσι. Καὶ ἀφοῦ ταῦτα βεβαιωθοῦν, ὄχι ἅπαξ ἀλλὰ ἐπὶ τρεῖς ἐν συνόλῳ φορὰς, «ὡς ἐπὶ δικαστῆ Θεῷ καὶ Χριστῷ», τότε, «σιωπῆς γενομέ-

νης», ὁ «εἰς τῶν πρώτων ἐπισκόπων», μὲ δύο ἄλλους ἐπισκόπους «πλησίον τοῦ θυσιαστηρίου ἐστῶς, τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων σιωπῆ προσευχομένων, τῶν δὲ διακόνων τὰ θεία Εὐαγγέλια ἐπὶ τῆς τοῦ χειροτονουμένου κεφαλῆς ἀνεπτυγμένα κατεχόντων», λέγει τὴν Εὐχὴν τῆς χειροτονίας (Η', 4. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 143).

5. Ἡ Εὐχὴ ἐπὶ τῆ χειροτονία ἐπισκόπου.

Ἡ Εὐχὴ ἐπὶ χειροτονία ἐπισκόπου εἶναι δηλωτικὴ τῆς παροχῆς θείας χάριτος εἰς αὐτὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρχιερατικοῦ τοῦ ἔργου. Μεταξὺ ἄλλων εἰς τὴν Εὐχὴν ταύτην ἀναφέρονται καὶ ταῦτα: «Καρδιογνώστα πάντων, δὸς ἐπὶ τὸν δούλον σου τοῦτον, ὃν ἐξελέξω εἰς ἐπισκοπὴν σου τὴν ἁγίαν, καὶ ἀρχιερατεύειν σοι ἀμέμπτως, λειτουργοῦντα νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἀδιαλείπτως τε ἰλάσκεσθαι τῷ προσώπῳ σου καὶ προσφέρειν σοι τὰ δῶρα τῆς ἁγίας σου Ἐκκλησίας καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἀρχιερατικῷ ἔχειν ἐξουσίαν “ἀφιέναι ἁμαρτίας”, κατὰ τὴν ἐντολὴν σου... εὐαρεστεῖν τε σοὶ ἐν πραότητι καὶ καθαρᾷ καρδίᾳ, προσφέροντά σοι “ὄσμὴν εὐωδίας διὰ τοῦ παιδός σου Ἰησοῦ” Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν...» (Ἐπιτομὴ Η', Β', 4. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 186 καὶ σελ. 144).

6. Οἱ ἐπίσκοποι εἶναι χειροτονία καὶ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων καὶ χειροτονηταὶ τῶν ἐπισκόπων, τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων.

Οἱ ὡς συντάκται τῶν «Διαταγῶν» φερόμενοι Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου, ἀναφέρουν εἰς αὐτὰς ὅτι, «μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ, προσενεγκόντες κατὰ τὴν διάταξιν αὐτοῦ θυσίαν καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον, προεχειρισάμεθα ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους...», γεγονὸς μαρτυρούμενον ὑπὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας (Ἐπιτομὴ Η', Ε', 28. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 196). Ἀναφέρουν ὡσαύτως ὅτι, παρ' αὐτῶν ὀνομάσθησαν ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, «εὐχὴ καὶ χειρῶν ἐπιθέσει» αὐτῶν, καὶ ὅτι, ἐκτὸς τῆς εὐχῆς καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, διδασθέντες ὑπὸ τοῦ Κυρίου «ἀκολουθίαν πραγμάτων, τοῖς μὲν ἐπισκόποις τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης διένειμαν, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις τὰ τῆς ἱερωσύνης, τοῖς δὲ διακόνους τὰ τῆς πρὸς ἀμφοτέρους διακονίας», ὥστε τὰ τῆς θρησκείας «καθαρῶς» νὰ ἐπιτελοῦνται (Η', 46. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 2, σελ. 171). (Συνεχίζεται)

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΣΥΝΟΔΟΝ

Ἐκθεσις περὶ τῆς ἐπισκέψεως εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Πολωνίας

Τὴν ἀδελφὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Πολωνίας ἐπεσκέφθημεν ἀπὸ 13ης ἕως 17ης Ἰανουαρίου ἔ.ἔ., κομίζοντες οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν ὕψους πέντε ἑκατομμυρίων δραχμῶν (5.000.000 ἢ 20.770 δολλαρίων Ἀμερικῆς) ἐκ μέρους τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἡμῶν διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἐν Λούμπλιν, ἔδρας τῆς πολυπαθοῦς ἐπισκοπῆς Λούμπλιν καὶ Χέλμ, ἀνεγειρομένου

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως
καὶ Θάσου κ. **ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ**

Πνευματικοῦ καὶ ἱεραποστολικοῦ Κέντρου, συμφώνως τῇ συνοδικῇ ἀποφάσει τῆς Διαρκοῦς Ἱεράς Συνόδου, ἐν τῇ Συνεδρίᾳ Αὐτῆς τῆς 3ης Νοεμβρίου π.ἔ., καὶ τῷ ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 64/18/8.1.1996 ἐγγράφῳ τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου. Τὰ κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν διατρέξαντα καὶ τὰ ἐκ ταύτης συμπεράσματα παραθέτομεν κατωτέρω:

Α'. Τὸ πρόγραμμα τῆς πενθημέρου ἐπισκέψεως ὑπῆρξεν βεβαρωμένον, ἡ δὲ ἐκτέλεσίς του ἐδυσχεράνη ἀπὸ τὰς ἐπικρατούσας ἐν Πολωνίᾳ κλιματολογικὰς συνθήκας αὐτὴν τὴν περίοδον. Παρὰ ταῦτα, τῇ βοήθειᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ εὐγενεῖ καὶ διαρκεῖ παρουσίᾳ τοῦ πανιερωτάτου Ἐπισκόπου Λούμπλιν κ. Ἄβελ καὶ τοῦ ἑλληνομαθοῦς Ἀρχιμανδρίτου κ. Βαρσνονουφρίου, ἅπαντα διεξήχθησαν ἀκωλύτως καὶ ἀποτελεσματικῶς. Ἐπραγματοποιήθησαν:

α) Συναντήσεις καὶ συζητήσεις ἐνδιαφέρουσας μετὰ τοῦ Μακαριωτάτου Μητροπολίτου Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας κ. Βασιλείου (13 καὶ 17 Ἰανουαρίου), τοῦ Πανιερωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Μπιαλιστόκ καὶ Γκντάνσκ κ. Σάββα (16 Ἰανουαρίου) καὶ τοῦ Πανιερωτάτου Ἐπισκόπου Λούμπλιν καὶ Χερμ κ. Ἄβελ (13, 14 καὶ 15 Ἰανουαρίου) καί, ἀντιστοίχως, ἐπισκέψεις εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς αὐτῶν Ἐπαρχίας.

β) Συμμετοχαὶ εἰς ἱεράς τελετουργίας καὶ δῆ: 1) εἰς Ἀρχιερατικὸν Συλλεΐτουργον ἐν τῷ ἐν Λούμπλιν Καθεδρικῷ ἱ. Ναῷ τῆς Θείας Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (Κυριακῇ, 14 Ἰανουαρίου), μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου ἐπισήμως ἐπεδόθη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ πρὸς τὸν Πανιερώτατον Ἐπι-

σκοπον κ. Ἄβελ, ἡ ἀγγέλλουσα τὴν, ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συμβολικὴν οἰκονομικὴν προσφορὰν πρὸς στήριξιν τῶν ἱεραποστολικῶν καὶ ποιμαντικῶν αὐτοῦ προσπαθειῶν εἰς τὴν, κατὰ κυριολεξίαν, ἐκ τῆς τέφρας αὐτῆς ἀναγεννωμένην τοπικὴν ὀρθόδοξον Ἐπισκοπὴν αὐτοῦ, ἐνώπιον πλήθους πιστῶν, τῶν ἐκπροσώπων τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν (τοῦ Βοεβόδα τῆς Λούμπλιν Edward Hunek, τοῦ Δημάρχου κ.ἄ.), τῆς Γραμματείας τῆς ἐν Βαρσοβίᾳ Ἑλληνικῆς Πρεσβείας (τοῦ Πρέσβευος κ. Γ. Ἀλεξανδροπούλου ἀπουσιάζοντος εἰς Ἀθήνας) καὶ τῶν ἐντύπων καὶ ἠλεκτρονικῶν μέσων ἐνημερώσεως, τὰ ὁποῖα προέβηλαν τὸ γεγονός τοπικῶς καὶ ἐθνικῶς. 2) Εἰς πολυαρχιερατικὴν συγχοροστασίαν κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου πρὸς τὸν Νεομάρτυρα παῖδα Ἅγιον Γαβριὴλ εἰς τὸν Καθεδρικὸν ἱ. Ναὸν Ἁγίου Νικολάου τῆς Βιάλιστοκ μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σάββα καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ἄβελ (16 Ἰανουαρίου).

γ) Προσκυνηματικαὶ ἐπισκέψεις εἰς ἱερὰ καθιδρύματα καὶ μνημεῖα τῶν Ὁρθοδόξων, ἦτοι: 1) εἰς τὸν Καθεδρικὸν περικαλλῆ ἱ. ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τοῦ 19ου αἰ., εἰς τὴν πόλιν Χέλμ, δευτέραν ἔδραν τοῦ Ἐπισκόπου Λούμπλιν (14 Ἰανουαρίου), 2) εἰς τὴν ἀνδρῶαν ἱερὰν Μονὴν τοῦ ὁσίου Ὀνουφρίου Γκαμπλέτσνα, τοῦ 15ου αἰ., 3) εἰς τὴν γυναικειαν ἱερὰν Μονὴν τῶν Ἁγίων Μάρθας καὶ Μαρίας εἰς Γκραμπάρκα (Ἅγιον Ὄρος) καὶ 4) εἰς τὴν ἀνδρῶαν ἱερὰν Μονὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου εἰς Σούπρκαλ, ἡ ὁποία, κατ' ἐπίσημον ὁμολογίαν, ἀποτελεῖ τὸ σύμβολον τοῦ ἀγῶνος ἐπιβιώσεως τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Πολωνίας ἔναντι τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν τῆς Χώρας καὶ κυρίως τῶν Οὐνιτῶν, οἱ ὁποῖοι τὸ διεκδικοῦν μετὰ πάθους. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει δι' ὅλας τὰς Μονάς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν πνευματικὰ κέντρα ἐνδυναμώσεως τῶν Ὁρθοδόξων, φέροντα ἐμφανῆ τὰ σημεῖα τῆς οὐνιτικῆς μισαλλοδοξίας. 5) Εἰς τοὺς ἀνεγειρομένους συγχρόνους, περικαλλεῖς καὶ ἐπιβλητικὸς ναοὺς τῆς πόλεως Μπιαλιστόκ (Ἁγίας Σοφίας καὶ Ἁγίας Τριάδος), τοὺς ὁποίους ὑψώνουν διὰ πολλῶν οἰκονομικῶν θυσιῶν καὶ προβάλλουν μετὰ τῆς ἐν Κυρίῳ καυχήσεως.

δ) Συμμετοχαὶ εἰς τιμητικὰς ἐκδηλώσεις, ὅπως 1) εἰς τὸ ἐπίσημον γεῦμα εἰς τὰ περικύκλωρα τῆς Λούμπλιν, παρατεθὲν ὑπὸ τοῦ Δημάρχου τῆς πόλεως μετὰ τὴν

πανηγυρικὴν λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς, 2) Εἰς τὸ ἐπίσημον Δεῖπνον ἐν τῷ Ἐπισκοπείῳ τῆς Μπιαλιστόκ, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου κ. Σάββα παρατεθὲν (16 Ἰανουαρίου). Κατ' αὐτὰς ἀντηλλάσσοντο προσφωνήσεις καὶ ἐλέγοντο τὰ δέοντα, ἐξαιρεμένης τῆς ἐνότητος τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς κοινωνίας τῆς ἀγάπης, ἔμπρακτος ἐκδήλωσις τῆς ὁποίας ἀπετέλεσεν καὶ ἡ ἐν Πολωνίᾳ παρουσία τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κομίζοντος τὴν μικρὰν καὶ συμβολικὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν πρὸς τὴν ἀδελφὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Πολωνίας. Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ εἰλικρινής, ἐγκάρδιος καὶ διὰ παντὸς τρόπου ἐκδήλωσις τῶν συναισθημάτων τῆς ἀγάπης, τῆς τιμῆς καὶ τῆς φιλοξενίας ὅλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων καὶ τοῦ ὀρθοδόξου Πληρώματος τῆς Πολωνικῆς Ἐκκλησίας. 3) Εἰς τὸ πρόγευμα τὸ ὁποῖον παρέθεσε ὁ πρέσβυς κ. Γ. Ἀλεξανδρόπουλος εἰς τὴν πρεσβευτικὴν κατοικίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως (17 Ἰανουαρίου).

Β'. Ἡ σύντομος αὐτὴ ἐπίσκεψις, περιορισθεῖσα κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς εἰς τὴν ἀπλὴν μεταφορὰν καὶ ἐπίδοσιν τῆς, ἀρμοδίως ἀποφασισθείσης, οἰκονομικῆς βοήθειας, πρὸς τὸν ἐμπερίστατον καὶ δι' ὅλων τῶν δυνάμεων του πασχίζοντα νὰ διοργανώσῃ τὴν ἱστορικὴν Ἐπαρχίαν Λούμπλιν καὶ Χέλμ Πανιερώτατον Ἐπίσκοπον κ. Ἄβελ, κατόπιν ἐγγράφου παρακλήσεως τοῦ Μακαριωτάτου Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδόξου Πολωνικῆς Ἐκκλησίας κ. Βασιλείου, ἀνέδειξε σημαντικὰς πτυχὰς τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῆς Ἀδελφῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐβοήθησεν εἰς τὴν συναγωγὴν χρησίμων συμπερασμάτων διὰ τὰς σχέσεις καὶ τὴν ἐνότητα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν κατὰ τοὺς παρόντας κρίσιμους καιροὺς.

α) Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας, ἀποκήρτισα τὴν κανονικὴν αὐτῆς ἀυτοκεφαλίαν διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου τοῦ 1924, ἀριθμῆται σήμερον περὶ τὰς 850.000 μέλη, τὰ ὁποῖα καθημερινῶς ἀυξάνονται, εἴτε διὰ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἐκουσίως προσερχομένων ἑτεροδόξων ἢ ἀβαπτίστων, εἴτε διὰ τῶν ὁμολογούντων τὴν ὀρθόδοξον πίστιν των, τὴν ὁποῖαν προηγουμένως ἀπέκρυπταν διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀθεϊστικοῦ καθεστώτος ἢ, μετὰ τὴν ἀλλαγὴν, διὰ τὴν σκληρότητα τῶν καταπιέσεων τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Οὐνιτῶν.

Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ πορεία τῶν ὀρθοδόξων ἐσχετιζέτο πάντοτε μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους πολιτικὰς μεταβολὰς τῆς Χώρας καὶ ἐπηρεάζετο ἀπὸ τὰς ἐκάστοτε ὑφισταμένας συνθήκας εἰς τὰς σχέσεις τῆς Πολωνίας μετὰ τῶν ὁμόρων Κρατῶν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Λιθουανίας. Ὅμως, εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ περιστάσιν ἡ

πλειονοψηφία τῶν ρωμαιοκαθολικῶν καὶ οὐνιτῶν αὐτῆς τῆς Χώρας μετὰ φανατισμοῦ, μισαλλοδοξίας καὶ σκληρότητος ἐδίωκον τὴν ὀρθόδοξον μειονότητα καὶ ἐπεδίωκον νὰ τὴν ἐξαφανίσουν. Ἄλλωστε, καὶ ὁ βίαιος ἐκλατινισμὸς τῶν Οὐκρανῶν καὶ τῶν Λευκορώσων συνετελέσθη ἀπὸ τοὺς Πολωνοὺς, ὥστε νὰ γίνεταί λόγος διὰ τὴν «ἐκ Πολωνίας συμφορὰν».

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὀλίγον πρὶν, κυρίως δὲ μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τὰς πολιτικὰς ἀλλαγὰς καὶ ἀνακατατάξεις εἰς τὴν πρώτην Σοβιετικὴν Ἐνωσην καὶ τὰ δορυφόρα αὐτῆς Κράτη, ἐν οἷς καὶ ἡ Δημοκρατία τῆς Πολωνίας, ἀπροκαλίπτως ἐφανερώθησαν καὶ εἰς τὴν Πολωνίαν αἱ καισαροπαπικαὶ ἐπιδιώξεις τοῦ σημερινοῦ, πολωνοῦ τὴν καταγωγὴν, Ποντίφηκος τῆς Ρώμης καὶ ἀπροσηματίστως ἐξεδηλώθησαν αἱ κυριαρχικαὶ καὶ ἰμπεριαλιστικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Βατικανοῦ. Ἡ κυρίαρχος Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ταυτιζομένη πλήρως μὲ τὰ ὄργανα τοῦ πολωνικοῦ Κράτους, περιεφρόνει τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ αὐτὸ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Στόχος τῆς ἡ μικρᾶ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας, οἱ πιστοὶ τῆς ὁποίας ἐδιώχθησαν, μετεκινήθησαν πρὸς Δυσμὰς ἀπὸ τὰς κατὰ μῆκος τῶν πρὸς Ἀνατολὰς συνόρων ἐστίας των, ἐνῶ ταυτοχρόνως ναοὶ καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ καθιδρύματα ἠρπάγησαν, μοναὶ ἐπυρπολήθησαν. Τὰ πάνδεινα ὑπέστησαν, ὡς θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ μειονότης. Οὕτως ἐρμηνεύεται ἡ ἀνακούφισις τὴν ὁποῖαν αἰσθάνονται ἀπὸ τὴν ἦταν τοῦ Λεχ Βαλέσα κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογὰς διὰ τὴν προεδρίαν τῆς Δημοκρατίας. Καὶ ἡ περὶ πτωσις αὐτῆ ἐντάσσεται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς μονίμου πρακτικῆς τοῦ ρωμαιοκαθολικισμοῦ νὰ χρησιμοποιοῖ διὰ τὴν ἐπικράτησιν του τὴν βοήθειαν τῆς κρατικῆς βίας εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Μέσης Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὰ Βαλκάνια, ἀποτελεῖ δὲ τὴν σπουδαιότεραν ἐρμηνευτικὴν κλεῖδα διὰ τὴν κατανόησιν τῆς καθέτου ἐπιφυλάξεως τῆς πολωνικῆς Ὁρθοδόξου Ἱεραρχίας ἐναντι τοῦ ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ τῆς οὐνίας. Ἐν τελευταία ἀναλύσει αὐτῆ ἡ πρακτικὴ προωθήσεως καὶ ἐπιβολῆς εἶναι τὸ κυρίαρχον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον δυναμιτίζει τὰ θεμέλια τοῦ ἐπισήμου διαλόγου μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν.

β) Παρὰ τὰς ἀντιξόους περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας διατελεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας, συνεχίζει τοὺς ἀγῶνας τῆς διὰ τὴν ἀριωτέραν ὀργάνωσιν τῆς καὶ δίδει τὴν ὀρθόδοξον μαρτυρίαν διὰ τοῦ μαρτυρίου τῆς. Ἀνασυντάσσει τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, ἀμύνεται εἰς τὰς ἐπιθέσεις, διεκδικεῖ τὰ δικαιώματά τῆς καὶ δυναμικὰ προκόπτει. Συνάγει τοὺς ἐσκορπισμένους, ἰδρύουσα νέας ἐκκλησιαστικὰς

κοινότητας, ἀνεγείρει περικαλλεῖς ναοὺς καὶ διὰ τῶν Ἑνοριῶν ἀναπτύσσει ἀξιόλογον ποιμαντικὸν ἔργον. Νέοι καὶ δυναμικοὶ Ἱερεῖς, μὲ τὴν συνεργασίαν μορφωμένων πρεσβυτέρων - συζύγων, μεριμνοῦν διὰ τὰ μέλη τῶν ἐνοριῶν, ἐνισχύουν τοὺς κρυπτορθοδόξους ἢ ἀποβάλλουν φοβίας καὶ φόβους καὶ διὰ τῆς λατρευτικῆς ζωῆς μεταφέρουν τὸ αἰσιόδοξο μήνυμα τῆς ζωῆς. Ἀνεγείρουν πνευματικὰ καὶ ἱεραποστολικὰ κέντρα, τὰ ὁποῖα εὐκολύνουν τὴν κυρίαν ἀποστολήν των, χωρὶς νὰ παραθεωροῦν τὰ ὀξύτατα κοινωνικὰ ζητήματα τῆς χώρας. Λαμπρὸν παράδειγμα τὸ τῆς Ἐπισκοπῆς Λούμπλιν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐστράφη ἡ «λογία» τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ σχεδιασμός του πολλὰ ὑπόσχεται διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν δυναμικὴν παρουσίαν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν περιοχὴν, αἱ ἐνορίαι τῆς ὁποίας ἀνήλθαν ἤδη εἰς τεσσαράκοντα καὶ ὀκτῶ καὶ διαρκῶς ἰδρύνονται νέαι, ἐκεῖ ὅπου εἶχεν ἐκλείψει ἡ Ὁρθοδοξία.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μέριμνα συγκινητικὰ ἐναγκαλίζεται τὰς ἱερὰς Μονὰς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν γίνεαι σύμβολα θρησκευτικῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν. Οἱ ἐν αὐταῖς μονάζοντες, μορφωμένοι νέοι καὶ νέαι, ἔχουν ὡς πρότυπον τὸν ἀγιορειτικὸν μοναχισμόν καὶ εὐλαβῶς ἀναφέρονται εἰς αὐτόν. Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι προσέτι καὶ ἡ διὰ τοὺς νέους ποιμαντικὴ φροντίς, ὡς καὶ ἡ παρουσία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸν στρατόν, μὲ πρωτοστατοῦντα εἰς τὰς δραστηριότητας αὐτὰς τὸν Πανιερώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Μπιαλιστόκ Σάββα. Τὰ ὀργανωμένα ἐκκλησιαστικὰ σχολεῖα, τὰ ἐκδιδόμενα περιοδικὰ καὶ ἐντυπα στηρίζουν τὴν αἰσιόδοξον προοπτικὴν διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς.

γ) Συγκινησεως πολλῆς πρόξενος γίνεται ὁ ἔκδηλος θαυμασμός τῆς ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ὁ διάχυτος ἐκκλησιαστικὸς φιλελληνισμὸς τῶν Πολωνῶν Ὁρθοδόξων. Εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα ἡ παρουσία τοῦ Ἑλλήνου Ἐπισκόπου, ἡ συμμετοχὴ του εἰς τὰς λατρευτικὰς συνάξεις καὶ, δευτερευόντως, ὁ σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεώς του ἀπετέλεσεν γεγονός ἐξαιρετικόν. Πλήθη πιστῶν κατέκλυζαν τοὺς ἱεροὺς ναοὺς, εἰς τοὺς ὁποῖους ἐπεκράτει περισσὴ κατάνυξις. Διὰ παντὸς τρόπου ἐξεδηλοῦντο τὰ συναισθήματα τῆς ἀγάπης καὶ ἀπεκαλύπτετο ἡ ἰκανοποίησις διὰ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐξελάμβανον τὴν προσγενομένην τιμὴν ὡς ἐνισχυτικὴν τῆς θέσεώς των εἰς τὸν ὀρθόδοξον κόσμον καὶ ἐπεδίωκαν τὴν προβολὴν τῆς πρὸς τὴν Πολιτείαν καὶ τοὺς καταπιεστὰς καὶ ὑποτιμητὰς των ἰσχυροῦς; Οὕτως ἢ ἄλλως, εἶναι ἀξιοπρόσεκτος ἡ γραπτὴ ἀξιολογήσις τοῦ γεγονότος ὑπὸ τρίτου παρατηρητοῦ, καθ' ἣν «ὡς πολὺ σημαντικὴ κρίνεται ἡ ἐπίσκεψις ποῦ πραγ-

ματοποιεῖ τὶς ἡμέρες αὐτὲς στὴν Πολωνία ὁ Ἐπίσκοπος Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως κ. Προκόπιος. Ὁ Τύπος καὶ τὰ ραδιοτηλεοπτικὰ μέσα στὸ σύνολό τους, σὲ σχετικὰς τὺς ἀναφορὰς, χαιρετίζουν στὸ πρόσωπο τοῦ Σεβασμιωτάτου τὸν Ἐκπρόσωπο τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν τύχη τῆς ἀδελφῆς Αὐτοκέφαλης Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας».

Ἐνδεικτικὰ τῶν φιλελληνικῶν συναισθημάτων εἶναι, προσέτι, αἱ ὑφιστάμεναι ἄριστα σχέσεις μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶς ἰθυόντων καὶ τῆς ἐν Βαρσοβίᾳ ἑλληνικῆς Πρεσβείας. Ἰσχυροὶ δεσμοὶ καλλιεργοῦνται μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Πολιτείας, μετὰ τῆς ὁποίας αἰσθάνονται νὰ ἔχουν ἰδιαίτερον πνευματικὴν συγγένειαν καὶ συνάφειαν.

δ) Ἄριστον ὑπῆρξεν τὸ κλίμα καὶ ἐγκάρδιος ἡ ἀτμόσφαιρα ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐκινούμεθα κατὰ τὴν σύντομον παραμονὴν μας εἰς Πολωνίαν. Οἱ λόγοι, αἱ προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις ὑπερέβησαν κατὰ πολὺ τὰ ὅσα συνηθίζονται εἰς παρομοίας περιπτώσεις. Ἰδιαίτερος μνημονεύομεν τὰς δύο μακρὰς συναντήσεις μετὰ τοῦ πολιοῦ καὶ σεβασμίου Προκαθημένου τῆς Πολωνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος κατ' ἐπανάληψιν ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἐκκλησίας του διὰ τὴν συναντήσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅπως καὶ τὴν ζωηρὰν καὶ ἔντονον ἐπιθυμίαν αὐτοῦ διὰ τὴν περαιτέρω σύσφιγξιν τῶν ἀδελφικῶν δεσμῶν καὶ τὸ αἶτημα τῆς στενοτέρας συνεργασίας καὶ τῶν ἐκατέρωθεν πυκνοτέρων ἐπαφῶν τῆς Ὁρθοδόξου Πολωνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὰς διορθοδόξους σχέσεις καὶ πρὸ τοῦ ἐνδεχομένου κινδύνου νὰ ὑπάρξῃ ἀναταραχὴ εἰς τὴν ἰσόρροπον κανονικὴν τάξιν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, παρόμοιαι ἐπαφαὶ καὶ προσεγγίσεις ὑπηρετοῦν ἀσφαλῶς τὴν διατήρησιν τῆς ἐνότητος τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τὴν διαφύλαξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ τῆς κανονικῆς παραδόσεως εἰς τὴν κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ οὐσιώδους τούτου, ἐπιβεβαιώνονται εἰς τὴν πράξιν οἱ ἀδελφικοὶ δεσμοὶ καὶ αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀπότοκος τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἔμπρακτος ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, ἡ «Λογία», ὡς κοινωνία εἰς τὰς θλίψεις, ἀναφυχὴ εἰς τὰς δοκιμασίας, συμβολικὴ μετοχὴ εἰς τὴν θεορατείαν ποιμαντικῶν ἀναγκῶν, ἐπιβεβαίωσις τῆς ἐνότητος καὶ τῆς συνεργασίας τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΩΣΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Πρὸς
τὴν Ἱερὰν Σύνοδον
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Μακαριώτατε Πρόεδρε,
Σεβασμιώτατοι Συνοδικοί Σύεδροι,

Εἰς ἀπάντησιν ἀναλόγου Συνοδικῆς Ἀποφάσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἀνετέθη εἰς ἐμὲ νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον Ἐκθεσιν, ἡ ὁποία νὰ ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ἀνωτέρω θέμα, εὐσεβᾶτως ἀναφέρω εἰς Ὑμᾶς τὰ κάτωθι:

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν Συνεδριαν Αὐτῆς τῆς 18.5.1995, καὶ ἀφοῦ ἀνετέθη εἰς ἐμὲ εἰς προγενεστέραν Συνο-

τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κερκύρας, Παξῶν
καὶ Διαποντίων Νήσων κ. **ΤΙΜΟΘΕΟΥ**

δικὴν Συνεδριαν νὰ διερευνήσω τὸ θέμα «Ὁ εἰδικὸς ρόλος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ὑπερκauκασίαν ὑπὸ τὴν προοπτικὴν τῶν σημερινῶν ἐξελίξεων», ἐνέκρινεν ὁμοφώνως τὶς γενόμενες ἐμπεριστατωμέναι καὶ θεμελιωμέναι συγκεκριμέναι Προτάσεις μου, ἀφοῦ πρότερον ἔκανα ἀνάλογη ἱστορικοκριτικὴ ἀνάλυσις τῶν ὑφισταμένων προβλημάτων εἰς τὶς ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχὰς καὶ συνέστησεν Εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν, ἀποτελουμένην ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Λαγκαδᾶ κ. Στυρίδωνος, Θηβῶν καὶ Λεβαδείας κ. Ἱερωνύμου καὶ Κερκύρας, Παξῶν καὶ Διαποντίων Νήσων κ. Τιμοθέου, συνοδευομένων τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν καὶ ὑπὸ δύο Γραμματέων, ἐργαζομένων εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, τῆς ὁποίας Ἐπιτροπῆς κύριον ἔργον ἦτο, κατ' ἀρχὴν νὰ ἐπισκεφθῆι τὴν Ρωσίαν καὶ τὶς Ἑλληνικὰς Κοινότητες τῶν Παρευξείνιων περιοχῶν, νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν ἐκεῖ ὑπάρχοντα Ἑλληνισμόν, νὰ μεταφέρει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῶν περιοχῶν αὐτῶν καὶ νὰ ἀποτυπώσῃ τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα.

Διὰ λόγους ὑπηρεσιακῶν τοὺς ἐνασχολήσεωσι οἱ δύο πρῶτοι ἐκ τῶν Σεβ. Ἱεραρχῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν κατὰ τὰ ἀνωτέρω Ἐκκλησιαστικὴν Ἀποστολὴν καὶ οὕτως ὁριστικῶς ἡ Συνοδικὴ Ἀντιπροσωπεῖα ἀπετελέσθη ὑπὸ τῶν: α) Μητροπολίτου Κερκύρας Τιμοθέου, Ὑπευθύνου τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ β) ὑπὸ τῶν Πανοσιολ. Ἀρχιμανδριτῶν π. Προσκοπίου Πετρίδη καὶ π. Γεωργίου Μαρίνη, Γραμματέων παρὰ τῆ Ἱερᾶ Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπεσκέφθημεν λοιπὸν εἰς αὐτὴν τὴν φάσιν κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ 11ης ἕως 22ας Ὀκτωβρίου 1995 τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Οὐκρασίαν καὶ ἰδιαίτερος τὶς Παρευξείνιες Περιοχὰς, εἰς τὶς ὁποῖαι κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν εἰδικῶν διαβιούσιν περὶ τὶς πεντακόσιαι χιλιάδες (500.000) Ὀρθόδοξων Ἑλλήνων.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἰδιαίτερον εὐαίσθησιν διὰ τὸν Ἑλληνισμόν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ προκεχωρημένον σύνορον τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ περιοχὴ λόγῳ τῆς ὑφισταμένης πολιτικῆς καὶ ἰδεολογικῆς ρευστότητος τῆς μεζονοῦς περιοχῆς, ἐπηρεάζει τὶς παρούσας καὶ μελλοντικὰς ἐξελίξεις.

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν περιοχῶν αὐτῶν ἀντιμετωπίζει προβλήματα: α) ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων Ἑλληνικῶν παραγόντων, τῶν ὁποίων τὸ ἐνδιαφέρον τώρα τελευταῖα ἀρχίζει νὰ ἐκδηλώνεται μὲ κάποια χωρὶς ἰσχυρὸ ἀποτέλεσμα μέτρα, β) ἀπὸ τὴν ἰσχυροποίησιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς Οὐνίας καὶ γ) ἀπὸ τὸ συνεχῶς αὐξανόμενον ἰμπεριαλιστικὸν «ἐνδιαφέρον» τῶν μουςουλμάνων καὶ κυρίως τῆς συντονισμένης πολιτικῆς διὰ τὴν περιοχὴν αὐτὴν τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν οἰκονομικῶς, διὰ μεγάλων ἐπενδύσεων, εἰσχωρήσει εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Οὐκρασίας, ἐνῶ εἰς ὅλες τὶς περιοχὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τῆς Ἀζοφικῆς καὶ πέραν αὐτῶν χορηγοῦν ἀφειδῶς μεγάλον ἀριθμὸν ὑποτροφῶν καὶ κατὰ ἑκατοντάδες παίρνουν νέους ἀπὸ τὶς περιοχὰς αὐτὰς, τοὺς ὁποῖους ἀποστέλλουν εἰς Σχολεῖα Ἰσλαμιστῶν

τῆς Τουρκίας καὶ ἐπιστρέφουν μετὰ 3-5 χρόνια, διὰ νὰ ἐργασθῶν εἰς τὴν Πατρίδα τους χάριν τῆς «Μεγάλῃς Τουρκικῆς Ἰδέας».

Ἡ φιλοσοφία τῆς ἀνωτέρω τακτικῆς ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν παπικὸν ἰμπεριαλισμὸν, ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκει τὸν ἴδιο στόχο ἐπὶ θεολογικῆς - ἐκκλησιαστικῆς βάσεως μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς Οὐνίας, ὡς προανέφερον.

Ἡ ἐπίσκεψις τῆς Ἐπιτροπῆς μας, ἔλαβεν ἀνεπίσημον χαρακτῆρα, διότι οἱ περιοχῆς εἶναι λίαν «εὐαίσθητες» καὶ δὲν ὑπῆρχε οὐδεμία διάθεσις νὰ δημιουργηθῆ ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ἀναλαμβάνονται πρωτοβουλίες διὰ δῆθεν «εἰδικῆς ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς χώρους αὐτοὺς.

Διὰ τοῦτο, πρὸ πάσης ἄλλῃς ἐνεργείας ἡ γενομένων συναντήσεων, ἐπεσκέφθημεν τὶς τοπικῆς ἐπίσημες Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχές, τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωσίας καὶ Οὐκρανίας, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Πρεσβείαν τῆς Μόσχας, ὅπου κατὰ τὴν γενομένην συζήτησιν ὑποσημειώσαμε, ὅτι στόχος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς μας εἶναι, νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὶς Τοπικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχές, νὰ μεταφέρουμε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία συνεχῶς διὰ πολλῶν ἐνεργειῶν συμπαρίσταται εἰς τοὺς Λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, καὶ κυρίως νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὶς Ἑλληνορθόδοξες Παροικίες τῶν περιοχῶν, νὰ μεταφέρουμε τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, νὰ μελετήσουμε τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ μεταφέρουμε εἰς τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς ὅλα τὰ μέρη τὰ ὁποῖα ἐπισκέφθηκε ἡ Ἐπιτροπὴ μας καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς Φορεῖς, Ἐκκλησιαστικούς, Πολιτικούς, Τοπικούς, Ἑλληνικούς, Ρωσικούς καὶ Οὐκρανικούς, διεπίστωσε τὴν μεγάλην χαρὰν αὐτῶν, διὰ τὴν πρωτοβουλίαν τὴν ὁποῖαν ἀνέπτυξεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἐπίσκεψις τῆς Ἐπιτροπῆς μας, τῆς ὁποίας εἶχον τὴν τιμὴ νὰ ἡγοῦμαι, εἶχε, ὡς προανέφερα, ἀνεπίσημον χαρακτῆρα. Δόθηκε ὅμως στὴν Ἐπιτροπὴ ἡ εὐκαιρία νὰ ἔχει πολὺ χρησιμῆς ἐπικοινωνίαις μὲ Ἐκπροσώπους τῶν ἀναφερθέντων Φορέων, ὅπου ἐκ τοῦ πλησίον συνέζητησε, διεπίστωσε καὶ κατέγραψε τὰ ὑπάρχον-

τα προβλήματα καὶ τὶς προοπτικῆς τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῶν περιοχῶν, ἐνὸς δηλαδὴ Ἑλληνορθόδοξου πληθυσμοῦ 500 χιλιάδων, τρίτου κατὰ σειρὰν εἰς ἀριθμὸν μετὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας, σὲ μία λίαν εὐαίσθητη περιοχὴ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Ἀζοφικῆς, περιοχῆς οἱ ὁποῖες σαφῶς ἐπηρεάζουν, ὡς προανέφερον, τὰ βόρεια σύνορα τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ὑπάρχει σήμερα ἕνας ἐντονος καὶ ἐπικίνδυνος ἀνταγωνισμὸς μὲ τὴν ἐπιχειρουμένην προσπάθειαν διὰ τὴν δημιουργίαν «σφαιρῶν πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐπιρροῆς».

Προσεπάθησα μὲ σύνεση καὶ εὐελιξία νὰ προσεγγίσω τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα τῶν περιοχῶν αὐτῶν, νὰ τὰ καταγράψω καὶ νὰ τὰ ὑποβάλω, εὐσεβάστως, εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι, ἐν τῷ πνεύματι τῆς ὑπευθυνότητος καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος ποῦ διακρίνει Αὐτὴν, θὰ ἀναπτύξει ἀναλόγους πρωτοβουλίας καὶ θὰ ὑλοποιήσῃ τὸ ἔμπρακτον Αὐτῆς ἐνδιαφέρον χάριν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν περιοχῶν αὐτῶν, εἰς τὸ μέτρον τῶν ἀρμοδιοτήτων καὶ δυνατοτήτων Αὐτῆς, ἐνῶ παραλλήλως θὰ κάνει τὰ ἀνάλογα διαβήματα εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ τὰ ἀρμόδια Ὑπουργεῖα, προκειμένου, ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἀρμοδιότητες αὐτῶν, νὰ ἐνεργήσουν δεόντως καὶ ταχέως, ὅσον δέν εἶναι ἀργά...

Θὰ ἀποτελέσει δὲ ἔγκλημα, διὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Πολιτεία, ἐὰν ἀφεθῆ ἕνας ἀξιόλογος Ἑλληνισμὸς νὰ χαθεῖ, εἰς μίαν δύσκολη καὶ ἐξόχως εὐαίσθητη περιοχὴ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἀγωνίζεται, διὰ νὰ ἐπιβιώσῃ κάτω ἀπὸ σκληρῆς καὶ ἀνελέητες συνθήκας.

Θὰ πρέπει δὲ νὰ ἀναφέρω, ὅτι οἱ ὑφιστάμενες σήμερον εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ Οὐκρανίαν συνθήκας, ἐξόχως εὐνοοῦν τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτεία νὰ ἀναλάβουν ἐντιμες, φιλικῆς πρωτοβουλίας ἀγάπης, χάριν τῶν Ἑλλήνων τῶν περιοχῶν καὶ χάριν τῆς ἀναπτύξεως τῆς φιλίας καὶ συνεργασίας τῶν Λαῶν.

Οἱ Ἕλληνες τῶν ἀνωτέρω περιοχῶν ἀγαποῦν τὴν Ἑλλάδα, ἀγαποῦν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησία, ἔχουν ἐντονη Ἑλληνορθόδοξον συνείδηση, εἶναι ἀπογοητευμένοι ὅμως ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτεία, ἐλπίζουν δὲ καὶ ἀναμένουν, διὰ νὰ ἐπιβιώ-

σουν ἔθνικῶς καὶ θρησκευτικῶς, τὴν ἄμεση συμπαράστασιν καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Πολιτεία.

Διὰ λόγους δὲ συστηματικώτερης καταγραφῆς καὶ παρουσιάσεως τῆς ὅλης ἐμπειρίας μας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μας Ἀποστολὴν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ Οὐκρασίαν, θὰ παραθέσω κατωτέρω τὰ γεγονότα καὶ τὶς παρατηρήσεις μου εἰς τὰς ἀκολούθους παραγράφους:

1. Ὀδοιπορικὸν ἐπισκέψεων εἰς Ρωσίαν καὶ Οὐκρασίαν.
2. Διαπιστώσεις καὶ κριτικὴ ἀπὸ τὶς κατὰ τόπους συναντήσεις.
3. Ἀνάγκες τῶν περιοχῶν - Αἰτήματα.
4. Συμπεράσματα - Προτάσεις.

1. ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΝ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΕΙΣ ΡΩΣΙΑΝ ΚΑΙ ΟΥΚΡΑΝΙΑΝ

Εἰδικώτερα, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὀδοιπορικὸν τῆς Ἐπιτροπῆς - Ἀποστολῆς μας, ὅπου μαρτυρεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔχει ὡς ἀκολούθως:

1. 11η Ὀκτωβρίου 1995: Ἀναχώρησις διὰ Μόσχα καὶ τακτοποίησις τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὸ Ξενοδοχεῖο «Κόσμος».

2. 12η Ὀκτωβρίου 1995: Συνάντησις (ὥρα 10.30' π.μ.) μετὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καλοῦγας κ. Κλήμεντα, Ἀντιπρόεδρον τοῦ Τμήματος Ἐξωτερικῶν Σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας.

Ὁ Σεβασμιώτατος κ. Κύριλλος μετέφερε τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξίου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, διὰ θεραπείαν, ὡς καὶ τοῦ Μητροπολίτου Κυρίλλου, Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἀπουσίαζεν εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

Ἐθεώρησε ὁ Σεβ. κ. Κύριλλος τὴν ἐπίσκεψιν ὡς βασικὴν καὶ σημαντικὴν διὰ τὴν σχέσιν τῶν Ἐκκλησιῶν μας. Ἀνεφέρθη εἰς τὰ σημερινὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ὅπως λ.χ. α) ἡ Οὐνία καὶ ἡ δρᾶσις ἐν γένει τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ρωσίαν, ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουν ρωμαιοκαθολικοὶ πιστοί, καὶ β) οἱ Προτεστάντες καὶ ἄλλες αἱρέσεις, οἱ ὁποῖες δροῦν ἐλεύθερα εἰς τὴν Ρωσίαν.

Οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τὸν Σεβ. κ. Κλήμεντα, μετὰ ἀπὸ 75 χρόνια ἀθείας προσπαθοῦν νὰ

γνωρίσουν τὴν θρησκεία καὶ πέφτουν θύματα τῆς αἰρετικῆς προπαγάνδας, διότι δὲν ἔχουν γνώσεις καὶ ἀνάλογες Ἐκκλησιαστικὰς ἐμπειρίες. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἰς τὴν Ρωσία δὲν εἶναι ἔτοιμη νὰ ἐπιλύσει τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα, διότι δὲν ἔχει στελέχη κατηρτισμένα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, δὲν ἔχει ἐπάρκεια εἰς πνευματικὰς προσωπικότητες.

Ἄλλο μεγάλο πρόβλημα εἶναι τὰ σχίσματα, ἢ δρᾶσις λ.χ. τῶν Ρώσων τῆς διασπορᾶς καὶ τὸ σχίσμα τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρασίας. Εἰς τὴν Οὐκρασίαν ὑπάρχουν τρεῖς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίαι: α) Ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία, ἢ ὁποῖα ἀνήκει εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχας καὶ ἔχει 6.000 περίπου Ἐνορίες, β) Ἡ σχισματικὴ Ὁρθόδ. Ἐκκλησία, ὑπὸ τὸν πρώην Μητροπολίτην Κιέβου Φιλάρητον, ἢ ὁποῖα ἔχει 1.200 περίπου ἔνορίες καὶ γ) Ἡ λεγομένη Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Οὐκρασίας, ἢ ὁποῖα ἔχει περίπου 1.500 ἔνορίες.

Εἰς τὸ σχίσμα προσχώρησαν περίπου τὸ ἐν τρίτον (1/3) τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Οὐκρασίας καὶ κυρίως αὐτοί, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν εἰς τὴν Δυτικὴν Οὐκρασίαν. Ὁ Μητροπολίτης Φιλάρητος ἔχει τὶς κεντρικὰς περιοχὰς καὶ τὴν περιοχὴν τοῦ Βολίν.

Τὸ 75% τῶν Οὐκρανῶν τῆς Ἀνατολικῆς Οὐκρασίας, ὅπου ὑπάρχει καὶ πολὺς Ἑλληνισμὸς, ἀνήκουν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Μόσχας.

Κατὰ τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπο κ. Κλήμεντα, εἰς τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας προσετέθη καὶ ἡ διένεξις μετὰ τὸ Πατριαρχεῖον Κων/πόλεως. Καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἀναφέρει ὁ Σεβ. κ. Κλήμης τοὺς λόγους.

Τότε σαφῶς ἐδήλωσα εἰς τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον κ. Κλήμεντα ὅτι ἡ ἐπίσκεψίς μας εἰς αὐτὸν ἔχει καθαρῶς ἐθιμοτυπικὸν χαρακτῆρα καὶ ὅτι δὲν ἔχω Συνοδικῶς ἐξουσιοδοτηθεῖ νὰ κάνω διορθόδοξον διάλογον καὶ νὰ συζητήσω τὸ πρόβλημα, καθ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διατηρεῖ ἀρίστην σχέσιν τόσο μετὰ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κων/πόλεως ὅσον καὶ μετὰ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Μόσχας καὶ ὅτι θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ ἀποκατασταθοῦν οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸ καλὸν τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

(Συνεχίζεται)

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὡς Ἁγία Γραφή

ΟΛΙΓΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΧΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΝ

Ἐξ ἄλλου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν, πέρα τοῦ χριστολογικοῦ περιεχομένου της, διδασκαλίαν τῆς Παλ. Διαθήκης, καταστατική, βεβαίως, εἶναι «ή ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία»²⁰. Τοῦτο δὲ διότι ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἰ. Χριστόν, συγχρόνως μὲ τὴν διακήρυξιν τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου του, ὑπογραμμίζεται ἡ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν του σημασία τῆς Παλ. Διαθήκης, ἀποτιμᾶται ἡ ἀξία της, καθορίζεται ἡ θέσις της καὶ προσδιορίζεται ἐπακριβῶς ἡ σχέσις της, ὡς τῆς Παλαιᾶς Διαθή-

Τοῦ κ. ΝΙΚ. Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

κης, πρὸς τὴν μόλις ἐξαγορευομένην Καινὴν διὰ τοῦ *Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλύσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας*²¹. οὐκ ἦλθον καταλύσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι (Ματθ. 5,17).

Ὅθεν ἡ Παλ. Διαθήκη, ἡ διὰ μέσου τῶν θεοπνεύστων ὀργάνων τῆς θείας Ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ ἐνδεικτικοῦ των *τάδε λέγει Κύριος*, μέχρι τότε ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν *περιούσιον λαὸν* τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνον δὲν καταργεῖται²², ἀλλ' εἴτε ἐπικυροῦται, ὡς ἔχει, εἴτε ἀναθεωρεῖται²³ εἴτε συμπληροῦται καὶ ὀλοκληροῦται²⁴ ἀπὸ τὴν Καιν. Διαθήκην, ὄχι, πλέον, διὰ τοῦ *τάδε λέγει Κύριος*, ἀλλὰ διὰ τοῦ *ἐγὼ δὲ λέγω* τοῦ Ἰ. Χριστοῦ. Ἐπισημαίνεται δὲ ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἀνέκκλητον τῆς ἰσχύος ὅσων μόλις ἐξετέθησαν περὶ τῆς Παλ. Διαθήκης εἰς τὴν μονοσήμαντον ἐντο-

νωτάτην προειδοποίησίν του πρὸς τοὺς διὰ μέσου τῶν αἰῶνων πιστοὺς του *ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μίᾳ κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὅς ἐὰν οὖν λύσῃ μίᾳ τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ὡς δ' ἂν ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ὡς δ' ἂν ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν* (Ματθ. 5, 18-19). Μάλιστα ἡ Παλ. Διαθήκη περιβάλλεται ἀπὸ ἐκεῖνον μὲ τὸ αἰώνιον καὶ ὑποχρεωτικὸν κῦρος τῆς θείας αὐθεντίας του, ἀναβιβαζομένη εἰς συμπάρεδρον τῆς Καιν. Διαθήκης. Παύει δ' ἐφεξῆς ὁ περιορισμὸς της νὰ εἶναι ἡ κατὰ προνόμιον *Γραφή* ἐνὸς μόνου λαοῦ, καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἰ. Χριστόν κληροδοτεῖται πλέον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς τὸν νέον *περιούσιον λαὸν* τοῦ Θεοῦ, περιλαμβάνοντα, ὁμως, ἐν δυνάμει *πάντα τὰ ἔθνη*. Ἐντεῦθεν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ὁ κύκλος τῶν συνεργατῶν των, κατὰ τὸ πρότυπον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰ. Χριστοῦ²⁵, τὴν χρησιμοποιοῦν εἰς τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιταγὴν του, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναλήψεώς του *Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη...* (Ματθ. 28,19), ὅπως καταδεικνύει ἡ χαρακτηριστικὴ περίπτωσις τοῦ *Αἰθίοπος εἰνούχου δυνάστου Κανδάκης* (Πράξ. 8,26 ἐξ.), κατηχηθέντος εἰς Ἰ. Χριστόν, μὲ βάσιν τὴν, προσφιλεστάτην ἤδη εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, προφητείαν τοῦ Ἡσαΐου (53,7 ἐξ.), τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ πάθος τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, ὡς τοῦ *δούλου Κυρίου*. Ἐξυπακούεται, βεβαίως, ὅτι ἡ Παλ. Διαθήκη, ὡς ἡ *Γραφή* ἢ τὰ *Ἱερὰ Γράμματα* διαδραματίζει ρόλον ἀποφασιστικόν

* Συνέχεια ἀπὸ τῆ σελ. 254 τοῦ 6 τεύχους.

20. Ἐδῶ συμφώνως πρὸς τὸ κατὰ Ματθαῖον (5-7).

21. Ὑπενθυμίζεται ὅτι οἱ λόγοι αὐτοὶ προϋποθέτουν τὴν προμνημονευθεῖσαν γνωστὴν τριμερῆ ἰουδαϊκὴν διάκρισιν τῆς Παλ. Διαθήκης εἰς : Νόμον, Προφήτας καὶ Ἁγίόγραφα, ὥστε ἡ ἐδῶ ἀναφορὰ τῶν δύο πρώτων καὶ θεμελιωδῶν μερῶν νὰ ἐμφαίνῃ τὴν ὅλην Π. Διαθήκην.

22. Ὁ λόγος περὶ τῆς Παλ. Διαθήκης καθ' ὅλου καὶ τῶν ἠθικῶν ἐντολῶν της καὶ ὄχι τῶν, ὡς ἦδη ἐλέχθη, προσκαιροῦ ἰσχύος τελετουργικῶν διατάξεων τῆς νομοθεσίας της.

23. Χαρακτηριστικὴ εἶναι π.χ. ἡ περίπτωσις τοῦ Μάρκ. 10,2 ἐξ., ὅπου ὁ Ἰ. Χριστὸς ἐξηγεῖ τὸν λόγον ὑπάρξεως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος δύο διαφόρων τοποθετήσεων τῆς Παλ. Διαθήκης καί, ἐν συνεχείᾳ, λύει τὸ δῆλημα μὲ τὴν θείαν αὐθεντίαν του.

24. Αὐτὴν τὴν ἐννοίαν ἔχει τὸ *πληρῶσαι* (Ματθ. 5,17).

25. Βλ. σχετικῶς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λουκά *...οὗτοι οἱ λόγοι οὗς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἐπὶ ὧν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληροῦσθαι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ. Τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι οὕτω γέγραπται καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν Χριστόν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον ἀπὸ Ἱερουσαλήμ. Ὑμεῖς δὲ ἐστε μάρτυρες τούτων...* (24, 44-48).

εις τὸ νὰ γνωρίσουν οἱ πιστοί, ἤδη ἀπὸ τῆς τρυφερωτέρας ἡλικίας των, τὴν κατὰ Χριστὸν σοφίαν, ὅπως ὑπογραμμίζει ὁ Παῦλος πρὸς τὸν Τιμόθεον²⁶, τονίζων καὶ τὴν καθ' ὅλου σπουδαίαν σημασίαν τῆς *Γραφῆς*, τ.ἔ. τῆς Παλ. Διαθήκης: *Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾦ, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρητισμένος* (Β' Τιμ. 3,16-17).

Ἡ ἐπιστροφή εἰς τὸν ὄρον ἐντολῆ κρίνεται, ἐδῶ, ἀναγκαία, διὰ νὰ γίνουν, ἐν τάχει, ἀπαραίτητοι συμπληρωματικαὶ διευκρινίσεις. Ὁσάκις, λοιπόν, ὁ Ἰ. Χριστὸς χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον προκειμένου περὶ τῆς Παλ. Διαθήκης, ἀναφέρεται ἐν πρώτοις εἰς ἐντολὴν τοῦ Δεκαλόγου (λ.χ. Ματθ. 15,3, Μάρκ. 7,9), ἔπειτα δὲ μεταχειρίζεται τὸν ὄρον καὶ πρὸς δήλωσιν ἠθικῆς διατάξεως τῆς Μωσαϊκῆς νομοθεσίας (λ.χ. Ματθ. 22,36 ἔξ., Μάρκ. 12,28 ἔξ. κ.λπ.), ἐνῶ ἐπίσης τὸν μνημονεύει, προκειμένου νὰ δηλώσῃ, ἀδιακρίτως, ἐντολὰς τοῦ Δεκαλόγου καὶ τὰς προμνημονευθείσας διατάξεις (π.χ. Ματθ. 19, 18-19). Τὰς ἐν λόγῳ ἐντολὰς ἀναγνωρίζει ὡς θείας, ἐνίοτε δὲ μὲ τὴν ρητὴν ἐνδειξίν' *ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ* (λ.χ. Ματθ. 15,3 ἔξ., Μάρκ. 7,8 ἔξ. κ.λπ.)²⁷. Μάλιστα τὴν τοιαύτην ἐντολὴν ἀντιδιαστέλλει σαφῶς, ὅσον καὶ χαρακτηριστικῶς, ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν *ἐνετείλατο Μωϋσῆς* (Μάρκ. 10,3 ἔξ.), ὑποδηλώνων, οὕτως, ὅτι ὑφίσταται οὐσιωδeseστάτη διαφορὰ μεταξὺ τῆς θείας καὶ αὐτῆς. Ἡ μὲν διαθέτει αἰωνίως ὑποχρεωτικὸν κύρος καὶ ὁ Χριστός, εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν, τὸ ἐξαίρει καὶ αὐθεντικῶς τὸ ἐπιβεβαιοῖ, ἢ δέ, παραχωρηθεῖσα διὰ τὴν *σκληροκαρδίαν* τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἔχει πρόσκαιρον τὴν ἰσχὺν καὶ διὰ τοὺς πιστοὺς, κατ' οὐσίαν, τὴν καταργεῖ, καὶ ὄχι ἀπλῶς μόνον τὴν ἀναθεωρεῖ²⁸. Ὁμοίως, ὁ Ἰ. Χριστὸς εἶναι καὶ ἀναφανδὸν ἀπορριπτικὸς, ὅταν στρέφεται ἐναν-

τίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι *κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων* (Μάρκ. 7,3), ἀποδεικνύονται ταυτοχρόνως ὡς οἱ *παραβαίνοντες καὶ ἀκυροῦντες τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ* (Ματθ. 15, 3, 6). Περὶ αὐτῶν δὲ ὁ Ἰ. Χριστὸς λέγει' *...καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαΐας* (19,13) *«...οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσί με τιμᾶ, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων»*. *Ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων... ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε* (Μάρκ. 7,6 ἔξ.).

Συνοψίζοντες ὅσα ἀνωτέρω ἐξετέθησαν περὶ τῆς στάσεως αὐτοῦ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ ἐναντι τῆς Παλ. Διαθήκης, εἶναι δυνατὸν, ἐν συμπεράσματι, νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι πᾶν ὅ,τι ἀπέβη αὕτη καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ὀφείλεται προεχόντως εἰς τὸν Ἰ. Χριστόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀρύεται τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἀφθίτου αὐθεντίας τῆς, ἀντλεῖ τὸ ἀναντικατάστατον καί, διὰ τοὺς ἐχομένους τῆς ὀρθῆς πίστεως, ὄντως ἀδιαφιλονίκητον, ὀπωσήποτε δὲ ἀπαραίτητον τῆς παρουσίας τῆς εἰς τὴν ὅλην ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας του, τὴν ἀνάδειξίν τῆς εἰς θέσιν περιόπτου, ἐπιβλητικῆν καὶ αὐτόχρονον μοναδικῆν, ὡς ἢ, μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς Καιν. Διαθήκης, *Γραφῆ* τῆς Ἐκκλησίας του. Πρὸ παντὸς δὲ ἐκεῖνος, ὡς τὸ κέντρον καὶ ὁ τελικὸς στόχος τῆς προφητείας, κατέδειξε τὸ εὖρος καὶ πλάτος, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων προφητειῶν τῆς, τὰς κατηύγασε καὶ προσδιώρισε τὴν χριστολογικῆν των κατανόησιν. Ἄπαξ δὲ διὰ παντὸς καθώρισε τὴν εἰς ἐνιαίαν Ἁγίαν Γραφὴν ἀδιάσπαστον ἐνότητα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τοῦ Εὐαγγελίου του, ὡς τῆς διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεώς του κυρωθείσης Καινῆς Διαθήκης του, διαγράψας τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς εἰδικωτέρας σχέσεώς των καὶ τοῦ ρόλου ἑκατέρας τούτων, ὥστε ἢ μὲν Παλαιὰ νὰ συνιστᾷ τὴν θεμελιώδη προϋπόθεσιν τῆς Καινῆς, αὕτη δὲ νὰ ἀποτελῇ ὄχι μόνον τὴν συμπληρωσίν τῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν κλεῖδα τῆς αὐθεντικῆς κατανόησεώς τῆς, ὅπως ἀνέπτυξαν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας²⁹.

Τὸ ἐπιστέγασμα τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ ἀξιολογήσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εὐρίσκεται, ἀσφαλῶς, εἰς τὴν περίφημον συζήτησιν

26. *Σὺ δε μέναι ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίαι εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ* (Β' Τιμ. 3, 14-15).

27. Χαρακτηριστικῆ εἶναι ἢ ἐν προκειμένῳ χρῆσις ὑπὸ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ τῶν ρημάτων' *οἶδα, πορεύομαι, τηρῶ ἢ, πάλιν, λύω, παραβαίνω, ἀκυρῶ, ἀθετῶ, ἀφήμι* κ.λπ.

28. Τοῦτο, βεβαίως, οὐδόλως σημαίνει ὅτι ἀπὸ τὸν Ἰ. Χριστόν ὑποτιμάται ὁ Μωϋσῆς, διότι εἰς ἀπὸ πολλὰ χωρία ἐξαίρεται ὡς νομοθέτης, ἀναφερόμενος, μάλιστα, ἐναλλάξ μετὰ τοῦ θεοῦ νομοθέτου, ὡς λ.χ. συμβαίνει εἰς τὸ Μάρκ. 7,9 ἔξ.

29. Βλ. καὶ κατωτέρω.

του με τὸν Γραμματέα³⁰, ὁ ὁποῖος, ἄνευ περιστροφῶν, τὸν ἐρωτᾷ ποῖαν θεωρεῖ, κατ' ἀξίαν, ὡς πρώτην καὶ μεγάλην ἐντολήν³¹. Βεβαίως τὸ καίριον τοῦτο ἐρώτημα ἀναφέρεται, κατ' ἀρχήν, εἰς τὰς *Γραφὰς* (Παλ. Διαθήκην). Ὅμως, εἰς τὴν πραγματικότητα, ὁ Γραμματεὺς ἐπιζητεῖ δι' αὐτοῦ νὰ διακριβώσῃ τὸ ἀκριβὲς θεμελιώδες περιεχόμενον τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰ. Χριστοῦ νὰ διαπιστώσῃ τί, κατ' ἐξοχήν, ἀντιπροσωπεύει πλήρως τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς καινοφανοῦς διδασκαλίας του καὶ ἐκφράζει ἀπολύτως τὴν πεμπουσίαν της.

Διὰ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς αὐτὸ τὸ ὄντως κρίσιμον διερευνητικὸν ἐρώτημα ὁ Ἰ. Χριστός, χαρακτηριστικώτατα ἐν προκειμένῳ, προσφεύγει ἀμέσως εἰς αὐτὴν τὴν Παλ. Διαθήκην. Ἀπὸ αὐτὴν ἐπιλέγει, ὡς τὴν ἀπάντησίν του, ὅτι συνιστᾷ τὴν κορωνίδα τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας της καὶ ἀποτελεῖ, συγχρόνως, τὸ ἀπαύγασμα τῆς πνευματικῆς προσωποκρατικῆς θρησκείας της, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἅμα εἶναι τὸ κέντρον τῆς ὑπερόχου καινῆς διδασχῆς του, τὸ εὐγενὲς βαθύτερον νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ συνισταμένη του. Πρόκειται περὶ τῶν Δευτ. 6, 4-5 καὶ Λευιτ. 19,18. Ἡ ἀφοπλιστικὴ εὐθύτης, σαφήνεια καὶ πληρότης³² τῆς ἐπίσης καιρίας ἀπαντήσεως τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, διαλύουσα πᾶσαν ἀμφιβολίαν καὶ παραμερίζουσα, διὰ μιᾶς, τὴν προηγουμένως ἐμφάνη ἐπιφυλακτικότητα τοῦ Γραμματέως, ἱκανοποιεῖ αὐτὸν ἀπολύτως καὶ μάλιστα τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ σπεύσῃ αὐθορμήτως νὰ ὑπερθεματίσῃ, ἀλλὰ καὶ τοῦ προξενεῖ πραγματικὸν ἱερὸν δέος³³. Χάριν ἀμεσότητος παρατίθεται, ἐδῶ, ἡ βαρυσήμαντος σχετικὴ περικοπή, ὅπως τὴν παραδίδει ὁ Μάρκος· καὶ προσεληθὼν εἰς τῶν γραμματέων ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, ἰδὼν ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη, ἐπληρώτησεν αὐτόν· ποία ἐστὶ πρώτη πάντων ἐντολή; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ ὅτι πρώτη πάντων ἐντολή· ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν Κύριος εἷς ἐστὶ· καὶ ἀγαπή-

σεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. Αὕτη πρώτη ἐντολή. Καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστι. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς· καλῶς, διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπας ὅτι εἷς ἔστι καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ· καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν πλεῖον ἔστι πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ· οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ... (12, 28-34).

στ'

Διὰ τὸν πληρέστερον καθορισμὸν τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τῆς Παλ. Διαθήκης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τῆς ἐν γένει σημασίας καὶ ἀξίας της, ὡς τοῦ, κατὰ σειρὰν ἀρχαιότητος, ἀλλὰ καὶ λογικῆς πρώτου μέρους τῆς Ἀγ. Γραφῆς τῶν Χριστιανῶν, θὰ ἦτο περαιτέρω ἀναγκαῖον νὰ ἐπισημανθοῦν καὶ ἐξετασθοῦν τὰ θεμελιωδέστερα τῶν σημείων, ὅπου εἶναι καταφανῆς ἡ πολλαχῶς διαπιστουμένη προσφορὰ της. Πρέπει δὲ νὰ καταστή σαφές, ὅτι ἡ τοιαύτη συμβολὴ της εἶναι πολὺπλευρος, ἐκτεταμένη καὶ οὐσιώδης, θὰ ἦτο δὲ δυνατόν, ἤδη ἐδῶ, νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς πράγματι βαρυσήμαντος. Ἐντεῦθεν θεωρεῖται εὐνόητον, ὅτι ἡ ἐμπρέπουσα διεξοδικωτέρα διερεῦνησις καὶ ἀκριβοδικαία ἀποτίμησις της ἐκφεύγει τοῦ πλαισίου τῆς παρούσης συντόμου ἐκθέσεως καὶ ὑπαγορεύει ἀντίστοιχον αὐτοτελεῖ μελέτην.

Ὅθεν ἀπομένει ἐδῶ ἀπλῶς νὰ προσδιορισθοῦν, κατ' ἀρχήν, αἱ δύο βασικαὶ περιοχαί, ὅπου ἐντοπιζέται ἡ σπουδαία συμβολὴ τῆς Παλ. Διαθήκης. Αἱ ἐν λόγῳ δὲ περιοχαὶ εἶναι ἀφ' ἐνὸς ἡ εἰδικωτέρα, ἀφορῶσα εἰς αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Χριστιανισμὸν καθ' ὅλου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ γενικωτέρα, ἀναφερομένη εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Πολιτισμοῦ, εἰς τὴν ὁποῖαν, σημειωτέον, ἀπετέλεσε πραγματικὴν μεγάλην καμπήν. Ἐπιβάλλεται, ὅμως, ἔστω μόνον νὰ κατονομασθοῦν τὰ κυριώτερα τῶν ὄσων ρηξικελεύθων καὶ ἐκ τῶν θεμελιωδεστάτων συνεισέφεραν ἀποκλειστικῶς ἡ Παλ. Διαθήκη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐν γένει. Μὲ γνώμονα δὲ τὴν πρὸς αὐτὰ σχέσιν τῆς Καιν. Διαθήκης, διακρίνονται δύο κύρια ὁμάδες.

(Συνεχίζεται)

30. Εἰς τὰ οὐσιώδη ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τοὺς τρεῖς συνοπτικοὺς (Ματθ. 22, 34-40, Μάρκ. 12,28-34 καὶ Λουκ. 10,25-28).

31. Ματθ. 22,38, ὅπου ὁ τοιοῦτος χαρακτηρισμὸς ἀποτελεῖ ἀπόφρασιν αὐτοῦ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ.

32. Ἀσφαλῶς εἰς τὰς δύο ταύτας ἐντολὰς ἐμπεριέχεται τό, μὴ ρητῶς μνημονεύμενον, ὑπέροχον· ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν (π.χ. Ματθ. 5,44, Λουκ. 6, 27-35).

33. Λίαν ἐνδεικτικὸν εἶναι ὅτι ὁ Γραμματεὺς ἀρχικῶς ἀπευθύνεται ἄνευ οἰασθήποτε προσφωνήσεως πρὸς τὸν Ἰ. Χριστόν, μετὰ ὅμως τὴν ἀπάντησιν ἐκείνου τὸν προσφωνεῖ διὰ τοῦ ἰδιαίτερου τιμητικῶ *Διδάσκαλε*, ὑπονοῶν ὅτι τὸν ἀποδέχεται καὶ ὡς τὸν προσωπικὸν του.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟ ΦΩΤΙΟ*

Στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ ὑπερασπίσθηκε τὴν παρὰδοσιακὴ ἀρχὴ τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία πρέπει νὰ διέπῃ τὶς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν ἀξιολόγησιν τῆς ἰδιαιτερότητος τῶν ἐθιμικῶν τοῦ παραδόσεως. Ἐν τούτοις, ἡ αὐθαίρετη ἀποστολὴ λατίνων καὶ φράγκων ἱεραποστόλων στὴ Βουλγαρία, ὅπου ἤδη δροῦσε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία ἡ βυζαντινὴ ἱεραποστολὴ, προκάλεσε τὴ βίαιη καταδίκη τῶν λατινικῶν ἐθίμων καὶ τῶν

Στὴν Σύνοδο αὐτὴ θριάμβευσε πράγματι ἡ νηφάλια δύναμις τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως μέσα ἀπὸ τὴν ἐντυπωσιακὴ σύνεση τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τοῦ ἱ. Φωτίου. Οἱ ἀποφάσεις τῆς ἐπέβαλαν στὴ Δύση ὅλες τὶς ὀρθόδοξες θέσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως πάντοτε μὲ τὴ συναίνεση τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων καὶ χωρὶς θεολογικῆς συζητήσεως (*ἀναγνώριση τῆς οἰκουμενικότητος τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, καταδίκη τῆς προσθήκης τοῦ filioque στοῦ Σύμβολο τῆς πίστεως, σεβασμὸ τῶν πατριαρχικῶν δικαιοδοσιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως κ.λπ.*).

Τοῦ κ. ΒΛΑΣΙΟΥ ΙΩ. ΦΕΙΔΑ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

φραγκικῶν καινοτομιῶν στὴν περιφέρημη Ἐγκύκλια Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς (867).

Τὰ ἀνεκτὰ ἢ καὶ νόμιμα λοιπὸν ἔθιμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Ἐπιστολὴ τῆς ἀγάπης (862) ἀποδοκιμάσθησαν ὡς ἀνεπίτρεπτες ἐκτροπές στὴν Ἐγκύκλια Ἐπιστολὴ (867), ὅταν ἐπιχειρήθηκε ἀπὸ τὸν παπικὸ θρόνον ἡ ἐπιβολὴ τους καὶ στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς. Στὴν πρώτη ὁμως περίπτωσιν ἀντικείμενο τῆς διαφωνίας ἦταν τὸ προσωπικὸ ζήτημα τῆς κανονικότητος τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱ. Φωτίου, ἐνῶ στὴ δευτέρῃ περίπτωσιν ἀντικείμενο τῆς διαφωνίας ἦταν ἡ ἴδια ἢ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀγάπης στα μὲν πρόσωπα λειτουργοῦσε πάντοτε ὡς εὐλογία φιλανθρωπία καὶ ἐπιείκεια, ἐνῶ στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς ὡς εὐλογία κανονικὴ ἀκρίβεια καὶ αὐστηρότητα. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ὁ ἱ. Φώτιος κατὰ τὴν ἀντικανονικὴ κρίσιν τοῦ ἀπὸ τὴν πατόφιλη σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως (869-870) τήρησε διακριτικὴ σιγὴ γιὰ νὰ μὴ διακινδυνευθῆ ἡ ἐνότητις τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἀμφισβήτηση τοῦ προσώπου του. Ἀντιθέτως, παρέμεινε ἀμετακίνητος σὲ ὅποιανδήποτε πρότασιν παρεκκλίσεως ἀπὸ τὴν παραδεδομένη τάξιν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία καὶ τελικῶς ἐπέβαλε μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς Μεγάλης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (879-880) τόσο στὴν Ἀνατολή, ὅσο καὶ στὴ Δύση.

3. Ὁ πατριάρχης Φώτιος καὶ ἡ ἀποστολικὴ μαρτυρία τῆς πίστεως

Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὸν κόσμον προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν παγκοσμιότητα τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία λειτουργεῖ ὡς τὸ προεκτεινόμενο «σῶμα Χριστοῦ» στὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας καὶ τελεσιουργεῖ τὸ μυστήριον τῆς ἐκκλησιαστικοποιήσεως τοῦ κόσμου μὲ τὴν πρόσληψιν του στοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ βασικὸ αὐτὸ ἐκκλησιολογικὸ σχῆμα ἐκφράζει τὴ συνειδήσιν τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ μαρτυρία τῆς πίστεως πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἱδρυτῆ τῆς πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ὥστε ἡ ὁποιαδήποτε καὶ γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο χαλάρωσις ἢ ὑποβάθμισις τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς νὰ δηλώνῃ ἐσωτερικὴ κρίσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως. Ἡ πρόσληψιν ὁμως τῶν ἐθνῶν στοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας προϋποθέτει τὴν ἀποστολικὴν μαρτυρία τῆς πίστεως πρὸς τοὺς ἐγγυς καὶ πρὸς τοὺς μακρὰν, ὅπως ἐπίσης καὶ πρὸς ὅσους ἀποσχίσθησαν ἀπὸ τὴν ἐνότητιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Ὁ ἱ. Φώτιος ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ποιμαντικῆς εὐθύνης τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου συνέδεσε τὴν ἐξυγιάνσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κανονικῆς τάξεως στὴν ἐσωτερικὴν του λειτουργία, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐνεργοποίησιν τῆς ληθαργούσης ἱεραποστολικῆς του συνειδήσεως γιὰ τὴ μαρτυρία τῆς πίστεως πρὸς τὰ ἔθνη.

Ἡ ἀποστολικὴ μαρτυρία τῆς πίστεως εἶναι

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 251 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

πράγματι ουσιαστικό στοιχείο της ιστορικής αποστολής της Ἐκκλησίας καὶ ἐκφράζεται ὄχι μόνο μὲ τὴν ἐσωτερικὴ πνευματικὴ οἰκοδομὴ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ συνεχὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος πρὸς ὅλους τοὺς λαοὺς «*ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς*» (Πράξ. 1,8). Ἡ ἀραβικὴ ὁμως ἐπέκταση στὶς ἀνατολικὲς ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ μακρὰ περίοδος τῆς εἰκονομαχικῆς κρίσεως (727-843) ἀποδυνάμωσαν τὴν ἀποστολικὴ λειτουργία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, καίτοι ἡ παρουσία νέων εἰδωλολατρικῶν φύλων ἦταν ἐντυπωσιακὴ στὰ βόρεια σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας ἢ ἀκόμη καὶ σὲ μεγάλες ζώνες τῆς Βαλκανικῆς. Βεβαίως, μεμονωμένες πρωτοβουλίες γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς λαοὺς αὐτοὺς εἶχαν ἤδη ἀναληφθῆ κατὰ τὴν περίοδο τῆς εἰκονομαχίας ἀπὸ τοὺς διωκόμενους κυρίως εἰκονοφίλους μοναχοὺς, ἀλλὰ οἱ πρωτοβουλίες αὐτὲς δὲν πέτυχαν νὰ ἐνεργοποιήσουν τὴν αὐθόρμητη ἀποστολικὴ μαρτυρία τοῦ ὅλου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος:

Πρῶτον, ὁ ἱ. Φώτιος, μέσα ἀπὸ τὴ γενικώτερη ἀγωνία του γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ὀρθῆς λειτουργίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἀνέδειξε καὶ τὶς ἀπωθημένες κατὰ τὴν περίοδο τῆς εἰκονομαχίας πτυχὲς τῆς ιστορικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας. Συντόνισε τὸ ὄλο ἐκκλησιαστικὸ σῶμα πρὸς τὴν ἀποστολικὴ μαρτυρία τῆς πίστεως σὲ ὅλους τοὺς εἰδωλολατρικοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι ἐκινούντο πέραν ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας. Εἶναι γενικώτερα γνωστὸ τὸ ἔργο τῆς Βυζαντινῆς ἱεραποστολῆς κατὰ τὴν περίοδο τῆς πατριαρχίας του σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Πράγματι, *Ρῶσοι, Βούλγαροι, Σέρβοι, Βλάχοι, Μοραβοί, Πολωνοί, Οὐγγροί, Χάζαροι, Ἀλανοί* καὶ πολλοὶ ἄλλοι λαοὶ δέχθηκαν ἱεραποστολὲς ἀπὸ τὸ Βυζάντιο καὶ συνδέθηκαν μὲ τὴν πλούσια πνευματικὴ του κληρονομία. Βεβαίως, ἡ μεταστροφή τῶν λαῶν αὐτῶν στὴ χριστιανικὴ πίστη ἦταν μία μακροχρόνια καὶ ἐπαχθῆς πνευματικὴ μυσταγωγία, ἡ ὁποία μόλις ἄρχιζε μὲ τὸ ὁμαδικὸ συνήθως βάπτισμα τῶν λαῶν αὐτῶν. Ἐν τούτοις, ὁ ἀριστος προγραμματισμὸς τοῦ ἔργου τῆς βυζαντινῆς ἱεραποστολῆς ἀπὸ τὸν μεγάλοπνοο Οἰκουμενικὸ πατριάρχη ἐξηγεῖ ὄχι μόνο τὸν ἐντυπωσιακὸ ἱεραποστολικὸ δυναμισμό τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τὴ μοναδικὴ ἀποτελεσματικότητά τῆς βυζαντινῆς

ἱεραποστολῆς γιὰ τὴν ταχύτερη ἀναγέννηση τῶν νέων χριστιανικῶν λαῶν.

Ὁ προγραμματισμὸς καὶ ἡ ὅλη ὀργάνωση τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου ἦταν προσωπικὴ ὑπόθεση τοῦ ἱ. Φωτίου, ὁ ὁποῖος προσδιόρισε τοὺς *στόχους*, προετοίμαζε τὸ *κῆρυγμα* καὶ τὴ *μέθοδο* δράσεως, ἐπέλεγε τὰ *κατάλληλα πρόσωπα* τῶν συγκροτημένων ἱεραποστολῶν, προέβλεπε γιὰ τὴν *ἀριστη ὀργάνωση* τοῦ ἔργου του, παρακολούθουσε μὲ ἀγρυπνο μάτι τὴν ὅλη *πορεία* τῆς ἱεραποστολικῆς τῆς δράσεως καὶ παρενέβαινε σὲ *κάθε δυσμενὴ ἐξέλιξη* τῶν πραγμάτων. Ἡ *Ἐγκύκλια Ἐπιστολὴ* πρὸς τοὺς πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς (867), ἡ περίφημη *Ἐπιστολὴ* του πρὸς τὸν πρῶτο χριστιανὸ ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βόρη καὶ οἱ *Βίοι Κωνσταντίνου* (= Κυρίλλου) καὶ *Μεθοδίου* ἐπιβεβαιώνουν μὲ ἐντυπωσιακὸ τρόπο τὴ διαπίστωση, ὅτι ὁ ἱ. Φώτιος ἦταν ἐπιτελικὸς νοῦς τοῦ ὅλου ἔργου τῆς βυζαντινῆς ἱεραποστολῆς στὸν κόσμον τῶν Σλάβων. Οἱ θεσσαλονικεῖς ἀδελφοὶ *Κύριλλος καὶ Μεθόδιος* δικαίως χαρακτηρίσθησαν *Φωτιστὲς τῶν Σλάβων* γιὰ τὴ μεγάλη ἀπήχηση, τὴν ὁποία εἶχε καὶ συνεχίζει νὰ ἔχη τὸ σπουδαῖο ἱεραποστολικὸ τους ἔργο στὴν πνευματικὴ παράδοση τῶν σλαβικῶν λαῶν. Ὡστόσο, τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπορρέει ἀπὸ τὸν μεγάλοπνοο σχεδιασμὸ τοῦ ἱ. Φωτίου γιὰ τὸ ὄλο ἱεραποστολικὸ πρόγραμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, τὸ ὁποῖο, ὅπως διακήρυσσε καὶ ἐπίσημα ὁ διορατικὸς ἐμπνευστῆς του, ἀναφερόταν σὲ ὅλους τοὺς μὴ χριστιανικοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου καὶ ἀνανέωνε τὸ ἀποδυναμωμένο ὄραμα τῆς πραγματοποιήσεως τῆς χριστιανικῆς Οἰκουμένης.

Ὑπὸ τὴν ἐννοια αὐτὴ ὁ πατριάρχης Φώτιος παρέμεινε στὴ συνείδηση τῶν σλαβικῶν κυρίως λαῶν ὡς ὁ *κατ' ἐξοχὴν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως*. Πράγματι, ἡ ἀποστολικὴ μαρτυρία τῆς πίστεως ἦταν γιὰ τὸν ἱ. Φώτιο μία σοβαρὴ *ὑπόθεση σωτηρίας τῶν λαῶν* καὶ ὄχι μία ἀπλὴ ἢ μονοσήμαντη *διακονία τῆς οἰκουμενικῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας τοῦ Βυζαντίου*, ἔστω καὶ ἂν ἡ ὠφέλεια τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν μία αὐτονόητη συνέπεια σὲ *κάθε ἐπιτυχημένη πρωτοβουλία* τῆς βυζαντινῆς ἱεραποστολῆς. Προτεραιότητα ὁμως εἶχε πάντοτε στὴ σκέψη του ἡ *πνευματικὴ ἀποστολὴ* τῆς Ἐκκλησίας, καίτοι ἡ προτεραιότητά αὐτὴ δὲν παραθεωροῦσε τὸ συγκεκριμένο πολιτικὸ πλαίσιο τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖο εἶχε θεσμικὴ ὑποχρέωση νὰ προσφέρῃ στὴν ἱεραποστο-

λή κάθε *ύλική ή ήθικη* ύποστήριξη τόσο για την ανάληψη, όσο και για την ολοκλήρωση του έργου της. Ο *ί. Φώτιος*, όπως τονίσθηκε από τον ίδιο στους *τίτλους* της *Έπαναγωγής ή Εισαγωγής του Νόμου* για τα καθήκοντα του *Βασιλέα* και του *Πατριάρχη*, θεωρούσε τὸ ἔργο τῆς ιεραποστολής *κοινό χρέος* τῆς *Έκκλησίας* και τῆς *βυζαντινῆς Πολιτείας* για τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, γι' αὐτὸ και ἀξιοποίησε κάθε προσφερόμενη δυνατότητα για τὴν εὐρύτερη ἀκτινοβολία τῆς ἀνανεωμένης ιεραποστολικῆς συνειδήσεως του ὅλου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος τῆς αὐτοκρατορίας.

Δεύτερον, ἡ εὐλογία ἀγωνία τοῦ *ί. Φωτίου* για τὴ διαφύλαξη τῆς ἐνότητος τῶν *Έκκλησιῶν* *Άνατολῆς* και *Δύσεως* δὲν ἄφησε στὸ περιθώριο τῆς ἐκκλησιαστικῆς του εὐθύνῃς τὴν ἀνάληψη τῶν ἀναγκαιῶν πρωτοβουλιῶν για τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας με τὶς λεγόμενες *Άντιχαλκηδόνιες Έκκλησίες*, ιδιαίτερα δὲ με τὴν *Άρμενικὴ Έκκλησία*. Στὴν *Έγκύλια Έπιστολὴ* πρὸς τοὺς πατριάρχες τῆς *Άνατολῆς* (867) ἀναφέρεται με ἐνθουσιασμὸ στὴν πρώτη ἐπιτυχία τῶν πρωτοβουλιῶν του για τὴν ἐπιστροφὴ τῶν *Άρμενίων* στὴν ἐνότητα τῆς *Έκκλησίας*. Οἱ βασικὲς θέσεις του ἀποτυπώθηκαν ἐπίσης και στὴν ἐπίσημη ἀλληλογραφία του με τὸν ἡγεμόνα τῶν *Άρμενίων* *Άσώτ* (Asotium principum principem Magnae Armeniae). Οἱ ἀπαντητικὲς του *Έπιστολές* πρὸς τὶς ἐπιστολές τοῦ *Άσώτ* ἦσαν ἐκτενεῖς ἐπιστολιμαῖες θεολογικὲς πραγματεῖες τόσο για τὶς διαφωνίες ὡς πρὸς τὴν διατύπωση τοῦ *Χριστολογικοῦ δόγματος* ἀπὸ τὴν *Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο* (451), ὅσο και για τὶς προϋποθέσεις ἀποκαταστάσεως τῆς πλήρους κοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο *Έκκλησιῶν* (Epist., 284,285,298,299, ἔκδ. Β. Laourdas και L. G. Westerink, τόμ. III, 4-97, 97-114, 167-172, 192-274). Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία αὐτὴ ὁ *ί. Φώτιος* ἀναδεικνύεται ὄχι μόνο ὄραματιστῆς τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος τῆς *Έκκλησίας* με τὶς γενναῖες πρωτοβουλίες πρὸς τοὺς πολιτικοὺς και τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἡγέτες τῶν ἀπεσχισμένων *Έκκλησιῶν*, ἀλλὰ συγχρόνως και ὑπέροχος τῆς ὀρθοδοξίας τῆς πίστεως, ὅπως αὐτὴ διακηρύχθηκε με τὶς δογματικὲς ἀποφάσεις τῶν ἑπτὰ *Οἰκουμενικῶν συνόδων* και με τὴ διδασκαλία τῶν ἐγκρίτων *Πατέρων* τῆς *Έκκλησίας*.

Ἡ ὀρθοδοξία τῆς πίστεως ἦταν, κατὰ τὸν *ί. Φώτιο*, ἡ μόνῃ παραδεκτὴ βάση ἐνότητος τῆς

Έκκλησίας και ἡ μόνῃ ἀθθεντικὴ πηγὴ για τὴν ἀξιοπιστὴ ἐκπλήρωση τῆς πνευματικῆς τῆς ἀποστολῆς στὸν κόσμο. Ἡ ὁποιαδήποτε ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν ὀρθοδοξία τῆς πίστεως ἀπομακρύνει τοὺς λαοὺς ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν ἐνότητα τοῦ σώματος τῆς *Έκκλησίας*, ἀλλὰ και ἀπὸ τὴ σωτηριώδη χάρη τοῦ Θεοῦ, με ὅλες τὶς ὀδυνηρὲς συνέπειες και για τὴν ἱστορικὴ ἀκόμη πορεία τῶν λαῶν αὐτῶν. Ὑπὸ τὴν ἐννοια αὐτὴ τονίζει στὴν περίφημη *Έπιστολὴ* πρὸς τὸν πρῶτο ἡγεμόνα τῶν *Βουλγάρων*, ὅτι «*δογμάτων μὲν εὐθύτης πολιτείας προβάλλεται κοσμιότητα, πράξεων δὲ καθαρότης πίστεως ἀπαγγέλλει θειότητα. Ὡν ἐκάτερον χωρὶς τοῦ ἐτέρου ῥᾶον εἴωθεν ὑπορρεῖν και παρασύρεσθαι, μὴ ἀνεχόμενον κατὰ μόνας ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐγκατοικίξεσθαι...*». Ἀποστολὴ λοιπὸν τοῦ *Οἰκουμενικοῦ πατριάρχη*, κατὰ τὸν *ί. Φώτιο*, ἦταν ὄχι μόνο ἡ θεραπεία τῶν *παλαιῶν*, ἀλλὰ και ἡ μέριμνα για νὰ μὴ προκληθοῦν νέες πληγὲς στὸ σῶμα τῆς *Έκκλησίας*, ἦτοι με τὴν ἐμφάνιση νέων αἰρέσεων ἢ σχισμάτων. Ὁ *Οἰκουμενικὸς θρόνος* ἔχει χρέος νὰ ἀξιοποιῆ τὸ ἐκκλησιαστικὸ του κύρος και νὰ λειτουργῇ, «*ὡσπερ ἀπὸ τινος ὑψηλοῦ και μετεώρου χώρου τὰς τῆς ὀρθοδοξίας πηγὰς τῆς Βασιλίδος ἀναδιδούσης και καθαρὰ τῆς εὐσεβείας τὰ νᾶματα εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διαρροεούσης πέρατα και ποταμῶν δίκην ἀρδενούσης τὰς ἐκείσε ψυχὰς*», ὡστε νὰ μὴ καταστῆ *ἔρημος* και *ἄγονος* ἡ γῆ τοῦ Κυρίου, ὅπως ἔγραφε στὴν *Έγκύλια Έπιστολὴ* πρὸς τοὺς πατριάρχες τῆς *Άνατολῆς*.

(Συνεχίζεται)

Ἄνδρέα Θεοδώρου, «**ΣΤΑΥΡΟΝ ΧΑΡΑΞΑΣ ΜΩΣΗΣ**». Ἑρμηνεία στίς *Καταβασίες* τῶν *Δεσποτικῶν* και *Θεομητορικῶν* ἑορτῶν. Ἀθήνα 1995, σχῆμα 14X21 ἑκατ., σσ. 208.

Οἱ *Καταβασίες* εἶναι ὕμνοι ποὺ συγκινοῦν τὴν προσευχόμενῃ ψυχὴ τῆς *Έκκλησίας*. Ἡ μελέτη τοῦ ἐγκύριου συγγραφέως ἐρμηνεύει τὶς *Καταβασίες* τῶν *Δεσποτικῶν* και *Θεομητορικῶν* ἑορτῶν ὅλου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους και με τρόπο ἀπόλυτα κατανοητὸ ἐμβαθύνει στὰ ὑπέροχα μηνύματά τους. Παρατίθεται τὸ πρωτότυπο κείμενο κάθε ὕμνου με τὴν ἀπόδοσή του στὴ νεοελληνικὴ και ἀκολουθεῖ σύντομος σχολιασμὸς.

Η ΝΕΑ ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΞ ΕΠΟΨΕΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ*

Αυτή η θέση θεμελιώνεται από πολλούς τώρα αιώνες με τους στίχους του Μθ 16,16 έξ. Από ρωμαιοκαθολικής πλευράς εκπροσωπείται έν προκειμένω ή άποψη, ότι «ή πέτρα», για την όποία γίνεται λόγος στο Μθ 16,18 και επί της όποίας ό Ίησους Χριστός οικοδόμησε την έκκλησία, είναι ό Άποστόλος Πέτρος. Κατ' αυτόν τον τρόπο προκύπτει, ως γνωστόν, ή ύποτιθέμενη ίδιαίτερη θέση του Άποστόλου Πέτρου στη χορεία των Άποστόλων και κατ' άντιστοιχίαν τό

Του κ. **ΘΕΟΔ. ΣΤ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ**
Καθηγητού του Παν/μίου Μονάχου

παγκόσμιο πρωτείο δικαιοδοσίας του έπισκόπου Ρώμης. Πρὸς τή θέση αυτή άντίκειται βέβαια ή κατανόηση του όρου «πέτρα» του στίχου αυτού από την άρχαία Έκκλησία, όπου σήμαινε την όμολογία του Άποστόλου «σὺ εἶ ό χριστός ό υἱός του θεοῦ του ζώντος» κι όχι τον ίδιο τον Άπόστολο¹⁷. Γι' αυτό ή Όρθόδοξη Έκκλησία διδάσκει — άναλόγως πρὸς αυτή την έρμηνεία — ότι ό Ίησους Χριστός οικοδόμησε την έκκλησία σ' αυτή την όμολογία, γεγονός που πράγματι άποτελεί τον πυρήνα του εὐαγγελίου του. Με έκπληξη διαπιστώνουμε, ότι ό Άρ. 424 της Κατηχήσεως στο σημείο, όπου αναφέρεται ή όμολογία αυτή, συνεχίζει με τὰ έξής λόγια: «Στήν πέτρα αυτής της πίστεως, που όμολόγησε ό Άπόστολος Πέτρος, οικοδόμησε ό Χριστός την έκκλησία του (Μθ 16,18· Λέοντος του Μεγάλου,

Όμιλ. 4,3· 51,1· 62,2· 83,3)». Η έρμηνεία αυτή του Μθ 16,18 είναι έξόχως ένδιαφέρουσα και άξιοπρόσεκτη, έπειδή σηματοδοτεί για τό ρωμαιοκαθολικισμό άναφιβόλως μιὰ έντελώς νέα σημαντική έκκλησιολογική άρχή. Η άρχή αυτή συμπίπτει πλήρως με την πράξη της άρχαίας Έκκλησίας και την όρθόδοξη άποψη, ότι δηλαδή στην έκκλησία του Χριστού ύπάρχει μόνον πρωτείο τιμής και όχι δικαιοδοσίας. Η έρμηνεία, που υιοθετείται από την Κατήχηση, συμβάλλει τοιουτοτρόπως άποφασιστικά στην έξάλειψη της κυριότερης διαφοράς στη διδασκαλία μεταξύ της Όρθόδοξης και της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας: Πρόκειται για τὰ δόγματα του πάπα, τό «παγκόσμιο πρωτείο δικαιοδοσίας» και τό «άλάθητο», τὰ όποία συμφώνως πρὸς τὰ λόγια του ίδιου του πάπα Παύλου ΣΤ' στοιχειοθετούν «άναμφιβόλως τό δυσχερέστερο έμπόδιο στην πορεία πρὸς τον οίκουμενισμό»¹⁸. Άποτελούν πράγματι τή λυδία λίθο στις όρθοδοξο-ρωμαιοκαθολικές σχέσεις, διότι τίθουν κατὰ ριζικό τρόπο τὰ θεμέλια της άντιλήψεως περί έκκλησίας. Έναντι των δογμάτων αυτών διδάσκει ή Όρθόδοξη Έκκλησία πρώτον την ισότητα όλων των έπισκόπων και τή συλλογικότητα αυτών και δεύτερον, ότι ή ύψιστη άυθεντία της έκκλησίας, όπως ήδη σημειώθηκε, εύρίσκεται στις Οίκουμενικές Συνόδους.

Μιὰ άλλη θετική κατ' άρχάς άποψη της Κατηχήσεως άφορᾶ στο ζήτημα περί της γνώσεως του Θεοῦ και της κοινωνίας των ανθρώπων με τό Θεό. Πρόκειται δηλαδή για τή μνεία της πατερικής διακρίσεως μεταξύ «θεολογίας» και «οικονομίας» (Άρ. 236) — στην πατερική όρολογία σημαίνει άκριβέστερα διάκριση μεταξύ του «δόγματος της θεολογίας» (όπου έννοείται ή περί Θεοῦ και Άγίας Τριάδος διδασκαλία) και του «μυστηρίου της θείας οικονομίας» (όπου έννοείται τό μυστήριο του λυτρωτικού σχεδίου του Θεοῦ). Οί πατέρες της έκκλησίας, από τό Γρηγόριο Θεολόγο και τό Μέγα Βασίλειο μέχρι τό Μάξιμο Όμολογητή, τον Ίωάννη Δαμασκηνό, τό Θεόδωρο Στουδίτη, τό Γρηγόριο Παλαμά

* Συνέχεια εκ της σελ. 258 του ύπ' άρ. 6 τεύχους.

17. Αυτή ή έρμηνεία προέρχεται από την άντιοχειανή σχολή: βλ. *Ίωάννου Χρυσοστόμου*, Εἰς τὸν Ματθαῖον 54, 2: PG 58, 534 έξ.: «σὺ εἶ Πέτρος, και ἐπὶ ταύτη τῇ πέτρα οἰκοδομήσω μου τὴν Έκκλησίαν» τούτέστι, τῇ πίστει τῆς όμολογίας». Πρβλ. επίσης [*Ίωάννου Χρυσοστόμου*], Εἰς τὴν Πεντηκοστήν 1: PG 52, 806: «Ὁὐκ εἶπεν, 'Επὶ τῷ Πέτρῳ' οὐτε γὰρ ἐπὶ τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ἐπὶ τὴν πίστιν τὴν εαυτοῦ Έκκλησίαν οἰκοδόμησε. Τί δὲ ἦν ή πίστις: Σὺ εἶ ό Χριστός...». Πρβλ. ἐπ' αὐτοῦ *J. Ludwig*, Die Primatsworte Mt. 16, 18.19 in der altchristl. Exegese, Münster 1952, σ. 53 έξ. Στῇ σελίδα 55 παρατηρεῖ ό Ludwig δικαιολογημένα, ότι ή όμιλία Εἰς τὴν Πεντηκοστήν «έσφαλμένως άποδόθηκε» στο Χρυσόστομο. Βλ. ἐπ' αὐτοῦ *J. A. de Aldama*, Repertorium Pseudo-chrysostomicum, Paris 1965, σ. 133, 353.

18. Information Service, 1967/2, σ. 4 έξ.

κ.α., οί ὅποιοι κάνουν αὐτὴ τὴ βιβλικὰ κατοχυρωμένη διάκριση¹⁹, διδάσκουν ταυτοχρόνως, ὅτι τὸ δόγμα τῆς θεολογίας, δηλαδή ὁ Θεὸς ὡς πρὸς τὸ ἐσώτερο εἶναι Του, τὴν οὐσία Του, τυγχάνει ἀπρόσιτος στὸν ἀνθρώπινο νοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀρκούμεθα κατ' ἀρχὰς σὲ ἀποφατικούς χαρακτηρισμούς (ἀσώματος, ἀπερίγραπτος, ἀθέατος, ἄυλος, ἄμορφος κ.λπ.). Καὶ ἐνῶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ παραμένει ἀπερινόητος, ἡ ἀνθρώπινη γνῶση γιὰ τὸ Θεὸ ἀναφέρεται, σύμφωνα μὲ τὴν κλασικὴ ἔκφραση τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, στὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, στίς πολλαπλές «ἐνεργειές» Του, οί ὁποῖες «πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουν»²⁰. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἡ δική μας γνῶση περὶ Θεοῦ ἐκτείνεται στὸ «μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας» (πρβλ. ἐπίσης Ἄρ. 39 ἐξ.). Ἄγνοώντας λοιπὸν ἡ Κατήχηση τὴ δεύτερη αὐτὴ διάκριση μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, παρουσιάζει σὲ τελευταία ἀνάλυση ὠρισμένες θέσεις θεογνωσίας, ποὺ εἶναι λίγο πολὺ προβληματικές: ὅτι π.χ. «τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀποκαλύπτουν τὴν ἐσώτερη οὐσία Του» (Ἄρ. 236' πρβλ. ἐπίσης Ἄρ. 237: ὅτι ὁ Θεὸς «στὸ ἔργο τῆς δημιουργίας Του καὶ στὴν ἀποκάλυψή Του κατὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἄφησε ἶχνη τῆς τριαδικῆς Του ὑπάρξεως. Ἄλλὰ ἡ ἐσώτατη οὐσία Του ὡς Ἁγία Τριάδα ἀποτελεῖ ἓνα μυστήριον, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀπρόσιτο στὴ λογικὴ καὶ τὸ ὁποῖο πρὶν τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦταν ἐπίσης ἀπρόσιτο στὴν πίστη τοῦ Ἰσραὴλ»).

Μὲ τὴ γνῶση τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐσώτατη οὐσία Του συνδέεται ἐπίσης καὶ ἡ παραδοσιακὴ διαφορὰ στὴ διδασκαλία μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ», τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστὸ γενικώτερα μὲ τὸν ὄρο «filioque». Ἡ Κατήχηση κατονομάζει μάλιστα στὴ συνάφεια αὐτὴ (Ἄρ. 248) τὸ

μοναδικὸ καινοδιαθηκικὸ χωρίο, τὸ ὁποῖο ὁμιλεῖ ρητῶς περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παρὰ τοῦ Πατρὸς (Ἰω. 15,26 «ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται») ὡσαύτως προβαίνει στὴν ἀξιοπρόσεκτη δήλωση: «Τὸ filioque δὲν ὑπῆρχε στὸ σύμβολο πίστεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (381)... Ἡ παρεμβολὴ τοῦ filioque στὸ σύμβολο πίστεως τῆς Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως στὰ πλαίσια τῆς λατινικῆς λειτουργίας (δηλαδή μεταξὺ 8ου καὶ 11ου αἰῶνος) ἀποτελεῖ ἓνα σημεῖο, ποὺ ἀμφισβητεῖται ἀκόμη καὶ σήμερον ἀπὸ τὶς ὀρθόδοξες ἐκκλησίες» (Ἄρ. 247) καὶ τελικῶς φθάνει στὸ συμπέρασμα: «Ἄν οἱ δύο τρόποι θεωρήσεως (δηλαδή ὁ ἀνατολικὸς καὶ ὁ λατινικὸς), ποὺ εἶναι καὶ οἱ δύο δικαιολογημένοι καὶ ἀλληλοσυμπληρώνονται, δὲν ὑπερτονίζονται μονόπλευρα, δὲν παραβλάπτεται ἡ ταυτότητα πίστεως στὴν πραγματικότητα τοῦ ἐνὸς ἐν τῇ πίστει ὁμολογημένου μυστηρίου» (Ἄρ. 248). Μιὰ ἐμβριθὴς ἀντιπαράθεση μὲ τὸ πλέγμα ἐρωτημάτων σχετικῶν μὲ τὸ filioque δὲν εἶναι δυνατὴ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο. Θὰ ἀρκοῦσαν ἴσως οἱ ἀκόλουθες τρεῖς κριτικὲς ἐρωτήσεις: 1. Ἐρμηνεύεται σωστὰ ἡ «ἀνατολικὴ παράδοση» παρέμποντας στὸ διάταγμα «Ad Gentes 2» τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ; 2. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ὁμιλεῖ περὶ δύο δικαιολογημένων «τρόπων θεωρήσεως», ὅταν ἡ μία πλευρὰ (ἡ ὀρθόδοξη) στηρίζεται στὴ μαρτυρία τοῦ Ἰω. 15,26 καὶ στὴν ἀπόφαση μιᾶς ἀναγνωρισμένης σὲ ἀνατολὴ καὶ δύση Συνόδου (τῆς Β' Οἰκουμενικῆς), ἐνῶ ἡ ἄλλη πλευρὰ βασιζέται ἀπλῶς καὶ μόνον σὲ μεταγενέστερες καὶ δευτερεύουσες μαρτυρίες; 3. Γιατὶ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δὲν διαγράφει αὐτὴ τὴ μεταγενέστερη προσθήκη ἀπὸ τὸ σύμβολο τῆς πίστεως καὶ δὲν ἀπαμβλύνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τοῦλάχιστον μέχρις ἐνὸς σημείου τὴν ἔριδα²¹;

19. Πρβλ. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 38, 8: PG 36, 320. Μ. Βασιλείου, κατὰ Εὐνομίον Λόγος 2, 3: PG 29, 577. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Διάλεξις πρὸς Πύρρον: PG 91, 348 C. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Ἐκθεσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως 1, 2: Kotter II, 8. Θεοδώρου Στουδίτου, Ἀντιρρητικός κατὰ Εἰκονομάχων Α', 2: PG 99, 329 C ἐξ. Ἀντιρρητικός Β', 4: PG 99, 353 D. Ἀντιρρητικός Γ', 3: PG 99, 428 B. Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων: PG 99, 453 B. 456 BD. Προβλήματα τινὰ πρὸς εἰκονομάχους: PG 99, 484 C. Κεφάλαια ἑπτὰ κατὰ Εἰκονομάχων: PG 99, 496 D ἐξ. Ἐπιστολὴ 158, Βιβλίον Β': PG 99, 1493 D ἐξ.

20. Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ 234, 1: PG 32, 869.

21. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο θὰ μπορούσε κανεὶς τουλάχιστον νὰ ἔχει λάβει πὺδ σοβαρὰ ὑπ' ὄψιν του τὸ κείμενο, ποὺ ἐπεξεργάσθηκε ἡ Μικτὴ Διεθνὴς Ὁρθοδοξο-Καθολικὴ Ἐπιτροπὴ στὸ Μόναχο τὸ 1982: «Χωρὶς νὰ θέλουμε τώρα κίβλας νὰ λύσουμε καὶ ἐκεῖνες τὶς διαφορὰς, οἱ ὁποῖες προέκυψαν μεταξὺ ἀνατολῆς καὶ δύσεως ἀναφορικὰ μὲ τὴ σχέση Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, μπορούμε ὡστόσο ἀπὸ κοινού νὰ ποῦμε, ὅτι τὸ Πνεῦμα αὐτὸ ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρὸς ὡς τῆς μοναδικῆς πηγῆς στὴν Τριάδα (Ἰω. 15, 26) καὶ ἔγινε γιὰ μᾶς πνεῦμα νόθεσίας (Ρωμ. 8, 15), διότι εἶναι ἐπίσης καὶ πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ (Γαλ. 4, 6), καὶ μᾶς μεταδίδεται κατὰ τὴ Θεία Εὐχαριστία μὲ ἰδιαίτερο τρόπο μέσῳ τοῦ Υἱοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀναπαύεται μέσα στὸ χρόνο καὶ τὴν αἰωνιότητα (Ἰω. 1, 32) (Orthodoxes Forum 3, 1989, 221).

Σχετικὰ καὶ μὲ τὶς ὑπόλοιπες διαφορὲς στὴ διδασκαλία μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐμμένει ἡ Κατήχηση στὶς ἰδιαιτερότητες διδασκαλίας, ποὺ ἐπιβλήθηκαν μεταγενεστέρως στὴ δύση. Ἔτσι λοιπὸν ἐκπροσωπεῖ ἡ Κατήχηση π.χ. τὴν ἄποψη, ὅτι ἡ «ἄχραντος Παρθένης διεφυλάχθη ἀπὸ κάθε σπῖλο τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος» (ἄρ. 966· τὸ χωρίο προέρχεται ἀπὸ τὸ *Lumen Gentium* 59), ἂν καὶ τὸ δόγμα αὐτὸ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως στερεῖται παντὸς βιβλικοῦ - πατερικοῦ ἐρείσματος. Κατὰ παρόμοιο τρόπο διδάσκει τὴν ἑνσωμο μετάσταση τῆς ἁγίας Παρθένης στὴν οὐράνια δόξα· αὐτὸ σημαίνει, ὅτι σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τῆς Κατηχήσεως, πρόκειται γιὰ «μία ἐξαιρετικὴ συμμετοχὴ στὴν ἀνάσταση τοῦ Υἱοῦ τῆς καὶ γιὰ μία ἐκ τῶν προτέρων ἐγγύηση τῆς ἀναστάσεως τῶν ἄλλων χριστιανῶν» (ἄρ. 966). Εἶναι ἐνδιαφέρον, ὅτι οἱ συγγραφεῖς στὸ τέλος τῆς παραγράφου αὐτῆς παραθέτουν ὡς μαρτυρία τὸ ἀπολυτίκιο ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς 15ης Αὐγούστου. Ἄλλ' ὅμως ἡ μετάφραση δυστυχῶς δὲν ἀποδίδει πιστὰ τὸ δεύτερο τμῆμα τοῦ πρωτοτύπου, ποὺ εἶναι καὶ ἀποφασιστικότερης σημασίας· γιὰ τὸ ἐπίμαχο θέμα. Παραθέτω ἐδῶ κατ' ἀρχὰς μετάφραση τῆς μεταφράσεως τῆς Κατηχήσεως: «Ἐν τῇ Γεννήσει Σου τὴν παρθενίαν ἐφύλαξας, ἐν τῇ Κοιμήσει Σου τὸν κόσμον οὐ κατέλιπες, Θεοτόκε. Ἐπέστρεψες πρὸς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, ἡ δεχθεῖσα τὸν ζῶντα Θεὸν καὶ ταῖς πρεσβείαις ταῖς σαῖς λυτρουμένη ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν». (ἄρ. 966). Στὸ πρωτότυπο ὅμως τὸ δεύτερο μέρος τοῦ ὕμνου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Μετέστης πρὸς τὴν ζωὴν, Μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς· καὶ ταῖς πρεσβείαις ταῖς σαῖς λυτρουμένη ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν». Ὁ ὕμνος ἐκφράζει τὴ βαθιὰ πίστη καὶ τὴν ἀπόλυτη πεποίθηση τῆς ἐκκλησίας τῶν πιστῶν, ὅτι ἡ μητέρα τοῦ Θεοῦ ὑπήρξε μέτοχη τῆς λυτρώσεως. Τὸ ρῆμα «μετέστης» καὶ τὸ παράγωγό του οὐσιαστικὸ «μετάστασις» σημαίνουν στὴν ἑλληνικὴ πατερικὴ σκέψη τὸ ἴδιο, ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιπες γνωστὲς ἐκφράσεις, ποὺ περιγράφουν τὸ θάνατο ὄλων τῶν πιστῶν: π.χ. «κοιμήσις», «ἔξοδος», «ἐκδημία», «μετάβασις». Σὲ καμία περίπτωση δὲν σημαίνει «σωματικὴ ἀνάληψη». Σὲ ἕναν ἄλλο ὕμνο τῆς ἴδιας ἑορτῆς ἐκφράζεται ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ξεκάθαρα· σ' αὐτὸν τὸν ὕμνο ἀποδίδονται στὴν Παναγία τὰ λόγια: «Ἀπόστολοι ἐκ περάτων συναθροισθέντες ἐνθά-

δε, Γεθσημανῇ τῷ χωρίῳ κηδεύσατέ μου τὸ σῶμα· καὶ σύ, Υἱὲ καὶ Θεέ μου, παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα» (Ἐξαποστειλάριο τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως). Ἡ σκηνὴ ποὺ περιγράφεται ἐδῶ ταυτίζεται ἀπόλυτα μὲ τὸ πασίγνωστο εἰκονογραφικὸ μοτίβο γιὰ τὴν παράσταση τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως στὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία.

Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναφερθοῦμε καὶ νὰ συζητήσουμε ἐδῶ ὅλα τὰ σημεῖα ἐρίδων μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἀνεφύησαν στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Ἄλλωστε μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς διαφορὲς διδασκαλίας εἶναι ἀπὸ θεολογικὴ σκοπιὰ ἐντελῶς ὑποδεέστερης σημασίας. Μοῦ φαίνεται ὅμως παρ' ὅλα αὐτὰ ἀξιοσημείωτο, ὅτι ἡ Κατήχηση σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς διαφορὲς στὴ διδασκαλία ἐμμένει σταθερὰ στὴ λατινικὴ μορφή καὶ ἐκφρασὴ τους, ὅπως αὐτὴ ποὺ καθιερώθηκε μεταγενέστερα: π.χ. σὲ σχέση μὲ τὸ καθαρτήριο πῦρ (ἄρ. 1030 ἐξ.), μὲ τὸν ὄρο «προπατορικὸ ἁμάρτημα» (ἄρ. 396 ἐξ.), μὲ τὸ ὅτι ἡ μεταβολὴ τῶν δώρων λαμβάνει χώρα «κατὰ τοὺς λόγους τῆς συστάσεως (τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας)» (ἄρ. 1353), μὲ τὴν τιμὴ τῶν ἡγιασμένων δώρων «καὶ ἐκτὸς τῆς θείας Λειτουργίας» (ἄρ. 1378) κ.λπ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ οἱ συγγραφεῖς τῆς Κατηχήσεως προσπαθοῦν ὀλοφάνερα νὰ τονίσουν μερικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα πλησιάζουν τὴν πράξη τῆς ἀρχαίας καὶ κατὰ συνέπεια τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας· ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, ἐξαίρουν τὴ θεολογικὴ σημασία καὶ τὸ σύνδεσμο τῶν τριῶν μυστηρίων μνήσεως (Βάπτισμα, Χρίσμα καὶ θεία Εὐχαριστία) ὡς «τὰ θεμέλια συνόλου τῆς χριστιανικῆς ζωῆς» (ἄρ. 1212)· φρονοῦν ἀκόμη, ὅτι τὸ βάπτισμα «ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν πιὸ ἐκφραστικὸ τρόπο ... διὰ τῆς τριπλῆς καταδύσεως στὸ νερὸ» (ἄρ. 1239)· ἀναφέρουν, ὅτι στὴν ἀνατολικὴ ἐκκλησία τὸ μυστήριον τοῦ γάμου «τελεῖται ἀπὸ τὸν ἱερέα ἢ τὸν ἐπίσκοπο», ἐνῶ στὴ «λατινικὴ ἐκκλησία ... ἐπικρατεῖ γενικότερα ἡ ἄποψη, ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ νεόνυμφοι, ὡς μεσίτες τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ μεταξὺ τους, ἐπιτελοῦν τὸ μυστήριον» (ἄρ. 1623)· ἢ τέλος υἰοθετοῦν ἀναφορικὰ μὲ τὴ λεγόμενη εὐχαριστιακὴ ἐκκλησιολογία τὴ χαρακτηριστικὴ ὀρθόδοξη ἄποψη, ὅτι «ἡ θεία Εὐχαριστία ... οἰκοδομεῖ τὴν ἐκκλησία» (ἄρ. 1396 καὶ 1407).

Τὸ τελευταῖο παράδειγμα, ποὺ θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἀναφέρω ἐδῶ, ἀφορᾷ στὴν ἀγαμία τοῦ

κλήρου: «Με εξαίρεση τούς μονίμους διακόνους, ὅλοι οἱ χειροτονημένοι ἱερεῖς τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας ἐκλέγονται κανονικά ἀπὸ τούς πιστοὺς ἄνδρες, οἱ ὅποιοι βιοῦν ἐν ἀγαμίᾳ...» ('Αρ. 1579). Πρέπει κατ' ἀρχὰς νὰ ἀξιολογηθεῖ θετικὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν εἰσαγωγή τῶν ἐγγάμων «μονίμων διακόνων» ἔχει κάπως ἐκτονώσει τὸ πρόβλημα τῆς ἀγαμίας. Ἐκτὸς τούτου εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι μὲ βάση τὸ παρατεθὲν χωρίο τῆς κατηχήσεως ὁ κληρὸς προέρχεται «κανονικά» ἀπὸ τούς ἀγάμους. Σημαίνει ἄραγε ὁ ὅρος «κανονικά», ὅτι θὰ μπορούσε ἐνδεχομένως ἡ ἀγαμία νὰ θεωρηθεῖ πιὸ ἐλαστικά; Ἐὰν ὄντως ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, γιατί δὲν τὸ λέει ἡ Κατήχηση εὐθέως; Τί σημαίνει πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ἱστορικὰ ἀνακριβὴς ἔκφραση τῆς ἐπομένης παραγράφου ('Αρ. 1580), ὅτι στὴν ἀνατολικὴ ἐκκλησία «ἀπὸ αἰῶνων ἰσχύει μιὰ ἄλλη τάξη», ἡ ὁποία «ἦδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐκλαμβάνεται ὡς σωστή»; Ποιὸς εἰσήγαγε τὴν ὑποχρεωτικὴ ἀγαμία καὶ ποιά εἶναι ἡ κοινὴ ἀρχαιότερη πράξη τῆς ἐκκλησίας;

* * *

Ἐὰν θελήσουμε ἐν κατακλείδι νὰ προβοῦμε σὲ μιὰ γενικὴ ἀξιολόγηση τῆς «Κατηχήσεως τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας» μὲ βάση τὶς παραπάνω ἀναλύσεις, θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε τὶς ἐξῆς δύο διαπιστώσεις:

1. Τὸ διάστημα ἀσκήσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα Ἰωάννη Παύλου Β' δύναται νὰ θεωρηθεῖ ὡς μιὰ κρίσιμη φάση ἐξελίξεως τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴ Β' Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ. Ἡ ἰδιαιτερότητα αὐτῆς τῆς ἐξελίξεως ἐγκνεται στὴν ἐδραίωση καὶ τὸ σταθερότερο σύνδεσμο τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴ Ρώμη καὶ τὸν παπισμὸ. Καὶ δὲν ἐννοοῦμε ἐδῶ βέβαια τὴν ἐκλογή ἐπισκόπων ἀπὸ τὸν πάπα, τὶς ποιμαντικὲς ἐπισκέψεις τοῦ ἰδίου σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμον ἢ τὸ κείμενο τοῦ νέου ὄρκου, τὸν ὁποῖο ὑποχρεοῦνται νὰ ὁμώσουν οἱ θεολόγοι, καὶ ἄλλα παρόμοια. Ἡ ἰδιαιτερότητα αὐτῆς τῆς ἐξελίξεως προκύπτει πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ διάταγμα «Fidei depositum», στὸ ὁποῖο ὁ ἱδιὸς ὁ πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β' χαρακτηρίζει τὴν Κατήχηση ὡς «μιὰ πολὺ σημαντικὴ συμβολὴ στὸ ἔργο τῆς ἀνανεώσεως συνόλης τῆς χριστιανικῆς ζωῆς» (ἐννοεῖται τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, σ. 31). Ἀναφορικῶς πρὸς αὐτὴ τὴν

«ἀνανέωση», ἦτοι τὴ ρύθμιση συνόλης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἀπὸ τὴ Ρώμη, κατονομάζει ὁ πάπας ἀμέσως μετὰ τὴν παραπάνω φράση καὶ τὰ ἄλλα δύο ἔργα, ποὺ ἐπιτελέσθηκαν κατὰ τὴ διάρκεια ἀσκήσεως τῆς παπικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν ἴδιο, δηλαδὴ τὸ νέο «Κώδικα Κανονικοῦ Δικαίου» τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας (Codex Iuris Canonici τοῦ 1983) καὶ τὸν ἐπίσης νέο «Κώδικα κανόνων τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν» (Codex canonum ecclesiarum orientalium τοῦ 1990), ποὺ συντάχθηκε μάλιστα γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία γενικότερα.

2. Ἡ νέα Κατήχηση περιλαμβάνει πολλὰ ἱκανοποιητικὰ στοιχεῖα, ἄξια θετικῆς ἀποτιμήσεως ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, τὰ ὁποῖα βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναφερθοῦν ὅλα καὶ ἰδιαιτέρως νὰ ἀξιολογηθοῦν καταλλήλως σὲ μιὰ εἰσήγηση. Τὰ παραδείγματα, καὶ ἐπεξεργαστήκαμε, ἀπέδειξαν, ὅτι σὲ σχέση μὲ τὶς ὀρθοδοξορωμαιοκαθολικὲς σχέσεις ἡ Κατήχηση δὲν περιέχει κατὰ βάση τίποτα καινούργιο, ὅτι παρὰ ταῦτα ὅμως, ἔχει νὰ ἐπιδειξέι κάποια σημαντικὰ θετικὰ στοιχεῖα, ὅπως π.χ. τὴν ἐρμηνεία τοῦ Μθ 16,16 ἐξ. ('Αρ. 424), στὴν ὁποία πρέπει ἡ ρωμαιοκαθολικὴ ἔρευνα νὰ ἐμβαθύνει στὸ μέλλον μὲ συνέπεια. Αὐτὸ πάντως, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ βοηθήσει ἀποτελεσματικά, εἶναι μιὰ πιὸ ἐπισημασμένη ἐξέταση καὶ ἀποδοχὴ τῆς κοινῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ἰδίως ἐπειδὴ αὐτὴ συνδέει μὲ τὸν πιὸ στενὸ τρόπο τὶς δύο ἀδελφές ἐκκλησίες καὶ τοιοῦτοτρόπως προάγει σοβαρῶς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιποθούμενης ἐνώσεως.

(Τέλος)

Ἐπισκόπου Διονυσίου Α. Ψαριανοῦ, μητροπ. Σερβίων καὶ Κοζάνης, ΜΙΚΡΟΣ ΣΥΝΑΞΑΡΙΣΤΗΣ, ἔκδοσις Δ' 1995, σχῆμα 11,5X17 ἐκατ., σσ. 416.

Ἡ μέσα σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἐξάντληση τῶν ἀντιτύπων τῆς Γ' ἐκδόσεως, φανερώνει τὴ δίψα τῶν χριστιανῶν μας γιὰ τὰ κείμενα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴ διδασκαλία τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ «Μικρὸς Συναξαριστὴς» τοῦ ἁγίου Κοζάνης, μέσα ἀπὸ τὰ συνοπτικὰ κείμενα προσφέρει «ἓνα γενικὸ δίδαγμα, σὲ κάποια πάντα σχέση καὶ ἀναφορὰ πρὸς τὸν τρόπο ποὺ σκέπτονται καὶ ζοῦν σήμερον οἱ ἄνθρωποι».

ΧΡΥΣΟΥΝ ΙΩΒΗΛΑΙΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ ΤΟΥ ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΔΡΑΜΑΣ κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ (1945-1995)*

Τὰς χαιρετιστηρίους προσφωνήσεις ἔκλεισεν ἡ διδασκάλισσα Βαῖα Σιδερά, ἐκ μέρους τῆς χριστιανικῆς νεότητος τῆς Μητροπόλεως, ἡ ὁποία εἶπε:

Σεβασμιώτατε,

Ἐνα βλαστάρι τρυφερὸ βλάστησε μέσα στὸν ἀγρὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐνα βλαστάρι ποὺ τὸ πότιζε ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος, ποὺ τὸ φώτιζε ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ τὸ ἔτρεφε ὁ λόγος ὁ ζῶν. Καὶ πῆρε νὰ αὐξάνεται τὸ βλαστάρι, ν' ἀπλώνει ρίζες, νὰ παίρνει ὕψος, νὰ βγάζει φύλλα καὶ κλαδιά μέσα στὸν ἀγρὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῆρε ν' ἀνθίζει καὶ νὰ σκορπᾶ τριγύρω του τὴν εὐωδία του. Τότε ἄρχισε νὰ δένει καὶ καρπούς· γλυκούς, χυμώδεις, ὀλόδροσους καρπούς.

Φύσηξαν ἀνεμοὶ, μὰ δὲν τὸ λύγισαν. Ἐπείσαν μπόρες πάνω του, μὰ ἐκεῖνο ζεῖ. Ζεῖ μέσα στὴ χάρη καὶ στὸ φῶς τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς τρέφει μὲ τοὺς καρπούς του, μᾶς σκεπάζει μὲ τὰ κλαδιά του, μᾶς δροσίζει μὲ τὴ δροσιά του...

Κάπως ἔτσι ἔγινε ἡ ἀνθήση καὶ ἡ καρποφορία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου μας μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας μας, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Κάπως ἔτσι ξεκίνησε ἡ ζωὴ του στὴ μικρὴ Μακεδονικὴ πόλη τῆς Ἀρναίας καὶ ποτίστηκε καὶ δροσίστηκε μὲ τὰ νάματα τῆς πίστεώς μας μέσα στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὕστερα εὐώδιασε, σὰν δέχθηκε τὴν κλήση τῆ μοναδικῆ, τὴν ἱερὴ νὰ ἀφιερωθεῖ στὸ Θεό, νὰ καταταγεῖ στὴν τάξη τῶν ἐκλεκτῶν Του, νὰ γίνεῖ λειτουργὸς τῶν ἁγίων Του Μυστηρίων. Εὐώδιασε μὲ τὸ ὀλόψυχο δόσιμό του στὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ὡς διακόνου, ὡς ἱερέως ἀρχιμανδρίτου, πρωτοσυγκέλλου καὶ ἱεροκήρυκος στὴν ἱερὰ Μητρόπολη τῆς Ἐδέσσης. Ἡ πλούσια δράση καὶ προσφορά του στὸ ἔργο τῶν Κατηχητικῶν σχολείων τῆς Ἐδέσσης, ἡ διακονία του στὸ κήρυγμα καὶ στὴν ἐξομολόγηση, μὰ καὶ σὲ ὅλα τὰ ἱερά του καθήκοντα τοῦ ἔδωσαν πλουσιώτατα βιώματα καὶ τὸν ἐφοδίασαν μὲ τεράστια πείρα. Τὸν κατέστησαν ἔτσι ἱκανὸ ἐργάτη τῆς Ἐκκλησίας, ἄξιο νὰ δεχθεῖ στὴ συνέχεια

τὸ μέγα ἱερατικὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιερέως.

Ἐτσι τὸν γνώρισε ἡ πόλη μας, Ἀρχιερέα τοῦ Ὑψίστου, Ποιμενάρχῃ ἅγιο, ἱκανὸ καὶ μεστωμένο παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του. «Δένδρον ἀγλαόκαρπον», ἔτοιμο νὰ μᾶς θρέψει μὲ τοὺς καρπούς του, νὰ μᾶς δροσίσει μὲ τὴ δροσιά του. Καὶ εἶναι ἀλήθεια πὼς μᾶς ἔθρεψε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς τρέφει ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας μὲ τὴν πατρικὴ του παρουσία καὶ μὲ τὴν πολὺπλευρὴ καὶ τόσο ἀξιόλογη δράση του στὴν πόλη μας.

Δύο ἀπὸ τὶς πλευρὲς αὐτῆς τῆς πλούσιας δράσεώς του θὰ προσπαθήσουμε μὲ συντομία νὰ σκιαγραφήσουμε αὐτὴ τὴν ὥρα. Ἡ πρώτη ἀφορὰ τὴν ἐξαιρετικὴ εὐαισθησία ποὺ δείχνει ὁ Σεβασμιώτατος στὸ θέμα τῆς Νεότητος. Δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε πὼς πόνος καὶ πόθος καὶ παλμὸς τῆς καρδιάς του εἶναι ἡ πνευματικὴ κατάρτιση τῶν νέων μας, ἡ πρόοδός τους, ἡ προστασία τους ἀπὸ τοὺς μύριους κινδύνους ποὺ τοὺς ἀπειλοῦν, ἡ καταξίωσή τους μέσα στὴν κοινωνία ὡς ἐπιστήμονες, ἐπαγγελματίες, πολίτες, ὡς γνήσια μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ εὐαισθησία ἐρμηνεύει τὴν παρουσία τοῦ Σεβασμιωτάτου στὰ Γυμνάσια καὶ στὰ Λύκεια τῆς πόλεώς μας στὴν ἀρχὴ κάθε σχολικῆς χρονιάς, κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Ἀγιασμοῦ. Θέλει νὰ βρεθεῖ ἀνάμεσα στοὺς νέους καὶ στοὺς δασκάλους τους, νὰ τοὺς δώσει τὴν εὐλογία του, νὰ τοὺς ἀγιάσει, νὰ τοὺς μεταφέρει τὸ μήνυμα τῆς Ἐκκλησίας μας ἔτσι ἄμεσα, ἀπλά, πατρικά.

Αὐτὴ ἡ εὐαισθησία ἐρμηνεύει καὶ τὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴ λειτουργία τῶν Κατηχητικῶν σχολείων τῆς πόλεώς μας· τὴ φροντίδα του νὰ ἔρθει σὲ ἄμεση ἐπικοινωνία μὲ τοὺς Κατηχητὲς, γιὰ νὰ τοὺς καθοδηγήσει καὶ ἐνισχύσει στὸ ἱερὸ ἔργο τους· τὴν ἀνάλογη καθοδήγηση ποὺ παρέχει στοὺς ἱερεῖς μας γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὶς κατάλληλες συνθῆκες στοὺς ναοὺς, ὥστε νὰ εἶναι ἀκώλυτη ἡ λειτουργία τοῦ Κατηχητικοῦ. Ἀκόμα καὶ ἡ φροντίδα του νὰ γίνουν ἐπισκέψεις στὰ σχολεῖα γιὰ νὰ ἐνημερωθοῦν ἄμε-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 264 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

σα όλοι οί μαθητές για την έναρξη τών μαθημάτων του Κατηχητικού, από αυτό τὸ ἐνδιαφέρον του για τούς νέους ξεκινά.

Ἄλλα ἡ ἀγάπη κι ὁ ἀγώνας τοῦ Σεβασμιωτάτου για τούς νέους μας δὲν σταματοῦν ἐδῶ. Συνεχίζονται ἀμείωτα τούς μῆνες τοῦ καλοκαιριοῦ στίς ὁμορφες Κατασκηνώσεις τοῦ Γρανίτη, μὲ τὴν ἀριστη ὀργάνωση καὶ λειτουργία τους, τὴν ἐπιτυχημένη στελέχωσή τους καὶ τὴν δωρεὰν συμμετοχὴ τών νέων. Ἔτσι οἱ νέοι μας ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ζήσουν ἡμέρες χαρᾶς καὶ ξενοιασιάς, ἡμέρες πνευματικῆς οἰκοδομῆς, λατρευτικῆς εὐκαιρίας ποὺ ἀφήνουν μέσα τους βιώματα ἀξέχαστα για ὅλη τους τὴ ζωὴ.

Ἡ πολὺ τακτικὴ παρουσία τοῦ Σεβασμιωτάτου στὴν Κατασκηνωση τὶς ἡμέρες τῆς λειτουργίας της, οἱ κατανυκτικῆς ἀκολουθίες ποὺ τελεῖ, ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τὰ στελέχη καὶ τούς κατασκηνωτῆς στὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ, οἱ γεμάτες παλμὸ καὶ δύναμη συμβουλές του συγκινοῦν βαθιὰ τὶς ψυχές τους καὶ γεννοῦν μέσα τους ἀποφάσεις ὠραίες για ἀγώνες καὶ νίκες πνευματικῆς. Δὲν ἔχει σημασία για τὸ Σεβασμιώτατο ἂν εἶναι κουρασμένος ἢ ταλαιπωρημένος ἀπὸ τὴν ὑγεία του. Σημασία ἔχει νὰ βρεθεῖ ἀνάμεσα στοὺς νέους, στὰ παιδιὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἀκούσει τὸ φλογερὸ τραγοῦδι τους, νὰ νιώσει τὸν παλμὸ τους, νὰ δεῖ στὰ πρόσωπά τους τὴν ἀγνὴ χαρὰ ποὺ δίνει ὁ Χριστός.

Χαρακτηριστικὸ τοῦ ἐνδιαφέροντός του για τούς νέους εἶναι καὶ ἡ ἴδρυση τοῦ Κέντρου Νεότητος μὲ προσωπικὴ του ἐπιστοασία στὸν ἱερὸ Μητροπολιτικὸ ναό. Ὁνειρό του εἶναι κάθε ἐνορία νὰ διαθέτει τὸ δικὸ της κέντρο νεότητος μέσα στὸ ὁποῖο θὰ βρίσκουν καταφύγιο καὶ ἀναψυχὴ οἱ νέοι μας καὶ θὰ παιδαγωγοῦνται σύμφωνα μὲ τὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη. Σ' αὐτὸ ἐξάλλου στόχευε ἕνα ἀπὸ τὰ συνέδρια τών ἱερέων, ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴν Εἰκοσιφοίνισσα μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Σεβασμιωτάτου.

Μὲ ὅλα αὐτὰ εἶναι φανερὸ πὼς ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας δίνει μεγίστη βαρῦτητα στὸ θέμα τῆς Νεότητος καὶ στρέφεται πρὸς αὐτὴν μὲ ἀμείωτο τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ στοργὴ του.

Παράλληλα ὅμως τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ στοργὴ του ἀγκαλιάζει κι ἐκείνους ποὺ ἐργάζονται για τὴ Νεότητα καὶ γενικότερα για τὸ καλὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς μέλη χριστιανικῶν σωματείων.

Ὡς Ποιμενάρχης σοφὸς ξέρει νὰ ἀξιοποιεῖ μὲ τὸν πλὸ καλὸ τρόπο ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔταξαν σκοπὸ τῆς ζωῆς τους νὰ ὑπηρετοῦν τὸ Θεὸ καὶ νὰ ἐργάζονται για τὴ δόξα Του. Ξέρει νὰ συνεργάζεται ἀριστα μαζί τους, νὰ σέβεται τὸν ἀγῶνα τους, νὰ εὐλογεῖ τὸ ἔργο τους καὶ νὰ τοὺς καθοδηγεῖ καὶ ἐνισχύει σὲ κάθε ἱεραποστολικὴ τους προσπάθεια, εἴτε αὐτὴ συνδέεται μὲ τὴ διαφώτιση τοῦ λαοῦ στὰ θέματα τῆς πίστεώς μας μέσα ἀπὸ τούς φιλικούς κύκλους, τὶς ὀμιλίες, τὶς χριστιανικῆς ομάδες εἴτε συνδέεται μὲ τὴν προνοιακὴ ἐργασία τους εἴτε μὲ τὴ διάδοση τοῦ χριστιανικοῦ ἐντύπου. Ξέρει ὁ Σεβασμιώτατος νὰ σκεπάζει στοργικὰ, νὰ προστατεύει καὶ νὰ θερμαίνει κάτω ἀπὸ τὶς πατρικῆς του φτεροῦγες ὅλους τούς ἐργάτες τοῦ Εὐαγγελίου «ὄν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία ἐαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας» (Ματθ. κγ' 37).

Τέτοια εἶναι ἡ στοργὴ του, τέτοια ἡ σοφία του καὶ ἡ ἀρετὴ του, ποὺ πραγματικὰ μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς ἐμπνέει. Γίνεται δείκτης φωτεινός, πρότυπο ἱεράρχου, ἐμπνευστῆς «καλῶν ἔργων».

Ὅλοι ἐμεῖς ποὺ ἐργαζόμαστε στὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου ὡς Κατηχητῆς καὶ Κατηχήτριες, ὡς στελέχη τών Κατασκηνώσεων τοῦ Γρανίτη, ὡς μέλη τών χριστιανικῶν σωματείων τῆς πόλεώς μας καὶ συνεργάτες τοῦ Σεβασμιωτάτου ἀναγνωρίζουμε τὴν τεράστια προσφορά του στὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίζουμε τούς κόπους καὶ τὶς θυσίες του για μᾶς καὶ νιώθουμε τὴν ἀνάγκη σὲ τούτη τὴν ἑορταστικὴ σὺναξη νὰ καταθέσουμε μαζί μὲ τὴν ἀγάπη μας καὶ τὴν ὑποταγὴ μας στὸν ἅγιο Ποιμενάρχη μας ὀλόθερμη τὴν εὐγνωμοσύνη μας.

Σεβασμιώτατε,

για ὅλα ὅσα μᾶς προσφέρετε ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς καρδιάς σας, θερμὰ σᾶς εὐχαριστοῦμε. Εὐχὴ καὶ προσευχὴ μας εἶναι νὰ σᾶς χαρίζει ὁ Κύριος πλήρη ὑγεία καὶ μακροήμερευση, για νὰ ἐργάζεστε μὲ τὸν ἴδιο πάντα ζῆλο για τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

(Συνεχίζεται)

Ἡ Θεολογία τῆς Ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ*

Ἀληθῶς, διὰ τῆς ἁγίας Μεταλήψεως «πρόσι-
μέν τε οὕτω ταῖς μυστικαῖς εὐλογίαις καὶ ἁγια-
ζόμεθα, μέτοχοι γινόμενοι τῆς τε ἁγίας σαρκὸς
καὶ τοῦ τιμίου αἵματος... καὶ οὐχ ὡς σάρκα κοι-
νὴν δεχόμενοι... ἀλλ' ὡς ζωοποιόν, ἀληθῶς, καὶ
ιδίαν αὐτοῦ τοῦ Λόγου»³⁹. Ταύτην τὴν σάρκα τε-
λείαν ἀνθρωπίνην, τοῦτο τὸ σῶμα ἐμψυχον, με-
τὰ ψυχῆς νοερᾶς, λογικῆς, αὐτοσυνειδήτου καὶ
αὐτεξουσίου, προσέλαβεν ὁ, ἄσαρκος καὶ ἀσώ-
ματος, Μονογενῆς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐκ

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. **ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΕΛ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ**
Δρος Θεολογίας - Ὑμνογράφου τῆς Σιωνίτιδος

τῆς κεχαριτωμένης ἁγίας Παρθένου Μαρίας,
τῆς εὐλογημένης Θεοτόκου, κατὰ τὴν ὑπερφυᾶ
ῶραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, κατὰ τὴν φρικτὴν ὥ-
ραν τῆς Συλλήψεως, ἥτοι τῆς Ὑποστατικῆς Ἐ-
νώσεως, ἐν τῇ, ἐπισκασθείσῃ ὑπὸ τῆς πανσθε-
νουργοῦ Χάριτος τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, παρθενι-
κῆ μητέρα τῆς κεχαριτωμένης δεκαπενταετοῦς
Παρθένου Νεάνιδος Μαρίας⁴⁰, ἥτοι, πλήρη καὶ
τελείαν, τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀνέλαβε.

Ἀπὸ τῆς Συλλήψεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἐν τῇ
γαστρὶ τῆς Παρθένου Μαρίας «θεϊκῶς ἅμα καὶ
ἀνθρωπικῶς» ἔχομεν τὴν Ὑποστατικὴν Ἐνωσιν.
Καί, χάρις εἰς τὴν Ὑποστατικὴν Ἐνωσιν⁴¹, ἡ
Μήτηρ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Παρθένος
Μαρία, εἶναι Θεοτόκος. Τὸ θεμελιῶδες τοῦτο
Δόγμα τῆς Μιάς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀπο-
στολικῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τὴν ἀ-
ναντικατάστατον, καὶ τὴν, *sine qua non*, προϋ-
πόθεσιν τῶν ὄρων τῶν Ἁγίων Οἰκουμενικῶν
Συνόδων, καὶ δὴ καὶ τῆς Τρίτης (Ἐφεσος 431)
καὶ τῆς Τετάρτης (Χαλκηδὼν 451).

Τὸ πραγματικὸν καὶ «οὐχὶ δοκῆσει καὶ φαν-
τασία» τῆς Σαρκώσεως, τῆς Ἐνανθρωπήσεως
τοῦ Θεοῦ Λόγου Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀποτελεῖ
τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως «τὸ μέγα Μυστή-
ριον»⁴², ἐνεργηθέν, ὑπὸ τῆς ἀπειρου Παντοδου-

ναμίας τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἀναστήσῃ τὴν σάρκα, ἵνα
ἐπανακτίσῃ «τὴν εἰκόνα» (433) καὶ ἵνα ἐνώσῃ
τὰ πάντα («ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ πάντα»)⁴³, «εἰς
Χριστόν», καὶ καταστήσῃ πάντας τοὺς ἀνθρώ-
πους ἓν, «μίαν ποίμνην, ὑπὸ ἓνα Ποιμένα»⁴⁴, τὸν
Χριστόν: «Τοῦτο ἡμῖν, ὁ ἐνανθρωπήσας δι' ἡ-
μᾶς, καὶ πτωχεύσας Θεός, ἵνα ἀναστήσῃ τὴν
σάρκα καὶ ἀνασώσῃ τὴν εἰκόνα καὶ ἀναπλά-
σῃ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα γενώμεθα, οἱ πάντες ἓν,
ἐν Χριστῷ, γενομένῳ τὰ πάντα, ἐν πᾶσιν ἡμῖν,
τελείως, ὅσα πέρα ἐστὶν αὐτός, ἵνα μηκέτι ὤμεν
ἄρρεν καὶ θῆλυ, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐ-
λευθέρους⁴⁵, τὰ τῆς σαρκὸς γνωρίσματα, μόνον
δὲ φέρωμεν, ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, τὸν θεῖον χαρακτή-
ρα, παρ' οὗ, καὶ εἰς ὃν γεγόναμεν, τοσοῦτον,
ἀπ' αὐτοῦ, μορφωθέντες καὶ τυπωθέντες⁴⁶, ὥστε,
καὶ ἀπὸ μόνου γινώσκεισθαι».

IV. Περὶ τῆς ἐνώσεως ταύτης Κτίστου καὶ
κτίσεως, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἐν τῷ Χριστῷ, ἀ-
πεφάνθη, ἐνωρίτερον (362), ὁ Μέγας Ἀθανά-
σιος: «Ἡ Ἐνωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου, μετὰ τὴν κτί-
σιν, διὰ τοῦ, ὄπερ, ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας,
προσέλαβε, σῶματος, καὶ ἡ συσσωμάτωσις ἡ-
μῶν, καὶ προσεπόρισεν εἰς ἓνα ἕκαστον ἡμῶν,
τὴν σωτηρίαν», δογματίζει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος:
«Ἐπειδὴ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἀπολλυμένων,
κατὰ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ, πρώτη τῶν ἄλ-
λων ἐσώθη καὶ ἠλευθερώθη ἡ τοῦ Χριστοῦ σάρ-
ξ, ὡς αὐτοῦ τοῦ Λόγου σῶμα γενομένη. Καί,
λοιπόν, ἡμεῖς, ὡς σύσσωμοι τυγχάνοντες, κατ' ἐ-
κεῖνο, σωζόμεθα»⁴⁷. Ἄλλωστε, ἐσαρκώθη καὶ ἐ-
νηνθρώπησεν ὁ Θεὸς Λόγος, σημαίνει, προσέ-
λαβεν, ἐπὶ τὴν ἀσώματον καὶ ἄσαρκον Θεότητα
του, τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, τὸ ἀνθρώπινον σῶ-
μα, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, λέγει ὁ Ἁγ. Ἰωάν-
νης ὁ Χρυσόστομος († 407): «Ὁ γὰρ ἄνθρω-
πος οὐκ ἐστὶ ψυχὴ μόνον, ἀλλὰ ψυχὴ καὶ σῶ-
μα»⁴⁸. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπιμένει, καταφάσκων:
«Ἀληθινὸν ἦν τὸ σῶμα... ἐπειδὴ ταῦτόν ἦν τῷ
ἡμετέρῳ»⁴⁹. Ὁμοούσιον δὲ ἦτο, τονίζει, πρὸς τὸ

43. Μ. Ἀθανάσιος. († 373), Περὶ τῆς Σαρκώσεως. 13,6 PG 25,120B. Κατ' Ἀπολλ. 1. 5 PG 26,110A.

44. Ἰω. 10,16.

45. Γαλάτ. 3,28.

46. Γρηγόριος. Θεολόγος. Ἐπιστολὴ Ζ. ΚΓ' PG 35,785.

47. Μ. Ἀθανάσιος. λόγ. Κατ' Ἀρειαν. Β' 61 PG 26,277B.

48. Χρυσόστομος. Ὁμιλ. Περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, 7 PG 50B, 420.

49. Μ. Ἀθανάσιος. Ἐπιστ. πρὸς Ἐπίκτ. 7 PG 26,1061B.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 269 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

39. Κυρῶλλ. Ἀλεξάν. († 444), Ἐπιστολὴ 17 ACO TT P, 37. 26. 52. 72.

40. Κυρῶλλ. Ἱεροσ. Κατήχ. 12,24-34. Κατήχ. Μυσταγ. 5,7,20. Κατήχ. Μυσταγ. 1,4. 3,6,9.

41. Ὑποστατικὴ Ἐνωσις: Τερτυλλιανὸς († 245) De carne christi 17. Adversus praxeam 16-23.

42. Α'. Τιμ. 3,16.

σῶμα πάντων ἡμῶν: «Τὸ σῶμα κοινὸν ἔχει τοῖς πᾶσι τὴν οὐσίαν, σῶμα γὰρ ἦν ἀνθρώπινον»⁵⁰. Καταγγέλλει τοὺς Ἀρειανοὺς καὶ λοιποὺς αἰρετικούς, φλυάριως ἐρίζοντας, περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου, ὁ Μέγας Βασίλειος (379): «Οὐ παύονται ζυγομαχοῦντες, περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου· οἱ μὲν ἀνειληφέναι σῶμα, οἱ δὲ ἀσώματον αὐτοῦ τὴν ἐπιδημίαν γεγενῆσθαι διοριζόμενοι· καὶ οἱ μὲν, παθητὸν ἐσχηκέναι τὸ σῶμα, οἱ δὲ, φαντασία τινί, τὴν διὰ σώματος, Οἰκονομίαν πληροῦν· καὶ ἄλλοι χοϊκόν, ἄλλοι δὲ ἐπουράνιον σῶμα»⁵¹. Ὁ δὲ ἱ. Αὐγουστίνος († 430), ἀποφαίνεται βαθυστοχάτως, ἐμφιλοσόφως ἅμα καὶ δογματικῶς, ὅτι: «ὁ Θεός», ἐν τῇ Ὑποστατικῇ ταύτῃ Ἐνώσει τοῦ Ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου, ἐν «ἧ πάντες οἱ ἄνθρωποι, ἐν Χριστῷ, ἀποτελοῦν ἓνα μόνον ἄνθρωπον»⁵². «Ἀγαπῶν ἡμᾶς, ἀγαπᾷ τὰ ἑαυτοῦ μέλη, ἀγαπᾷ ἑαυτόν»⁵³.

50. Μ. Ἀθανασ. Περὶ Ἐνανθρ. 20. 4 PG 25, 132A.

51. Μ. Βασίλ. (†379) Ἐπιστ. 260, 8 PG 32,965B. Λεοντίου Βυζαντίου († 534), Τὰ 30 κεφ. κατὰ Σευήρ. 18 PG 86,1908A.

52. Αὐγουστίνος: PL 36, 219. Μ. Ἀθαν. Κατ' Ἀρειαν. 3,30 PG 26,388C.

53. Αὐγουστ. PL 35,123 καὶ De civitate Dei libri 22. Ἐλλην. Μετάφρ. Ἀνδρέου Δαλεξίου, Ἀθήναι 1955. Σάρκα δὲ τὸν ἄνθρωπον, ἢ Ἀγ. Γραφή ὀνομάζει, διὰ τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ὕλικὴν καὶ ἐπίγειον σάρκα θνητότητα καὶ γενικῶς τὸ πρόσκαιρον αὐτῆς (Θεόδ. Μοψουεσίας, † 428), εἰς Ἰω. 1,14 PG 66, 753A, εἰς Ρωμ. 7:5 PG 66, 805D καὶ 13:14 PG 66, 8650). Ὑπὸ τὸ ὄνομα σὰρξ ἢ Γραφή, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὀνομάζει, τὴν ὑποκειμένην εἰς τὴν φθορὰν τῶν παθῶν (Γεννάδ. ΚΠόλ., † 1471, Τεμάχ. εἰς Ρωμ. 7 PG 85, 1680A) καὶ τῆς ἁμαρτίας «ἐν τῷ κατακλυσμῷ, ἀπώλετο πᾶσα ἁμαρτωλὸς σὰρξ». (Κλήμ. Ἀλεξ., † 215, Στρομ. 6,6 PG 9, 273C. Παιδαγ. 1,6 – PG 8, 301A). Ὁ Ἀπολογητὴς Ἀθηναγόρας († 177) διαστέλλει τὴν, κάτω, πρὸς τὰ ἐπίγεια βλάπτουσαν, ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς μόνον σάρκα, πρὸς τὸ καθαρὸν πνεῦμα (Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν 27 PG 6, 952D. Πρβλ. Εἰρηγ. († 202) Αἵρεσ. 5. 8. 1 PG 7, 1144B. Κατὰ τὸν Ἀγ. Κύριλλον Ἱεροσολύμων († 386) σὰρξ καὶ τὰς σαρκικὰς πράξεις σημαίνει (Εἰς τὸν Παρὰλ. 17 PG 33, 1152B). Ἐπι, σὰρξ σημαίνει τοὺς «χοϊκοὺς καὶ κατὰ σάρκα ζῶντας». (Μ. Βασ. Ὁμιλ. εἰς Ψ. 7 PG 29, 236A). Ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ σαρκί, ὁ Διάβολος, διὰ τῆς ἐπιθυμίας, ἐπιβάλλει τὴν νομοθεσίαν, τὴν ἀντιστρατευομένην εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ (Ρωμ. 7,23-25), λέγει ὁ Ἱερομάρτυς Μεθόδιος Ὀλύμπου († 311), Περὶ Ἀναστ. 2, 6 PG 18, 304C. Πρβλ. Εὐσέβ. († 304) Εὐαγγελ. Ἀπόδ. 7. 1 PG 22, 493C). Ὁ Ἀγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγ. († 390) χαρακτηρίζει τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα ὀλεθρίαν ρίζαν τῶν παθῶν, συνεργὸν τοῦ καταρρέοντος ὕλικου κόσμου, ἀντίπαλον τῆς ἀνωτέρας οὐρανόου ζωῆς (Ἐπη 2. 1. 46. 2 PG 37,1378A).

V. Προσέλαβε δὲ ὁ Κύριος «ἐμψυχωμένην σάρκα ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερά· ὄρος ἀνθρωπίνης φύσεως οὗτος»⁵⁴. Ἡ Ἀγ. Γραφή σάρκα τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος, συνήθως, ὀνομάζει, πρὸς διαστολὴν αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἀγγέλων⁵⁵.

Τὴν, φθαρτὴν καὶ ἐπιρρεπὴ πρὸς τὴν ἀδαμιαίαν ἁμαρτίαν, ἀνθρωπίνην σάρκα προσέλαβεν ὁ ἐνανθρωπήσας Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν Ὑποστατικὴν Αὐτοῦ Ἐνωσιν, ἐν τῇ ἀχράντῳ νηδύϊ τῆς Θεοτόκου Παρθένου Μαρίας, ἵνα, μὲ τὴν θυσίαν τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς Του, τὸ προσφιλέστερον τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ, σώσῃ, τὸν ἄνθρωπον⁵⁶. Προσέλαβε σῶμα θνητόν, ὁ Θεὸς Λόγος, ἵνα καὶ ὁ θάνατος, λοιπόν, ἐν αὐτῷ, ἐξαφανισθῆναι δυνηθῇ⁵⁷. «Ἄλλως γὰρ ἀνάστασις, οὐκ ἂν ἐγένετο, εἰμὴ θάνατος ἐγεγόνει· θάνατος δὲ πῶς ἂν ἐγεγόνει, εἰμὴ τὸ ἀποθνήσκον ἐσχήκει σῶμα;»⁵⁸ «Ἐπειδὴ γάρ, δι' ἀνθρώπου, ὁ θάνατος καί, δι' ἀνθρώπου, ἀνάστασις νεκρῶν»⁵⁹.

Τὴν πραγματικὴν ἀδαμιαίαν σάρκα ἀνέλαβεν, ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας, ὁ Ἐνανθρωπήσας, Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἧς στιγμῆς, ἐν τῇ ἀφθάρτῳ γαστρὶ αὐτῆς, ἐνήργησε τὴν ὑπερφυᾶ Ὑποστατικὴν Ἐνωσιν, κατὰ τὸν Ἅγιον Κύριλλον Ἱεροσολύμων: Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης «αἱμάτός μοι καὶ σαρκὸς κοινωνήσας, ἵνα, διὰ ...τῶν παθημάτων, καταργήσῃ, θανάτῳ, τὸν θάνατον, ὅπως μὴ, διὰ παντός, ἔνοχος γένωμαι δουλείας»⁶⁰. Ἀληθῶς «ἦλθεν ἐν σαρκί» ὁ Χριστός⁶¹, «σαρκὶ ἐνδυθείς»⁶². «Τῆ οὐσία, μένων Λόγος... σὰρξ γίνεται»⁶³. Περιεπάτησεν, ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνανθρωπήσας, ὁ Λόγος «Θεὸς ἐν σαρκί»⁶⁴, «Λόγος ἐν σαρκί»⁶⁵.

(Συνεχίζεται)

54. Γρηγορ. Θεολ. Ἐπη 2. 1. 46. 2 PG 37,1379A.

55. Μ. Ἀθαν. Περὶ τῆς Ἐνανθρ. τοῦ Λόγου 13.9 PG 25,120B.

56. Μ. Ἀθαν. Κατ' Ἀρειαν. Β' 55 PG 26,157.

57. Α' Κορ. 15,21, ἐν Μ. Ἀθανασ., Κατ' Ἀρειαν. Β' 55 PG 26,157.

58. Ἐβρ. 2,14 ἐξ. Κυρίλλ. Ἱεροσ. Κατήχ. Μυσταγ. 1. 4.

59. Ἐπιστ. Βαρνάβα 5,10 PG 2,728 ἐξ.

60. Κλήμ. Ἀλεξ. († 215) Προτρεπτ. 10 PG 8,228A καὶ 10 PG 8,228C.

61. Ὁριγένης († 254) Κατὰ Κέλσ. 4. 15 PG 11,1048A.

62. Μ. Ἀθανασ. Κατ' Ἀρειαν. Β' 10 PG 26,168C.

63. Μ. Ἀθανασ. Κατ' Ἀρειαν. 3. 54 PG 26,436C καὶ Β' 15 PG 26,177B.

64. Μ. Ἀθανασ. Κατ' Ἀρειαν. 3. 34 PG 26,396B καὶ 3. 17 PG 26,404.

65. Εὐστάθιος Ἀντιοχείας († 337, FRAGM. 6 PG 18,685D). Ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν Γνωστικῶν – Δοκητῶν, τὸ ἀληθές τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ ἐτόνιζεν, ἦδη, ὁ Ἀγ. Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, ὁ Θεοφόρος († 112) κηρύττων τὸν Θεάνθρωπον Σωτήρα Ἰησοῦν «καθηλωμένον, ὑπὲρ ἡμῶν, ἐν σαρκί» (Σμυρν. 1. 2).

Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΑΝΟΝΟΣ*

Ἡ ψυχὴ, ἐκζητώντας τὴ συγχώρηση τοῦ Θεοῦ, προσφέρει τοὺς «ἐκ βάθους στεναγμούς» καὶ τὸ σῶμα «τὰ δάκρυα τῶν ὀμμάτων» (ΣΤ' 1). «Ἐνώπιον τοὺς στεναγμοὺς τῆς ψυχῆς μου», παρακαλεῖ σὲ ἄλλο τροπάριο ὁ ποιητής,
«καὶ τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν
προσδέχου τοὺς σταλαγμοὺς,
Σωτήρ, καὶ σῶσόν με» (Β' 28).

Ἡ κατάνυξη καὶ τὰ δάκρυα παρ' ὅτι ἐκφράζουν τὴ συντριβὴ τοῦ μετανοοῦντος ἀνθρώπου

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. ΣΥΜΕΩΝ Π. ΚΟΥΤΣΑ

καὶ ἀποδεικνύουν ἐμπράκτως τὴν εἰλικρίνεια τῆς μετανοίας του, δὲν εἶναι κάτι ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀνθρώπινη προσπάθεια καὶ μόνο. Ἀποτελοῦν δῶρο τοῦ Θεοῦ. Οἱ θεοφόροι Πατέρες μας ὁμιλοῦν περὶ χαρίσματος τῶν δακρύων. Ὁ ἱ. Ἀνδρέας γνωρίζοντάς το αὐτὸ καλῶς παρακαλεῖ τὸν Σωτήρα Κύριο:

«Οὐ δάκρυα, οὐδὲ μετάνοιαν ἔχω,
οὐδὲ κατάνυξιν
αὐτός μοι ταῦτα Σωτήρ,
ὡς Θεὸς δώρησαι» (Β' 25).

8. Σκοπὸς τῶν δακρύων

Ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς κατανύξεως καὶ τῶν δακρύων; Ἡ κατάνυξη καὶ τὰ δάκρυα ἀποτελοῦν τὴ σφραγίδα γνησιότητος καὶ τὸ μέτρο θεομότητος τῆς προσευχῆς μας. Ἡ προσευχή, ὅπως διδάσκει ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, εἶναι «δακρύων μήτηρ καὶ πάλιν θυγάτηρ» (λόγ. 28, PG 88,1129A). Δὲν μπορούμε νὰ προσευχηθοῦμε χωρὶς ταπείνωση καὶ συντριβὴ ψυχῆς. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἀποδεικνύει τὴν εἰλικρίνεια τῆς κατὰ Θεὸν συντριβῆς μας εἶναι οἱ στεναγμοὶ τῆς ψυχῆς καὶ τὰ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν μας. Τὰ δάκρυα τῆς προσευχῆς ἀποτελοῦν τὴν πλὴν εὐπρόσδεκτη προσφορά μας πρὸς τὸν Θεό. Δι' αὐτῶν καὶ μόνο μπορούμε νὰ ἐλκύσουμε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ λάβουμε τὴν ἄφεση τῶν παραπτωμάτων μας (Α' 17).

«Τὰ δάκρυα, Σωτήρ, τῶν ὀμμάτων μου,
καὶ τοὺς ἐκ βάθους στεναγμοὺς

καθαρῶς προσφέρω,
βοώσης τῆς καρδίας
ὁ Θεὸς ἡμάρτηκά σοι,
ἰλάσθητί μοι» (ΣΤ' 1)
γράφει ὁ ποιητής μας.

Τὰ δάκρυα ἀποτελοῦν ἀκόμη ἐγγύηση τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας. Τίποτε δὲν ἀποδεικνύει τὴ γνησιότητα τῆς μετανοίας καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τῆς ἐπιστροφῆς μας κοντὰ στὸν ζῶντα Κύριο ὅσο ὁ κλαυθμὸς καὶ τὰ δάκρυα. «Πρὸ τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρύων» κατὰ τὸν ἅγιο Συμεὼν τὸν Νέο Θεολόγο «οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν μετάνοια οὐδὲ ἀληθῆς μεταμέλεια οὐδὲ φόβος Θεοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν» (κεφ. 3,23, SC 51,86). Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος Ἀνδρέας κραυγάζει μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του:

«Μετανοίας ὁ καιρὸς
προσέρομαι σοι τῷ πλαστουργῷ μου
ἄρον τὸν κλοιὸν
ἀπ' ἐμοῦ τὸν βαρύν, τὸν τῆς ἁμαρτίας,
αἱ ὡς εὐσπλαγχνός μοι δὸς
παραπτωμάτων ἄφεςιν» (Α' 17).

Ὁ ποιητής μας, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ πρὸς κά-
τω, ἐμπνέεται ἰδιαίτερα ἀπὸ τὰ δάκρυα μετα-
νοίας τῆς πόρνης γυναικὸς τῶν Εὐαγγελίων (βλ.
Λουκ. 7,36-50). Ἐκζητώντας καὶ ὁ ἴδιος τὴ συ-
γχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων του, προβάλλει τὰ ἴ-
δια δάκρυα:

«Τὰ δάκρυα τὰ τῆς Πόρνης, Οἰκτίρμον,
κἀγὼ προβάλλομαι
Ἰλάσθητί μοι, Σωτήρ,
τῆ εὐσπλαγχνία σου» (Β' 5).

Ἡ κατάνυξη ὅμως καὶ τὰ δάκρυα κυρίως «ἀποσμῆχουν» (=καθαρίζουν) κατὰ τὴν ἐκ-
φραση τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου
τὸν ρύπο τῆς ἁμαρτίας: «οὐδὲν οὕτως ἀ-
ποσμῆχει τὰ ἁμαρτήματα ὡς δάκρυα» (Ὁμιλ.
12,4 εἰς Κολ. PG 62, 386). Καὶ σύμφωνα μὲ μία
ἐκφραση πάλι τοῦ ἰδίου, «μέγας σπόγγος τὰ δά-
κρυα τῶν ἁμαρτιῶν» (Ὁμιλ. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα
τοῦ Ν' Ψαλμοῦ, καὶ περὶ μετανοίας 5, PG 55,
581). Ἀνάλογη εἶναι ἡ πεποιθήση καὶ πολλῶν
ἄλλων Πατέρων, οἱ ὅποιοι, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὴν
ἀντίστοιχη διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, χα-
ρακτηρίζουν τὰ δάκρυα «λουτήρα» τῆς ψυχῆς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 271 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

(Νεῖλος PG 79, 1245B· Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, λόγ. 4, PG 88, 681A), «δεύτερον λουτρὸν καὶ ἐκούσιον κολυμβήθραν» (Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, ἐπιστ. 1, 408, PG 78, 409C) καὶ «δεύτερον βάπτισμα» (Ἰω. Χρυσόστομος, Περὶ ἐλεημοσύνης 4, PG 49, 208). Ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος μάλιστα θεωρεῖ τὸ βάπτισμα τῶν δακρῶν ἀνώτερο ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ βάπτισμα: «Μεῖζον τοῦ βαπτίσματος μετὰ τὸ βάπτισμα τῶν δακρῶν πηγὴ καθέστηκεν, εἰ καὶ τολμηρόν ἐστὶ πως τὸ λεγόμενον». Καὶ ἐξηγεῖ: «Ἐκεῖνο μὲν τῶν προγεγονότων ἐν ἡμῖν κακῶν ἐστὶ καθαρήριον, τοῦτο δὲ τῶν μεταγεγονότων κάκεινο μὲν νήπιοι πάντες λαμβάνοντες ἐμολύναμεν, διὰ τούτου κάκεινο ἀνακαθαίρομεν» (Λόγ. 7,8, PG 88, 804A).

Ἀπὸ τὴν ἴδια διδασκαλία ἐμφορεῖται καὶ ὁ Μέγας Κανὼν. Τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας ἀποτελοῦν ἓνα πνευματικὸ λουτρό. Ἔχουν τὴ δύναμη νὰ καθαρῶσιν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν βόρβορο τῆς ἁμαρτίας. Στὸ λουτρό αὐτὸ τῶν δακρῶν παρακαλεῖ ὁ ποιητὴς τὸν Δεσπότη Χριστὸ νὰ τὸν πλύνει καὶ νὰ λευκάνει τὴν «στολὴν τῆς σαρκός» τοῦ «ὡς χιόνα» (Ε' 14· Β' 23). Εἶναι φανερὸ ὅτι πηγὴ ἔμπνευσης τοῦ ἱεροῦ Ἀνδρέα ἀποτελεῖ ὁ στίχος 9 τοῦ περιφήμου Ν' Ψαλμοῦ τῆς Μετανοίας.

Σὲ ἄλλο τροπάριο ὁ ποιητὴς μας ἱκετεύει τὸν Κύριο Ἰησοῦ νὰ ἀναδείξει τὰ δάκρυά του ἄλλη κολυμβήθρα τοῦ Σιλωάμ. Καὶ ὅπως ὁ τυφλὸς τοῦ θαύματος ποὺ νίφτηκε ἐκεῖ ἀξιώθηκε νὰ ἐπανακτήσει τὸ φῶς τῶν ματιῶν του (Ἰω. 9,1-41), ἔτσι κι αὐτός, νίβοντας μὲ τὰ δάκρυά του «τὰς κόρας» —τὰ μάτια δηλαδή— τῆς ψυχῆς του, νὰ ἀξιωθεῖ νὰ δεῖ τὸν Χριστό, ποὺ εἶναι τὸ προαιώνιο Φῶς.

Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ ἀξιωθεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ δεῖ νοερὰ τὸν Θεὸ εἶναι ἡ καθαρὸτητα τῆς καρδιάς. «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆς καρδίας, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» διδάσκει ὁ Κύριος (Ματθ. 5,8). Ἡ καθαρὸτητα αὐτὴ εἶναι καρπὸς εἰλικρινοῦς μετανοίας, τὴν ὁποία ἐκφράζουν τὸ κατὰ Θεὸν πένθος καὶ τὰ καθαρτικὰ δάκρυα. «Ἐκ τοῦ πένθους», μᾶς βεβαιώνει ἡ ἐμπειρία τῶν Ἁγίων διὰ στόματος τοῦ ἁγίου Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, «ἔρχεται τις εἰς τὴν καθαρὸτητα τῆς ψυχῆς» (λόγ. 85, Τὰς εὐρεθέντα ἀσκητικά, ἔκδ. Ἰωακείμ Σπετιοῆρη, Ἀθήναι 21895, σ. 342).

Γιὰ τὴν καθαρτικὴ δύναμη τῶν δακρῶν ὁ ἅγιος Ἀνδρέας δὲν μᾶς ὁμιλεῖ θεωρητικά. Στιγάζεται ἐπάνω στὴν Ἁγία Γραφή. Ἐμπνέεται ἀ-

πὸ τὸ παράδειγμα διαφόρων βιβλικῶν μορφῶν, ποὺ εἴλκυσαν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τῶν δακρῶν των, δακρῶν εἰλικρινοῦς συντριβῆς καὶ συνταρακτικῆς μετανοίας.

Ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη μνημονεύει τὸν προφητὰνακτα Δαβὶδ (ΣΤ' 30), τὸν προφήτη Ἰερεμία (Η' 9), καὶ τοὺς βασιλεῖς Μανασσῆ (Ζ' 16) καὶ Ἐζεκία (Ζ' 20).

Ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη προβάλλει τὸν ἀπόστολο Πέτρο (Η' 14), τὶς ἀδελφές τοῦ Λαζάρου Μάρθα καὶ Μαρία (Η' 16), τὴν Χαναναία (Η' 14) καὶ κυρίως τὴν πόρνη γυναίκα. Στὸ παράδειγμα τῆς τελευταίας ἐπανέρχεται συχνὰ καὶ συγκλονισμένος ἀπὸ τὴ μετάνοια ποὺ ἐπέδειξε καὶ τὰ δάκρυα ποὺ ἔχυσε, παρακαλεῖ τὸν Κύριο νὰ δεχθεῖ καὶ τὰ δικά του δάκρυα καὶ νὰ χαρίσει καὶ στὸν ἴδιο τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν του (Β' 22· Ζ' 17· Η' 14,17· Θ' 18).

* * *

Ἦρα, ὅμως νὰ σταματήσουμε! Ὁ Μέγας Κανὼν, τὸ ἔξοχο τοῦτο δημιούργημα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου Κρήτης, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα ποιητικὸ ἀριστούργημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας ποὺ θέλγει καὶ ἐντυπωσιάζει. Εἶναι πρωτίστως μαρτυρία καὶ μῆνυμα ζωῆς· ζωῆς κατὰ Χριστὸν στὴν πὸ γνήσια καὶ δυναμικὴ τῆς μορφῆ. Εἶναι ἡ ποιητικὴ καταγραφή τῆς λυτρωτικῆς περιπέτειας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς, ἀπὸ τὴν ἀπόγνωση στὴν ἐλπίδα, ἀπὸ τὸν θάνατο στὴ ζωὴ.

Καὶ γιὰ ὅλους ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς, οἱ ὁποῖοι —περισσότερο ἴσως ἀπὸ ἄλλοτε— εὐκόλα αἰχμαλωτιζόμαστε ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς πληθωρικῆς ἐξωστρέφειας τῶν καιρῶν μας καὶ συχνὰ ἐνδίδουμε στὸν πειρασμὸ τῆς φλυαρίας καὶ τῆς πολυπραγμοσύνης, ἀποτελεῖ μίαν πρόσκληση νὰ βιώσουμε τὴν ἄγνωστη κατάνυξη σὰν μιὰ προϋπόθεση προσωπικῆς αὐτοσυνειδησίας καὶ σημείου εὐθύνης μας γιὰ τὸν κόσμον. Μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν μᾶς εἰσάγει ἡ ἀτομικὴ μας ἀτάρκεια ἢ ἡ ἀπατηλὴ αἴσθησις αὐτοδικαιώσεώς μας ἀλλὰ ἡ συντριβὴ τῆς αὐτοπαραίτησης καὶ τὰ δάκρυα ποὺ χαρίζει ἢ χαρμολύπη τῆς ἐν Χριστῷ ἐσταυρωμένης ζωῆς.

Μᾶς ὑπογραμμίζει, πῶς ὁ δρόμος τοῦ Θεοῦ —ἡ μόνη περιπέτεια ποὺ λυτρώνει καὶ ποὺ ἀξίζει νὰ ζήσουμε— εἶναι μιὰ πορεία συνεχοῦς μετανοίας, ἡ ὁποία καὶ μόνον μεταμορφώνει τὸν ἄνθρωπο σὲ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν κόσμον σὲ Βασιλεία Του.

(Τέλος)

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥΣ*

Γενικότερα, όμως, ή άποψη τών τριών Ἱεραρχών για τήν έπικαρπία του άνθρώπου στα αγαθά θυμίζει τήν έλληνική σκέψη. «Οὔτοι τὰ χρήματα ἴδια κέκτηνται οἱ βροτοί, τὰ τών θεών δ' ἔχοντες έπιμελούμεθα, όταν δέ χρῆζωσ' αὐτ' αφαιρούνται πάλιν», λέγει ο Εὐριπίδης¹¹ και ο Βίων «τὰ χρήματα τοῖς πλουσίοις ή τύχη οὐ δώρηκεν αλλά δεδάνεικεν»¹².

Ὁ μέγας λίθος που προσθέτει στο οικοδό-

Του Ἀρχιμ. κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΒΑΡΛΑ

μημα τής χριστιανικής θρησκείας ή διδασκαλία τών τριών μεγάλων άνδρων είναι ή αναγνώριση τής κοινωνικής πραγματικότητας και ή προσπάθεια τής βελτίωσής της με τή βοήθεια τής χριστιανικής διδασκαλίας¹³. «Οὐ κελεύομεν μη πλουτεῖν, αλλά κακῶς μη πλουτεῖν, λέγει ο Χρυσόστομος. Ἐξεστι γάρ πλουτεῖν, αλλά χωρίς άρπαγῆς και βίας»¹⁴.

Ὁ Γρηγόριος σε ένα από τὰ ποιήματά του λέγει «Ὅτ' εκ πονηροῦ πράγματος κέρδος λάβης, του δυστυχεῖν νόμιζε άρραβών' ἔχειν», ο δε Βασίλειος «πένης έστιν ο τών πολλών ένδεής. Πολλών δε ήμās ένδεείς ποιεί τὸ τής έπιθυμίας άκόρεστον»¹⁵, θυμίζοντας τὸ ποίημα του Χρυσοστόμου «οὐκ έστιν πένης ο μηδέν ἔχων, άλλ' ο πολλών έπιθυμῶν, οὐκ έστιν πλούσιος ο πολλά κερτημένος, αλλά ο μηδενὸς δεόμενος... Αἱ προαιρέσεις και τούς πλουτοῦντας και τούς πενομένους εργάζονται, οὐχ' ή τών χρημάτων περιουσία, οὐδὲ ή ένδεια»¹⁶.

Ἡ αναγνωρισμένη, όμως, έτσι, ιδιοκτησία δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά είναι μέσο για τήν κατάκτηση του σκοπού. Και ο σκοπὸς αὐτὸς είναι ή καλή της χρήση και ή υπέρ τών δεομέ-

νων πρόνοια. «Και τὰ χρήματα καλά, αλλά εάν μη κρατῆ τών κερτημένων εάν τὰς πενίας τών πλησίον λύη», λέει ο Χρυσόστομος¹⁷. Χαρακτηριστική δε τής καθαρά πραγματιστικής και κοινωνικής αντίληψης με τήν όποία έξετάζουν οἱ τρεις Ἱεράρχες τή σωστή χρήση του πλούτου είναι ή μέση όδὸς τήν όποία ακολουθοῦν για τήν διάθεση του πλούτου τών πλουσίων προς τούς έαυτούς τους. Ἡ υπερβολική πολυτέλεια κολάζεται σαν κακὸ ήθικὸ αλλά και κυρίως σαν εμπόδιο στη φροντίδα τών φτωχών. Παράλληλα, όμως, κακίζεται και ή υπερβολή του άσκητισμοῦ. «Πόσους δύναται εἰς σου δακτύλιος χρεῶν άπολύσαι», λέγει ο Βασίλειος¹⁸, πόσους οἴκους καταπίπτοντας άνορθῶσαι; μῖα σου κιβωτὸς ἱματίων δύναται δήμον όλον ῥιγῶντα περιβαλεῖν». Ἐξάλλου, όμως, ο Χρυσόστομος λέγει: «Οὐ καθάπερ ο Σινοπεὺς εκείνος ο ῥάκια περιβεβλημένος και πίθον οἰκῶν εἰς οὐδέν δέον, έξέπληξε μεν πολλούς, ωφέλησε δε οὐδένα. Ὁ δε Παῦλος τούτων μεν οὐδέν έποίη. Οὐδὲ γάρ προς φιλοτιμίαν έβλεπεν, αλλά και ἱμάτια περιεβέβλητο... και μισθὸν παρείχε τής οικίας, εν ή κατέμενε εν Ρώμῃ»¹⁹. Αὐτῆ ή καλή χρήση του πλούτου στηρίζεται σε καθαρά κοινωνικές βάσεις. «Πολιτικὸν γάρ ζῶν και συναγελαστικὸν ο άνθρωπος», λέγει ο Βασίλειος, επαναλαμβάνων τὸ του Ἀριστοτέλους²⁰ «εν δε τῆ κοινή πολιτεία και τῆ μετ' άλλήλων άναστροφῆ άναγκαῖον τὸ ευμετάδοτον εἰς επανόρθωσιν του ένδέοντος». Με αὐτὸ τὸν τρόπο τίθενται στην έννοια τής ιδιοκτησίας και του πλούτου ὅρια άφ' ένὸς μεν ήθικά, άλλ' άφ' έτέρου και προπαντὸς κοινωνικά, τὰ όποία καθιστοῦν δυνατῆ τήν αναγνώριση της στο πλαίσιο τής χριστιανικής διδασκαλίας και τῆ θεμελίωσή της στην πραγματικότητα τής ζωῆς. Ἐξ άλλου, και ως προς τὸ ζήτημα τής δουλείας, ή ἴδια καθαρά πραγματιστική πνοή διατρέχει τή διδασκαλία τών τριών Πατέρων.

Ἡ κατὰ τής δουλείας έστρατεία είχε ἤδη

* Συνέχεια εκ τής σελ. 273 του υπ' άρ. 6 τεύχους.

11. Φοίνισσαι, σελ. 555.

12. Βλ. Ἀνθολογία Στοβαίου, 105, 56.

13. Βλ. Δ. Μπαλάνου, Ὁ Χριστιανισμὸς και ή κοινωνία, Μυτιλήνη 1936, σελ. 11 έξ.

14. Ὁμιλία 11η εἰς τήν Α' προς Κορινθίους Ἐπιστολή, PG 61, 94.

15. Ὁμιλία προς τούς πλουτοῦντας, PG 31, 292.

16. Ὁμιλία β' εἰς τήν προς Φιλιπησίους, PG 62, 196.

17. Ὁμιλία 13η εἰς Α' Κορινθίους, PG 61, 113.

18. Ὁμιλία προς τούς πλουτοῦντας, PG 31, 292.

19. Ὁμιλία 35η εἰς Α' Κορινθίους, PG 61, 302.

20. Ὁμιλία εἰς 14ο Ψαλμό, PG 29, 261.

άρχισει και μέσα στον ειδωλολατρικό πολιτισμό με τη στωϊκή διδασκαλία, αυτή που παραλήφθηκε από το Σενέκα και τον Έπικητο και ή έκστρατεία αυτή απέβλεπε περισσότερο στην πνευματική και ήθικη εξύψωση των δούλων παρά στην πολιτική ή οίκοномиκή τους άπελευθέρωση²¹.

Τήν ίδια άψη του ζητήματος βλέπουμε και στη διδασκαλία του Παύλου. «Έκαστος έν τη κλήσει ή έκλήθη έν ταύτη μενέντω' άλλ' εί και δύνασαι έλεύθερος γενέσθαι, μάλλον χρήσαι, ό γάρ έν Κυρίω κληθείς δούλος άπελεύθερος Κυρίου έστίν»²². Η μετά τους Άποστόλους έκκλησιαστική διδασκαλία, σε αντίθεση με το θέμα της ιδιοκτησίας και του πλούτου, δέν άπομακρύνεται καταρχήν από την ίδια βάση, θεωρώντας τη δουλεία σαν κατάσταση κοινωνική, της οποίας μόνο τις άκρότητες τείνει να περιορίσει και έπιζητώντας ιδιαίτερα την ήθικη εξύψωση των δούλων. Όπως ό Σενέκας, έτσι και οι έκκλησιαστικοί πατέρες ζητούν μόνο από τον κύριο να φέρεται με ήπιότητα στο δούλο του²³.

Τό πράγμα εξηγείται άν λάβουμε ύπόψη ότι ή όλη οίκονομία της έποχής στηριζόταν στους δούλους και ότι άκριβώς ή μείωση του άριθμού τους, όπως διαπιστωνόταν καθημερινά, άποτελούσε τον κύριο κίνδυνο της όλικής εξάρθρωσης της κοινωνικής ζωής²⁴.

Όλη ή κοινωνική ιστορία των τελευταίων αιώνων της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας έπικεντρώνεται άκριβώς στην πάλη της κεντρικής έξουσίας να διατηρήσει τις οίκονομικές βάσεις της κοινωνικής ζωής που στηριζε ή δουλεία, και που πολλές φορές κλονίζαν, όχι μόνο ή άνθρωπιστική διδασκαλία του στωικισμού που έπικρατούσε, αλλά άκόμη και πολιτικά συμφέροντα, που άνάγκαζαν τους αυτοκράτορες να προβαίνουν σε όμαδικές άπελευθερώσεις. Έτσι είναι γνωστό ότι ό Αύγουστος και οι Νέρωνας και Μάρκος Αύρήλιος άνάγκασαν τους γαιοκτήμονες των συνόρων ν' άπελευθερώσουν τους δούλους τους για να τους προσλάβουν στο στρατό τους που είχε άποδεκατισθεί.

21. Σενέκα, *De beneficiis*, III, 20, 1, 18, 2 και 28, 2. Βλ. επίσης Έπικητού, *Διατριβών Δ'*, α', 33 έξ.

22. Α' Κορ. 4, 20-22. Κολ. 4, 1, Έφες. 6, 5-10.

23. Βλ. A. von Harnack, *Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*, Λευσία 1924, τόμ. 1, σελ. 192 έξ.

24. Βλ. R. H. Barrow, *Slavery in the Roman Empire. The Dial*, New York 1928 σελ. 14 έξ.

Τήν ίδια άποψη, αλλά με πολλή μεγαλύτερη σαφήνεια και πραγματισμό, δέχονται και άναπτύσσουν και οι τρεις Έεράρχες. Δέν αναφέρουν, όπως ό Άμβρόσιος, σαν δικαιολογία της δουλείας ότι αυτή είναι δώρο Θεού με το όποιο λάμπει ό χριστιανικός λαός²⁵, ούτε, όπως ό Αύγουστίνος, ότι είναι συνέπεια του προπατορικού άμαρτήματος²⁶, αλλά αναλύουν τους ήθικους λόγους με τους όποιους ή Άποστολική διδασκαλία άναγνώρισε την ύπαρξη της δουλείας και προσπαθούν να τοποθετήσουν στα πνευματικά πλαίσια του χριστιανισμού αυτό το άδυσώπητο για την έποχή τους κοινωνικό φαινόμενο.

«Βαβαί! που την δουλείαν έθηκεν! Όσπερ ουδέν ωφελεί ή περιτομή, ουδέ βλάπτει ή άκροβυστία, ούτως ουδέ ή δουλεία ουδέ ή έλευθερία», λέγει ό Χρυσόστομος²⁷, άναφερόμενος στον Παύλο. «Και ίνα δείξη τουτο σαφέστερον εκ περιουσίας, φησίν' Άλλ' εί και δύνασαι έλεύθερος γενέσθαι, μάλλον χρήσαι' τουτέστι μάλλον δούλευε... Δουλεύεις άνθρώπω; Άλλά και ό Δεσπότης σοι δουλεύει, διοικούμενός σοι τα της τροφής, έπιμελούμενός σου της ύγείας και ένδυμάτων και ύποδημάτων και των άλλων φροντίδων».

Οί δούλοι δέν είναι εκ φύσεως ούτε άνήθικοι, ούτε άθλιοι.

Οί ειδωλολάτρες, λέγει ό άγιος Ίωάννης ό Χρυσόστομος θεωρούν τους δούλους «γένος ιταμόν δυσδιατύπτων και δυστρέπελων». Τουτο δέν όφείλεται στη φύση τους αλλά στην κακή άνατροφή τους από τους κυρίους τους. «Ου δια την φύσιν» όπως λέγει, «άλλά δια την άνατροφήν και την άμέλειαν των δεσποτών»²⁸.

Τήν ίδια άποψη εκφράζει και ό Γρηγόριος ό Θεολόγος τοποθετούμενος στο θέμα των πλουσίων και φτωχών. Κατ' αυτόν ή άνισότητα δέν προέρχεται από το Θεό διότι «πλάσμα Θεού όμοίως άμφότεροι, και εί τα έξωθεν άνισα»²⁹.

(Συνεχίζεται)

25. Βλ. *De Paradiso*, PG 14, 328.

26. Η διαφορά μεταξύ Έλλήνων και Λατίνων Πατέρων άξίζει ιδιαίτερας προσοχής. Οί Λατίνοι δέχονται τη νομιμότητα της κληρονομικής δουλείας και ζητούν να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα της χριστιανικής συνειδήσεως. Για τους Έλληνες Πατέρες ή διάκριση είναι οίκονομική και κοινωνική, είναι διάκριση λειτουργημάτων και ως εκ τούτου δέν πρέπει να έχει σημασία φυσικού νόμου.

27. Όμιλία 19η εις Α' Κορινθίους, PG 61, 156 και 158.

28. PG 62, 685.

29. PG 35, 905.

Ο ΗΛΙΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟ «ΑΣΜΑ ΚΑΙΝΟΝ»*

Τὸν ζωοδότῃ ἡλιο ἔχει ἔντονα ἐγκωμιάσει τόσο ὁ προειρημένος ποιητῆς μας⁴⁰, ὅσο καὶ αἰῶνες ἐνωρίτερα τὸν ἐξύμνησαν ἀρχαῖοι λαοί, ἀφ' ἑνὸς οἱ Ἕλληνες⁴¹ καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ περισ-

Τοῦ κ. **ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΔΡΟΥΛΙΑ**, Καθηγητοῦ
Εἰδικοῦ Ἐπιστήμονος
τῆς «Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἐταιρείας»

σια χάρη τὸν ἔψαλαν οἱ μονοθεϊστὲς θιασῶτες τοῦ Ἄμμωνα Ρὰ στὴν ἀρχαία Αἴγυπτο ἔχοντας ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Φαραῶ Ἀμένοφι Γ' (1413-1377 π.Χ.)⁴², ὅπως παρὰλληλα τὸν ὑμνησαν ἀκόμη

καὶ ἄλλοι ἡλιοθεϊστὲς-μονοθεϊστὲς. Ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς, βλ. πῶς τὸν προέβαλαν οἱ Ἴνκας τῆς νοτίου προκολομβιανῆς Ἀμερικῆς (Περού), ὅπως ἐπίσης πῶς τὸν ἐξαίρει ἡ ἱρανικὴ θρησκεία καὶ ἡ Μιθραϊκὴ θεολογία, ἀπὸ τὴν ὁποία θεοποιεῖται «ὁ ἡλιος ὡς ἡ κύρια ἐκδήλωση τοῦ πάμφωτου Θεοῦ στὴ φύση»⁴³.

Ἄν ὁμως ὁ φυσικὸς ἡλιος, ὁ φωτιστῆς τοῦ στερεώματος, ἐξυμνήθηκε τόσο παναρισμόνια ἀπὸ ἀρχαίους, καθὼς καὶ νεώτερους ποιητῆς, ἀντίστοιχα «ὁ ἡλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, φωτίζων τοὺς ἐν σκότει»⁴⁴ (ὑπονοεῖται πνευματικὸ - γνωστικὸ καὶ ἠθικὸ σκότος) ὑ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 228 τοῦ ὑπ' ἀρ. 5 τεύχους.

40. Βλ. «Ἦταν ὁ ἡλιος μὲ τὸν ἄξονά του μέσα μου πολυάχτιδος ὅλος ποὺ καλοῦσε» (Ἡ Γένεσις, ὁ.π. σ. 13) καὶ «θὰ ἔχει μεθαῦριο μερικτὸ δικό του στὸν ἡλιο» (Τὰ Πάθη, 2. Οἱ ἡμιονηγοί, σ. 37), καθὼς «κρατεῖ τὸν ἡλιο στὴν ἀνοιχτὴ παλάμη του... Καὶ στὸν ἡλιο πάλι νὰ μὲ ἀφήνει» (ΙΑ', σ. 5 καὶ ΙΒ', σ. 55). «μὲ τὸν τροχίσκο τοῦ ἡλιου στὸ πλατὺ μέτωπο» (ΙΗ' σ. 70). - Ἀκόμη τί γράφει γιὰ τὸν ἡλιο ὁ Ἐλύτης βλ. σὲ ἔργα του Ἄσμα ἡρωικὸ καὶ πένθιμο γιὰ τὸν χαμένο ἀνθυπολοχαγὸ τῆς Ἀλβανίας, Ἀθήνα 1979, σσ. 9,12,15,23,27,35. - Τοῦ Ἰδίου, Τὸ φωτόδεντρο καὶ ἡ δέκατη τέταρτη ὁμορφιά, Ἀθήνα 1974, σσ. 15, 16, 18, 20, 22, 24, 27, 45, 49, 51, 62, 64 καὶ ἰδιαίτερα πάλι Τοῦ Ἰδίου, Ὁ Ἥλιος ὁ ἡλιάτορας, Ἀθήνα 1972, καθὼς καὶ σὲ ἄλλα ποιήματά του. Ἄς μὴν παραλείψουμε νὰ ὑπενθυμίσουμε καὶ τὸν χλιποτραγουδιζόμενον στίχο του ἀπὸ «Τὸ ἄξιον ἐστί», (Τὰ Πάθη, 2. Οἱ ἡμιονηγοί, δ' Ἔνα τὸ χελιδόνι) «Γιὰ νὰ γυρίσει ὁ ἡλιος θέλει δουλειὰ πολλή», σ. 39, ἐπίσης γιὰ τὸν ἡλιο βλ. καὶ σσ. 54,55.

41. Ἀνάμεσα σὲ ἄλλα γραπτὰ μνημεῖα, ὅπου ἀναγράφεται καὶ περιγράφεται ἀνάλογα εἴτε ὁ ἡλιος, εἴτε ὁ θεὸς τοῦ φωτὸς Ἀπόλλων βλ. «Ἡέλιος θ', ὅς παντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει» Ὁμήρου, Ἰλιάς Γ 277. - «Ἡελίου, ὅς παντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει... τερμηβρότου Ἡελίου... Ἡέλι, ἢ τοι μὲν σὺ μετ' ἀθανάτοισι φάεινε καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζεῖδωρον ἄρουραν» Ὁμήρου, Ὀδύσεια μ323 (καὶ ὁμοίως προηγουμένως λ109), μ262 (καὶ ὁμοίως 274), 385-387 [ἡέλιος λέγεται στὴν ὁμηρικὴ ὁ ἡλιος, βλ. Ἰ. Πανταζίδου, Λεξικὸν Ὀμηρικόν, Ἀθήνα χ. χρ. σ. 282] καὶ πρβλ. λεγόμενον Ὀμηρικὸν ὕμνο στὸ Ἀπόλλωνα (Πύθιον καὶ Δῆλιον), βλ. μνημ. Λεξικὸν «Ἡλίου», τόμ. 14ος, σσ. 883-884. Ἐπίσης βλ. ἀνάλογη ἀποψη τοῦ στωικοῦ φιλοσόφου Κλεάνθη (331-232 π.Χ.): «Κλεάνθης ὁ Στωικὸς ἐν ἡλίῳ ἔφησεν εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ κόσμου» Στοβαίου, Ἠθικὰ-Φυσικὰ Ι (ἔκδ. Οχοπί, τόμ. 1ος, σ. 180, σὲ Κων. Γεωργανᾶ, μνημ. ἔργ. σ. 292). - Πρβλ. ἀκόμη δεκαεξάκτινο ἡλιο τῆς Βεργίνας.

42. Βλ. θαυμάσιον ὕμνο στὸν ἡλιόθεον Ἀτῶν, ὁ ὁποῖος προσφωνεῖται, μεταξὺ ἄλλων, μὲ τὶς ἀκόλουθες προσηγο-

ρίες: «Ἔω δημιουργὲ παντὸς ὅ,τι ἀναδίδει ἡ γῆ... ἔξοχε Γεννήτορα θεῶν καὶ ἀνθρώπων, ἀγαθὲ δημιουργέ... βασιλέα καὶ κύριε πάντων... Σὺ εἶσαι ὁ Μοναδικὸς Ἔνας. Δόξα Σοι... Σὺ, Μοναδικὲ μεταξὺ ὄλων... Εὐχαριστία σ' Ἐσένα, ὁ ὁποῖος μᾶς δημιούργησες... Σὺ, πατέρα τῶν πατέρων... ποὺ ἐποίησες ὅ,τι ὑπάρχει καὶ ἐπλασες ὅ,τι ὑφίσταται... ὑμνοῦμε τὴ δύναμή σου... Σὲ λατρεύομε... Σὲ εὐχαριστοῦμε!» Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Φαραῶ Ἀμένοφις ὁ Δ' «ἀνεκλήρωσε μόνον ἀληθινὸν Θεόν, ὄντως ὄντα, Ἔνα, τὸν Ἀτῶν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι πλέον ὁ Ἥλιος, ἀλλ' ἡ δημιουργήσασα τὸν ἡλιον δύναμις, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δυνάμεως, πατὴρ παντὸς, ζωοδότης, πλήρης ἀγάπης». Σύμβολο τοῦ μονοθεϊσμοῦ αὐτοῦ ἦταν ὁ ἡλιακὸς δίσκος. Σὲ ἄλλον ὕμνο πρὸς τὸν Ἀτῶν ἀναφέρεται ἀνάμεσα σὲ ἄλλα καὶ τὸ ἀκόλουθο ἀνάλογο: «Σὺ ὁ ζωντανὸς ἡλιος... μοναδικὲ θεέ, πρὸς τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἐξισοῦται... εἶσαι ὁ κύριος τῆς αἰωνιότητος» Λεων. Φιλιππίδου, Ἰστορία τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐξ ἐπόψεως παγκοσμίου καὶ πανθρησκειακῆς, Ἀθήνα 1958, σσ. 657-660.

-Σ.Σ. Ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα τοῦ περισπούδαστου συγγραμμάτου τοῦ ἀειμνήστου πανεπιστημιακοῦ Διδασκάλου μας κηροῦ Λ. Φιλιππίδη, τὰ ὁποῖα καταχωρίζομε ἀνωτέρω ἢ κατωτέρω, ὀρισμένα τὰ μεταγλωττίσαμε στὴν ὀμιλουμένη Γλῶσσα.

-Γιὰ τὸ ὄνομα Ἀτῶν ἢ Ἄμμων βλ. πῶς ὁ πυρῶνιος φιλόσοφος καὶ κριτικὸς Ἐκαταῖος (300 π.Χ.) ἐτόνιζε ὅτι «τῶν πολλῶν νομιζόντων ἴδιον παρ' Αἴγυπτίοις ὄνομα τοῦ Διὸς εἶναι τὸ Ἄμμων (δὲ παράγοντες ἡμεῖς Ἄμμωνα λέγομεν)... τὸν πρῶτον θεόν, ὃν τῷ παντὶ τὸν αὐτὸν νομίζουσιν, ὡς ἀφανὴ καὶ κεκρυμμένον ὄντα προσκαλοῦμενοι καὶ παρακαλοῦντες ἐμφανῆ γενέσθαι καὶ δῆλον αὐτοῖς, Ἄμμων λέγουσιν» Πλουτάρχου, Ἠθικὰ (ἔκδ. Loeb Heinemann 1969, τόμ. 8ος, σ. 332) σὲ Κων. Γεωργανᾶ, μνημ. ἔργ. σ. 157.

43. Ἡ ἰδέα αὐτὴ καταφαίνεται, ὅπως ἐκφράζεται στὴν ἱρανικὴ προσευχὴ «πρὸς τὸν λάμποντα ἡλιον»: «κύριε, χαῖρε, μεγαλοδύναμε... μέγιστε τῶν θεῶν, Ἥλιε... σὺ ἄς μὲ ἀναγγεῖλεις στὸν μέγιστο θεὸ πού σὲ ἐγέννησε καὶ σὲ ἐποίησε», βλ. Λεων. Φιλιππίδου, ὁ.π. σσ. 633-634,705.

44. Ἀπολυτίκιον Ὑπαπαντῆς, ἥχος α'.

μνολογείται ιεροπρεπώς από ύμνωδούς και μελωδούς «εις τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»⁴⁵.

* * *

Β'. Μὲ ὅσα προαναφέραμε καὶ κυρίως σὲ ὅσα παραπέμπομε, ἀποδεικνύεται «ἡλίου φαινότατον» ὅτι «ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης» ὑμνεῖται «ἐπὶ αἰῶνας», καθὼς ἐξίσου καὶ ἀπὸ τὸν προειρημένο ποιητῆ. Ἡ Ὑμνογραφία μάλιστα τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀναντιρρήτως ἀπαράμιλλη σὲ Βιβλικό, διδακτικό, δογματικό, ἠθικοκοινωνικό, ἐκκλησιολογικό περιεχόμενο, ὅπως παράλληλα καὶ τὸ ποιητικὸ ὕφος τῆς ἔχει ἀποβῆ ἀπαράβλητο, σὲ σημεῖο μάλιστα ὁ ἐπιφανῆς ποιητῆς μας νὰ ἐμπνευσθεῖ ἀπὸ ἐκεῖ. Μὲ ἰδιάζοντα τρόπο ἐξάλλου, ὅπως εἴπαμε καὶ εἶδαμε, ἡ Ἐκκλησία μας ψαλμῶδει «τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης».

Ὁ ψαλμῶδὸς ὅμως, πολὺ πρὶν ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ὑμνωδοὺς, παρακινεῖ ἐπὶ πλεόν τοὺς συμψαλμῶδους του νὰ ψάλλουν στὸν Κύριο κάτι καινούργιο, ἕναν ὕμνο νέο, προτρέποντάς τους μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «*Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν, ἢ αἶνεσις αὐτοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων*» εὐφρανθήτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτόν, καὶ υἱοὶ Σιών ἀγαλλιᾶσθωσαν»⁴⁶. Ἄς ὑμνήσωμε δηλαδὴ τὸν Κύριο καὶ Θεὸ μας μὲ ὑμνωδία νέα - ὕμνους νέους, καινούργιους καὶ ἔτσι ἄς εὐφρανθεῖ, θὰ λέγαμε, ὁ νέος Ἰσραὴλ γιὰ τὸν Ποιητῆ, τὸν Θεὸ Δημιουργό.

Οἱ δύο προαναφερθέντες σύγχρονοί μας πνευματικοὶ δημιουργοί, πρῶτιστα ὁ ποιητῆς καὶ μετὰ ὁ μελοποιός, ἐποίησαν ὄντως «*ᾄσμα καινόν*», αὐτὸ «τὸ ἄξιον ἔστι» πού προμνημονεύσαμε καὶ λεπτομερῶς σχολιάσαμε.

Ὅμως ποιά ἄρα γε νὰ εἶναι ἡ ἔννοια εὐρύτερα τοῦ καινοῦ ἄσματος, ποιά ἡ σημασιολογία τοῦ νέου ὕμνου ἢ ποιὸ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ καινοῦ - καινούργιου, ἀνανεωμένου ὕμνογραφικοῦ καὶ ὕμνολογικοῦ εἶδους; Μὰ τί ἄλλο ἀναμφίβολα παρὰ ἡ οὐσία του, ἡ σημασία του, τὰ νοήματά του, τὸ περιεχόμενό του, ὅπως παράλληλα καὶ ἡ μορφή του, κυριολεκτικὰ τὸ εἶδος του (βλ. ἀπὸ τὸ ρῆμα εἶδω τὸ εἶδος καὶ πρβλ.

ἀνάλογη ὀρολογία καὶ ἐννοιολογία ἀριστοτελική)⁴⁷. Σύμφωνα μὲ τὸ ψαλμικὸ πνεῦμα, θὰ λέγαμε ὅτι, εἶναι δηλαδὴ ἀπαράδεκτο νὰ ἐξακολουθεῖ ἐπικρατώντας ἡ παγανιστικὴ ἢ παραδοσιαρχικὴ βαττολογία στὴν ψαλμωδία καὶ προσευχή. Βλ. καὶ πρβλ. ἐπ' εὐκαιρία τὴν ὑπόδειξη τοῦ Θεοῦ Διδασκάλου: «*Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήητε*»⁴⁸. (Συνεχίζεται)

47. Γιὰ τὶς ὡς ἄνω λέξεις καὶ ἔννοιες 1) βλ. εἶδος (= ὅ,τι φαίνεται, μορφή, σχῆμα, πρβλ. ἰδέα, γνώση) - εἶδω (= βλέπω καὶ γνωρίζω) σὲ Ἰωάν. Σταματάκου, μνημ. Λεξικόν, σ. 304. - 2) πρβλ. «*φύσις ἢ τῶν φύσει ὄντων οὐσία... ὅσα φύσει ἐστὶν ἢ γίνεταί... οὕτω φαιμέν τὴν φύσιν ἔχειν, ἐὰν μὴ ἔχη τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν... καὶ ἡ φύσις οὐσία τίς ἐστίν*» Ἀριστοτέλους, Μετὰ τὰ Φυσικὰ 1013b 41, 1015a 4-6,14. - Πρβλ. ἐπίσης «*ἡ πλοκὴ λόγου καὶ σκέψεως, μορφῆς καὶ θεοποιημένου*» Γ. Μπαμπινιώτη, Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, παρθεθὸν-παρὸν-μέλλον, Ἀθήνα 1994, σ. 125. - Πρβλ. «*τὸ νόημα γεννιέται μαζὶ καὶ μέσ' ἀπὸ τὸ φραστικὸ σχῆμα πού μέλλει νὰ ἀρῆ... καὶ ἄς μὴ συγχέουμε τὴν ἔννοια τῆς μορφῆς... ὅπως τὴν ἔχουμε διδαχθεῖ ἀπὸ τὶς ξένες γραμματιολογίες... παράγοντα περιεχομένου... παράγοντα μορφῆς*» Ὀδυσ. Ἐλύτη, Ἐν λευκῷ, σσ. 38,41 (Ῥωμανὸς ὁ Μελωδός).

- Ἐδῶ ἐνδείκνυται ἐπ' εὐκαιρία νὰ ἐπισημειώσωμε ὑποσημειώνοντας πὺς ὁ προαναφερθεὶς κ. Γεώργιος Μπαμπινιώτης, Καθηγητῆς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ὡς εἰδήμων, εἶναι ὕμνητῆς τῆς Ὑμνογραφίας, ἐγκωμιστῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων, ὅπως ἐπίσης ἐξοχος σχολιαστῆς ἔργων τοῦ Ἐλύτη. Καταχωρίζομε μερικὰ ἀπὸ ὅσα σημαντικὰ ἐπισημαίνει στὸ προαναφερθὲν ἔργο του, τὰ ὅποια ἄλλωστε εἶναι σχετικὰ μὲ ὀρισμένα θέματα πού παρουσιάζομε στὸ παρὸν πονημάτιό μας.

α) «*ἡ Καινὴ Διαθήκη, τὰ πατερικὰ κείμενα, τὰ κείμενα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας... ὅλος ὁ θησαυρὸς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας... Ἡ γλωσσικὴ συγκρότηση τοῦ Ἑλληνα, τὸ πιστεῦν ἀκράδαντα, θὰ εἶναι λευπὴ καὶ ρηχὴ ἂν... δὲν διαβάσει... καὶ Ῥωμανὸ τὸν Μελωδὸ καὶ Καινὴ Διαθήκη... γιὰ νὰ μείνω σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγάλα μας κείμενα... δὲν μποροῦμε νὰ μιλάμε γιὰ δυτικὸ πολιτισμὸ χωρὶς νὰ ἀναφερόμαστε στὸ ἐλληνικὸ κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ στὴν ἐλληνικὴ μετάφραση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, στὸ ἐλληνικὰ κείμενα τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἢ καὶ ἐλληνικὰ κείμενα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας, πού ὅλα μαζὶ σφράγισαν ἐννοιολογικὰ καὶ γλωσσικὰ τὴν κυρίαρχη σήμερα θρησκεία τοῦ χριστιανισμοῦ... Σὲ γλῶσσα ἐλληνικὴ ἀργότερα καὶ ὁ θεῖος λόγος, σὲ λόγο ἐλληνικὸ οἱ καθοριστικὲς γιὰ τὸ χριστιανισμὸ ἔννοιες τῶν πατερικῶν κειμένων, στὰ ἐλληνικὰ καὶ ἡ ὕμνολογία τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας καὶ ἡ θεία λειτουργία», σσ. 4,19-20,136,277.*

β) «*Ποιὸς νογᾶει, ἀκούγοντας τὸν Ἐλύτη νὰ κραυγάζει: Μοναχὴ ἔγνοια ἢ γλῶσσα μου... Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ... Γιὰ ὅσα περνᾶει ἡ γλῶσσά μας σήμερα, γιὰ ὅσους μᾶς θλίβει βαθιὰ ἢ κακοποιήσῃ τῆς, ἰσχύει πάντα ἡ προτροπὴ τοῦ Ὀδυσσεᾶ Ἐλύτη: ...μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμὸ καὶ μνημονεύετε Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη. ...αὐτὸ πού ὑπογραμμίζει σοφὰ ὁ Ἐλύτης» σσ. 14,15,162. - Σ' αὐτὸν τὸν ποιητῆ ὁ συγγραφέας γλωσσολόγος Καθηγητῆς ἀφιερῶνει 21 σελίδες στὸ μνημ. ἔργο του (σσ. 47-68), μὲ ὑπότιτλο «*Ποιητικὴ μεταγλώσσα καὶ μεταγλωσσικὴ ποιήση στὸν Ἐλύτη*».*

48. **Ματθ.** στ' 7. - Ἀπόψεις - ἐκδοχῆς γιὰ τὴν ἐτυμολογία καὶ ἐννοιολογία τοῦ ρήματος **βαττολογῶ** βλ. σὲ **Π. Τρεμπέλα**, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, σ. 116 (7,1).

45. **Ἐβρ.** α' 8. - Βλ. ὅτι «*τὸ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, τὸ αἶδιον τῆς βασιλείας αὐτοῦ [τοῦ Θεοῦ] παρίστησεν*» (Ζιγαβηνός) **Π. Τρεμπέλα**, Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους καὶ τὰς Ἑπτὰ Καθολικὰς, Ἀθήνα 1941, σ. 32 (8,4).

46. **Ψαλμ.** 149,1.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821*

Ἡ δικαιοσύνη σου τιμωρεῖ τὸ γένος ἡμῶν, διότι τὸ προνοεῖται. Ἄλλὰ παῦσον πλέον Κύριε τὴν ὀργὴν σου, διὰ τὴν ἄπειρον εὐσπαγγινίαν σου. Πρὸς τίνα ἄλλον νὰ καταφύγωμεν ἐπουράνιε Μονάρχα; Ἴδου ὁ κόσμος ἡμᾶς μισεῖ, καθὼς σὺ προεῖπας⁴⁴⁵. Ἴδου θεωρεῖ τὸν φόνον ἡμῶν ὡς εὐπρόσδεκτον θυσίαν εἰς αὐτὸ τὸ ἀναίμακτον καὶ ἐπουράνιον σου θυσιαστήριον. Μᾶς ὑβρίζει,

Τοῦ κ. **ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ**

καὶ πολλάκις μᾶς συμποδίζει, ὡς ἀνισχύρους· μᾶς ἐπιγελά, ὡς ἀξίως κακοπαθοῦντας· μᾶς μνηκτριρίζει, Κύριε, καὶ διότι καταφεύγομεν εἰς τὴν εὐσπλαγινίαν σου. Ἄλλ' ἡμεῖς, «πρὸς σὲ ἐπερόφιθημεν ἐκ κοιλίας μητρὸς ἡμῶν»⁴⁴⁶. Σὺ εἶσαι ὁ πατήρ, Σὺ ὁ βασιλεὺς καὶ σωτὴρ καὶ Θεὸς ἡμῶν. Εἰς ὅλην τὴν πολυχρόνιον ἡμῶν τυραννίαν δὲν διεπετάσαμεν χεῖρας πρὸς Θεὸν ἀλλότριον. Μεταξὺ τῶν τοσοῦτων δυστυχημάτων μόνον ἐφυλάξαμεν ἄσυλον καὶ ἀμώμητον τῶν θείων σου δογμάτων τὸν θησαυρόν. Διὰ ταύτην τὴν ἀγίαν σου πίστιν ἐλέησον, παντελεήμων, τὸν πιστόν σου λαόν. Συνέσεισας, Κύριε, σφοδρῶς τὴν γῆν τῆς ὀρθοδοξίας, ἐκ θεμελίων τὴν συνετάραξας διὰ τὸν θυμόν σου· ἄλλ' ἰάτρευσον πλέον τὰ συντρίμματα, τὰ πτώματα, τὰς μεγάλας αὐτῆς πληγὰς. Σὺ καὶ θανατοῖς καὶ πάλιν ζωογονεῖς, Σὺ καὶ καταρῥάσεις καὶ ἀνυψοῖς. Σὺ καὶ τὴν ἡμέραν τῆς εὐφροσύνης συσκοτᾶς εἰς νύκτα κακοπαθείας, καὶ τὴν σκιὰν τοῦ θανάτου μεταποιεῖς εἰς χαρομόσυνον εὐθυμίας προῖαν· ἀνάτειλον, ὑπεράγαθε, τὸ φῶς τοῦ ἐλέους σου καὶ εἰς τὴν περικεχυμένην βαθεῖαν σκοτίαν τῆς ἡμετέρας τλαιπωρίας· «ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοὶ σου Κύριε»⁴⁴⁷. Μὴ μᾶς ἐγκαταλίπης νὰ γίνωμεν ὄνειδος τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀγίας σου Ἐκκλησίας. Ἴδου βλέπεις, παντεπόπτα, πῶς

μαίνονται καὶ φρυάπτουσιν· ἀκούεις τὰς ὀλεθρίους αὐτῶν βουλάς, ὦ Θεὲ τῆς Δικαιοσύνης! Ὁμωσαν νὰ ἐξαλείψωσι τοὺς λατρευτὰς τοῦ ὀνοματός σου ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. «Μωὰβ καὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ, τὰ σκηνώματα τῶν Ἰδουμαίων, καὶ οἱ Ἰσμαηλίται ἐβουλεύσαντο κατὰ σοῦ πονηρά»⁴⁴⁸, καὶ συνήχθησαν ἀφρίζοντες κατὰ τοῦ Χριστοῦ σου, Κύριε τῶν δυνάμεων! ἔως πότε θέλουσιν ἀλαλάζει βλασφημοῦντες καὶ μεθύοντες ἐξ αἱμάτων ἐν μέσῳ τῶν ἑορτῶν σου; Αἱ καρδίαι τῶν πιστῶν σου δούλων ἐξήλωσαν, ἐσείσθησαν οἱ νεφροὶ αὐτῶν, ἐξεκαύθησαν αὐτῶν αἱ ψυχαὶ πρὸς διατήρησιν τοῦ Εὐαγγελίου σου, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ λυσσῶσιν οἱ ἀσεβεῖς νὰ τοὺς ἀποσπάσωσιν αἰωνίως. Ἄλλ' ἰδου φαίνονται ποίμνιον μικρόν, πάσης βοηθείας ἔρημον, ἐν μέσῳ λύκων λυσσῶντων πολλῶν. Ὡ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, μὴ τοὺς ἐγκαταλίπης εἰς τὸ μέσον τοῦ φοβεροῦ τῶν ἀγῶνος. Μὴ παραδώσης εἰς τὰ θηρία τὰς ψυχὰς τῶν ὁμολογούντων τὸ ὄνομά σου καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἐσχάτας τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου ὀδύνας. Ἀνάστα Κύριε πρὸς βοήθειαν ἡμῶν. Τὰ ὅσα τὰ ξηρὰ καὶ διεσπαρμένα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ, τὰ ὅποια διὰ τοῦ σεισμοῦ τῆς θείας σου προνοίας ἀνήγαγες ἐκ μνημάτων, ἄρμωσον αὐτά, καὶ στήσον ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ δὸς εἰς αὐτὰ σάρκα, καὶ δέσμα καὶ νεῦρα καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν καὶ ζωοποιόν. Ἄστραφον τοὺς κερανοὺς τῆς θείας σου δίκης, εἰς τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν σου τὰς ὑψηροφάνους κεφαλὰς. Σύντριπον ὄπλα· σύντριπον βέλη· σύντριπον πλοῖα τῆς ἀσεβείας. Σύντριβήτωσαν ὑπὸ τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ σου Σταυροῦ πᾶσαι αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους. «Ἐκλείπτωσαν ὡς ἐκλείπει καπνός, ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός»⁴⁴⁹. «Καταδίωξον αὐτοὺς ὅπως ζητήσωσι τὸ ὄνομά σου Κύριε»⁴⁵⁰. Σβέσον, μὴ τὴν ζωὴν, μὴ τὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ τὸ φρύαγμα καὶ τὴν ἀσεβείαν καὶ τὴν ἄνομον δυναστείαν τῶν αἰμοχαρῶν καὶ τοὺς πολέμους θελόντων βαρβάρων Ἀ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 277 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

445. Ἰωάν. ιε', 18-19.

446. Πρὸβλ. ψαλμ. κα', 11.

447. Ψαλμ. οη', 8.

448. Ψαλμ. πβ', 6.

449. Ψαλμ. ξξ', 3.

450. Πρὸβλ. Ψαλμ. πβ', 16-17.

γαρηνῶν, οἵτινες ἐμίαναν τὰ ἁγιαστήριά σου, καὶ τὸν τόπον ἡμῶν ἠρήμωσαν. Ῥῦσαι, ῤῦσαι, Δέσποτα φιλάνθρωπε, τὸν πιστόν σου λαὸν ἐκ τῶν μαιφόνων αὐτῶν χειρῶν, συμμαχῶν μεθ' ἡμῶν, καὶ ἀνυψῶν νικηφόρον τὸ κέρας τῶν ὀρθοδόξων. Σὲ παρακαλοῦσιν οἱ τεθλιμμένοι Ἱερεῖς τῆς βασανιζομένης σου Ἐκκλησίας. Σὲ προσκυνοῦσι τὰ ὄρφανὰ καὶ αἱ χῆραι τῶν πεπελεμισμένων καὶ ἐσφαγμένων ἀθῶων σου λατρευτῶν. Σὲ ἰκετεύουσι καὶ αὐτοὶ οὗτοι, τὰ νεοσφαγῆ θύματα μετὰ τῶν ἀρχαιοτέρων σφαγιῶν τῆς εὐσεβείας σου. «Ἔως πότε (κράζουσι προσπίπτοντες), ἕως πότε ὁ Δεσπότης, ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινὸς οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν»⁴⁵¹; Σὲ δυσωποῦσι μετ' αὐτῶν καὶ πάντες οἱ ἅγιοι πολιῶχοι τῆς εὐσεβοῦς Ἑλλάδος σου. Ὁ Ἀπόστολός σου Ἀνδρέας ἐκ τῆς Πελοποννήσου⁴⁵², ὁ ἠγαπημένος σου Ἐπιστήθιος ἐκ τῆς Πάτμου⁴⁵³, ὁ Ἱεράρχης σου Διονύσιος ἐκ τῶν Ἀθηνῶν⁴⁵⁴, ὁ δὲ Βησσαρίων⁴⁵⁵ καὶ ὁ μέγας Ἀχιλλεῖος ἐκ τῆς Θεσσαλίας⁴⁵⁶, ἄλλοι ἄλλοχόθεν, καὶ Σὺ μεγαλομάρτυς Δημήτριε⁴⁵⁷! Δημήτριε ὁ κατατροπωτῆς τῶν ἐθνῶν, κραυγάζεις πρὸς Κύριον ἐκ τῆς τυραννουμένης πατρίδος σου, τῆς Θεσσαλονίκης, ἥτις ἐορτάζει σήμερον ἐν σκότει καὶ γωνία δακρῶν τὴν κοσμοχαρμόσουν ἐορτήν σου, ἐν ᾧ τῆς ἀσεβείας ἢ ἀγρία κραυγὴ τοξεύει πρὸς οὐρανὸν τὰς φρικτὰς αὐτῆς βλασφημίας, ἀναβαίνουσα εἰς ὕψος ἐκ τοῦ βεβηλωμένου περικαλλεστάτου σου Ναοῦ καὶ τοῦ μυροβλήτου τάφου σου. Ἄλλ' ὦ Θεὲ τοῦ ἐλέους, ἐξιλεώθητι! φάνηθι ταχὺς τῶν ἀσθενῶν σκεπαστῆς, καὶ τῶν πολεμουμένων σωτῆρ. Εὐδόωσαν τοὺς υἱοὺς Σιδῶν εἰς θρίαμβον τοῦ Σταυροῦ σου. Σύνδεσον αὐτοὺς διὰ τοῦ κραταιοῦ συνδέσμου τῆς

ὁμονοίας καὶ ἀγάπης σου. Ἀπόδος τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου καὶ τὴν ἐπουράνιον εὐρίνην εἰς τὴν ἁγίαν σου Ἐκκλησίαν. Καὶ τὸν εὐσεβέστατον αὐτῆς προστάτην, τὸν Χριστόν σου Αὐτοκράτορα στερέωσον, καὶ δόξασον, καὶ κραταίωσον, ἐπιβαίνοντα διὰ τῆς χάριτός σου ἐπὶ ἀσπίδας καὶ βασιλίσκους, καὶ καταπατοῦντα λέοντας, καὶ δράκοντας, τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐπιβούλους τῆς ἁγίας σου πίστεως. Τὴν εὐσεβῆ Ῥωσσίαν, ὡς ἄμπελον ὑπὸ τῆς ἁγίας σου δεξιᾶς πεφτυευμένην, εὐλόγησον, καὶ κατάρτισον, καὶ συντήρησον διὰ παντὸς εὐκληματοῦσαν, καὶ καρποφοροῦσαν, καὶ εὐθηνοῦσαν ὑπὸ τὴν σκέπη τῆς παντοδυναμίας σου. Τὸν περιεστώτα λαόν σου συνέτισον, καὶ στερέωσον εἰς τὸν φόβον σου, καὶ τούτων τὰς καρδίας ἔνωσον ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ. Τὸν δὲ ῥεῖμνηστον πρίγκιπα Δημήτριον⁴⁵⁸ καὶ πάντας τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς καὶ πατέρας ἡμῶν, τοὺς ἀδίκως σφραγισθέντας ἐν σκηναῖς δικαίων κατάταξον. Χάρισαι, Κριτὰ ζώντων καὶ νεκρῶν, εἰς ὅλους τοὺς πιστοὺς λατρευτὰς σου καλὴν ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματός σου, καὶ τὴν αἰώνιον βασιλείαν σου. (Τέλος)

458. Ἰδ. ἀνωτ., σμ. 59.

Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, **Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ, Τέσσερις θεομητορικὲς ὁμιλίαι**. Κείμενο - εἰσαγωγή - σχόλια - λογοτεχνικὴ ἀπόδοση ὁμιλιῶν. Ἐκδοση Γ' 1995, σχῆμα 13X20,5 ἑκατ., σσ. 196.

Ἡ συνεργασία τοῦ νῦν ἐπισκόπου Ζαχουμίου καὶ Ἐρζεγοβίνης Ἀθανασίου Γιέβτιτς καὶ τῶν Ἐλ. Μάινα, Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου, Καίτης Χιωτέλλη καὶ Δημ. Σταθόπουλου, ἀπέδωσε ἄριστα τὶς τέσσερις θεομητορικὲς ὁμιλίαι ποὺ περιέχονται στὸν τόμο αὐτό, 3ο στή σειρά «Ἐπὶ τὰς πηγὰς» (Ἔνας λόγος πρὸς Γενέσιο καὶ τρία ἐγκώμια στὴν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου).

Ἁγίου Νικολάου Καβάσιλα, **Η ΘΕΟΜΗΤΩΡ - Τρεῖς θεομητορικὲς ὁμιλίαι**. Κείμενο - μετάφραση - εἰσαγωγή - σχόλια Παν. Νέλλας (†), Δ' ἔκδοση 1995, σχῆμα 14X20,5 ἑκατ., σσ. 230.

Πρόκειται γιὰ ἓναν «εὐλικρινὴ διάλογο τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τὴν Ἀναγέννηση, μὴ ἐπίμονη προσπάθεια νὰ κερδηθῆ ὅ,τι καλὸ ὑπάρχει στὸν καινούργιο πολιτισμὸ ἐν Χριστῷ». Οἱ τρεῖς ὁμιλίαι τοῦ ἁγίου Νικολάου Καβάσιλα ἀναφέρονται στὸν Εὐαγγελισμό, τὴ Γέννηση τοῦ Κυρίου καὶ τὴν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου.

451. Ἀποκ. στ', 10.

452. Ἰδ. Παν. Τρεμπέλα, ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας, Ἀθήναι 1956.

453. Περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἰδ. Σάββα Ἀγουρίδου, ΘΗΕ, τ. 6, σ. 1131-1135.

454. Περὶ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ἰδ. Γεωργ. Γρατσέα, ΘΗΕ, τ. 5, σ. 8.

455. Περὶ τοῦ Βησσαρίωνος ἰδ. Δημητρίου Ζ. Σοφιανοῦ, Ὁ Ἅγιος Βησσαρίων, Μητροπολίτης Λαρίσης (1527-1540) καὶ κτίτορας τῆς μονῆς Δουσίκου, Ἀθήνα 1992.

456. Περὶ τοῦ Ἀχιλλίου, Ἀρχιεπισκόπου Λαρίσης ἰδ. Δημητρίου Ζ. Σοφιανοῦ, ὁ Ἅγιος Ἀχιλλεῖος Λαρίσης, Ἀθήνα 1990.

457. Περὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἰδ. Ἀντων. Παπαδοπούλου, ΘΗΕ, τ. 4, σ. 1049-1056.

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Σχεδιάγραμμα πατερικῆς ἀγγελολογίας*

Μιλώντας για τὴν ἔλλειψη σωματικότητας καί, κατὰ συνέπεια, για τὸ ἄφυλο τῶν ἀγγέλων, παρατηρήσαμε ὅτι ὁ ἅγιος Γρηγόριος παρομοιάζει τὸν μοναχικό βίο μετὴν ἀγγελικὴ πολιτεία, νοούμενη ὡς ὑπερβαση τῆς φυσικῆς καὶ θνησιγενούς φυσικῆς κατάστασης τοῦ ἀνθρώπου. Σχολιάζοντας τὸ Ματ. ιθ', 11, γράφει: «Πῶς γὰρ οὐκ ἀγγελικὸν τὸ σαρκὶ συνδεδεμένον μὴ κατὰ σάρκα ζῆν, ἀλλ' εἶναι τῆς φύσεως ὑ-

καὶ γυμνῷ γυμνὸς ἐντυγχάνων τῷ πρώτῳ καὶ καθαρωτάτῳ νοῦ, τάξεως καὶ παρησίας ἀγγελικῆς, εἰ μὴ τολμηρὸν τοῦτο εἰπεῖν, ἀξιούμενος»⁹². Θὰ ἦταν παράλειψη ἂν δὲν τονίζαμε, ὅτι ὁ μόνος ἀνθρώπος ποῦ ξεπερνᾷ τοὺς ἀγγέλους σὲ ἀρετὴ καὶ μετοχὴ στῆ θεία δόξα εἶναι ἡ Θεοτόκος, ἡ ὁποία γι' αὐτὸ προσκυνεῖται καὶ μακαρίζεται ὡς «Τιμωτέρα τῶν Χερουβὶμ καὶ ἐνδοξότερα ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφίμ».

Ἡ ὀρθόδοξη πατερικὴ παράδοση ἐξέφρασε συνοδικὰ αὐτὴ τὴν ἀναγνώριση τῶν ἀγγέλων ὡς πνευματικὰ ὑπερεχόντων ἔναντι τοῦ ἀνθρώπου κτισμάτων, κατὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ὅπου, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐπικύρωσε τὴν τιμητικὴ προσκύνηση τῶν εἰκότων τῶν ἀγγέλων. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες, ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀλήθεια πῶς δὲν τόνισε τὴν τιμὴν πρὸς ἀγγέλους, ἀπὸ φόβο μήπως ἀπειληθεῖ ἡ «καθαρότητα τοῦ χριστιανικοῦ μονοθεϊσμοῦ»⁹³ ἐντὸς τοῦ περιορέοντος εἰδωλολατρικοῦ κόσμου.

II. ΠΕΡΙ ΔΑΙΜΟΝΩΝ

Ὁ Σατανᾶς εἶναι γνωστὸ ὅτι κάποτε ἀνῆκε στὶς τάξεις τῶν ἀγαθῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἐπαναδιατυπώνει αὐτὴ τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας: «Ἀγγέλων δὲ ὁ μὲν στασιάσαι τολμήσας, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἀρθῆναι κατέναντι Κυρίου παντοκράτορος τραχηλιάσας...»⁹⁴. Ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ ἄγγελοι ποῦ τὸν ἀκολούθησαν, μολονότι φύσει ἀγαθοί, ἐκάναν κακὴ χρῆση τοῦ αὐτεξουσίου καὶ ἐξέπεσαν τῆς κοινωνίας τοῦ Θεοῦ. Ἐκτοτε ἀντιστρατεύονται τὸ θεῖο θέλημα καὶ προσπαθοῦν νὰ συμπαράσῃουν στὴν ἀπώλεια τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ὁ ἀρχηγός τους, ἐξάλλου, εὐθύνεται καὶ για τὴν πώση τῶν πρωτοπλάστων καὶ τὴν ἐξωσὴ τους ἀπὸ τὸν παράδεισο. Ἐχοντας ἤδη κάνει λόγο για τὴ δημιουργία καὶ φύση τῶν νοερῶν δυνάμεων, στὶς ὁποῖες ἀνήκουν καὶ τὰ πονηρὰ πνεύματα, θὰ ἀναφερθοῦμε στὴν πώση τῶν δαιμόνων, τὶς τάξεις, τὴ δύναμη, τὸ ἔργο τους καὶ τὸ τέλος, ποῦ ἐτοιμάστηκε γι' αὐτούς. (Συνεχίζεται)

Τοῦ κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΑΡ. ΥΦΑΝΤΗ
Θεολόγου

ψηλοτέρων;»⁹⁷. Ἡ σύγκριση ποῦ κάνει ὁ Γρηγόριος προϋποθέτει τὴν μεγάλη πνευματικὴ ὑπεροχὴ τῶν ἀγγέλων σὲ σχέση μετὴν ἀνθρώπο. Γενικά, οἱ ἄγγελοι για τὸν ἅγιο Γρηγόριο ἀποτελοῦν πρότυπα ἀρετῆς καὶ πνευματικῆς τελειότητας, γι' αὐτὸ καὶ τοὺς χρησιμοποιοῦν ὡς παραδείγματα καὶ μέτρα σύγκρισης συχνά, μετὴ σκοπὸ νὰ ἐξάρει καὶ νὰ ἐπαινέσει τὴν ἀνθρώπινη πνευματικότητα, ὅπως στὴν περιήγηση τοῦ Μ. Ἀθανασίου, για τὸν ὁποῖο γράφει: «...ἀλλ' ἦν ὑψηλὸς μὲν τοῖς ἔργοις (...) καὶ τὴν μὲν ἀρετὴν ἀπρόοπτος (...) ἀγγελικὸς τὸ εἶδος, ἀγγελικώτερος τὴν διάνοιαν»⁹⁸. Χαρακτηριστικὸ εἶναι δέ, ὅτι θεωρεῖ ὡς συνέπεια καὶ ἐπιστέγασμα τῆς εὐσεβοῦς καὶ ἐνάρετης ζωῆς τὴν μετὰ θάνατον θέα τῶν ἀγγέλων, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴ συναριθμῆση τοῦ ἀνθρώπου στὶς ἀγγελικὰς δυνάμεις: «Σὺ δὲ ἡμῖν οὐρανούς ἐμβατεύεις, (...) καὶ ἀγγέλων ἐποπτεύεις χορείαν...»⁹⁹. «Γνώθι πόθεν σοι τὸ εἶναι, τὸ ἀναπνεῖν, τὸ φρονεῖν αὐτὸ τὸ μέγιστον, τὸ γινώσκειν Θεόν, βασιλείαν, οὐρανῶν ἐλπίζειν, ἀγγέλων ἰσοτιμίαν, δόξης θεωρίαν...»⁹⁰. «...Ἀβραάμ τοῦδε τοῦ πατριάρχου, τῆς τιμίας καὶ ἱεράς κεφαλῆς καὶ μετ' ἀγγέλων ἀριθμουμένης...»⁹¹ καὶ τέλος, ἀναφορικὰ μετὴν πατέρα του: «Πείθομαι δ', ὅτι καὶ τῇ προεβεία νῦν μᾶλλον, ἢ πρότερον τῇ διδασκαλίᾳ ὄσφ καὶ μᾶλλον ἐγγίζει Θεῷ τὰς σημαντικὰς πέδας ἀποσεισάμενος, καὶ τῆς ἐπιθολούσης τοῦ νῦν ἱλῦος ἀπηλλαγμένος

92. Λόγος ΙΗ'. Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πατέρα, PG. 35, 989B.

93. Β. Μουστάκης, ὅπ. παρ., στ. 185.

94. Λόγος ΣΤ'. Εἰρηνικός α', PG. 35, 737C. Ὁ Μ. Βασίλειος εἶχε ἤδη διακηρύξει τὴν αὐτοθέλητη πώση τοῦ Σατανᾶ ἀπὸ τὴν τάξη τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων: «Γαβριὴλ ἄγγελος, καὶ παρέστηκε τῷ Θεῷ διηνεκώς. Ὁ Σατανᾶς ἄγγελος, καὶ ἐξέπεσε τῆς οἰκείας τάξεως παντελῶς. Κάκεινον ἢ προαιρεῖς διεφύλαξεν ἐν τοῖς ἀνω, καὶ τοῦτον κατέρρωσε τῆς γνώμης τὸ αὐτεξουσίου. Ἐδύνατο γὰρ κάκεινος ἀποστατήσαι, καὶ οὗτος μὴ ἐκπεσεῖν, Ἀλλὰ τὸν μὲν διεσώσατο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τὸ ἀκόρεστον τὸν δὲ ἀπόβλητον ἔδειξεν ἡ ἐκ Θεοῦ ἀναχώρησις». Ὁμιλία ὅτι οὐκ ἐστὶν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός, PG. 31, 345D-348A. Ὁ Δαμασκηνὸς θὰ ἐπαναλάβει: «Ἐκ τούτων τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων (...) πρῶτος ἀποστὰς τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῷ κακῷ ἐγένετο», ὅπ. παρ., PG. 94, 873C-876A.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 279 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

87. Λόγος ΑΖ'. Εἰς τὸ ἡγνόν τοῦ Εὐαγγελίου..., PG. 36, 296B. Πρβλ. καὶ PG. 36, 396B.

88. Λόγος ΚΑ'. Λόγος εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον, PG. 35, 1092AB.

89. Λόγος Ζ'. Ἐπιτάφιος εἰς Καισάριον, τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν, PG. 35, 776B.

90. Λόγος ΙΔ'. Περί φιλοπρωχίας, PG. 36, 888A.

91. Λόγος Β'. Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς ἔνεγεν, PG. 35, 501D-504A.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Πρὸς «χάραξιν κοινῆς ἐθνικῆς στρατηγικῆς».

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀπασχολούντων τὸν ἑλλη-
νικὸν λαὸν κρισίμων ἐθνικῶν θεμάτων, ἡ Ἱερὰ
Σύνδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δι' Ἀνα-
κοινωθέντος αὐτῆς καλεῖ τὸ ὀρθόδοξον πλήρω-
μα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «νὰ στρέψῃ τὸν
νοῦν καὶ τὴν καρδίαν πρὸς τὸν Ἄρχοντα τῆς
εἰρήνης, νὰ συνεχίσῃ νὰ δέεται ἐκτενῶς πρὸς
Αὐτὸν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου
καὶ τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως τῶν λαῶν, ἰδί-
α ὑπὲρ τῆς γαλινηαίας καὶ ἀρμονικῆς γειτνιασεως
τῶν ὁμόρως διαβιούντων ἐθνῶν. Προσκαλεῖ καὶ
παρακαλεῖ ὁλόκληρον τὸν πολιτικὸν κόσμον νὰ
συμπράξῃ εἰς τὴν χάραξιν κοινῆς ἐθνικῆς στρα-
τηγικῆς συνεποῦς πρὸς τὸν διαχρονικῶς εἰρηνο-
ποιὸν ρόλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρὸς τὰ ἰδεώδη
τῶν πατέρων μας, οἱ ὅποιοι ἐθυσίασαν ἑαυτοὺς
πεσόντες «ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» καὶ πρὸς
τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλληνορθοδόξου παραδόσεώς
μας».

Τὸ Ἀνακοινωθέν τῆς Ἱ. Συνόδου καταλήγει
ὡς ἐξῆς: «Ἀνασυντάσσοντες ὡς ἔθνος τὰς ψυχι-
κὰς μας δυνάμεις καὶ διατηροῦντες τὴν ψυχραι-
μίαν, τὸν πατριωτισμὸν, τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ
ἰδιαιτέρως τὸ αἶσθημα τῆς αὐτοθυσίας καὶ τῆς
ὁμοψυχίας, ἃς διαφυλάξωμεν μὲ τὴν βοήθειαν
τοῦ Θεοῦ ἀπορρήτους τὰς προφυλακὰς τῆς Ἑλ-
λάδος διὰ τὸ συμφέρον τοῦ Γένους, τῆς Ἐκκλη-
σίας καὶ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, διαφυλάσ-
σοντες ἐν ἐπάρσει τὴν σημαίαν τῆς ἐθνικῆς ἀ-
ξιοπρεπείας».

Ἡ θέλησις τῆς «πονεμένης Ρωμοσύνης».

Ὁ ἀναπτύσσων ἀξιολογώτατον ποιμαντικὸν
καὶ διακονικο-κοινωνικὸν ἔργον δραστηριώτα-
τος Σεβ. Μητροπολίτης Λέρου, Καλύμνου καὶ
Ἀστυπάλαιας κ. Νεκτάριος, ὅστις ἔζησεν ἐκ τοῦ
σύνεγγυς τὴν ἀγωνίαν ἐκ τῶν συμβάντων εἰς καὶ
περὶ τὴν βραχονησίδα «Ἰμια», ἐν τῇ ἀποσταλεί-
σῃ ὑπ' αὐτοῦ κάρτα ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τῶν Πα-
θῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἐξεδήλω-

σεν ὡς ἐξῆς τὰ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν θεμάτων διακα-
τέχοντα αὐτὸν αἰσθήματα:

«Τὰ γεγονότα ἐφέτος ἔκαναν ἐδῶ πιὸ βαρὺ
τὸν Σταυρὸ τοῦ Κυρίου. Περάσαμε ὥρες κατα-
κλυσμοῦ ἀπὸ ὑπαρξιακῆ ἀγωνίας γιὰ τὰ ἱερὰ καὶ
τὰ ὄσια τοῦ Γένους καὶ τῆς φυλῆς, ἀλλὰ ζήσαμε
καὶ μέσα σ' ἓνα σύννεφο ἀπὸ πατριδοκαπηλία
καὶ ψέμα. Εἶδαμε στὶς βραχονησίδες τοὺς ἀκρί-
τες μας νὰ ἔχουν νὰ πιούν τρεῖς μέρες νερό,
ἀλλὰ εἶδαμε καὶ τὴν ἐμφάνιση, ὅπως τότε στὴν
κατοχή, τῆς μαύρης ἀγορᾶς καὶ τῆς ἐκμετάλλευ-
σης. Ἀγωνιστήκαμε μὲ θάρρος, τόλμη, ἀλλὰ καὶ
διάκριση καὶ χωρὶς νὰ πάρουν εἶδηση τὰ Media
ποῦ πολιορκοῦσαν τὴν περιοχὴ μας. Ὁ λαὸς ἔ-
χει ἐκτιμήσει τὴν παρουσία τῆς Ἐκκλησίας καὶ
τὸ ἀρχαιότερο πνευματικὸ Σωματεῖο τῆς Καλύ-
μνου «Αἱ ΜΟΥΣΑΙ» τιμᾷ τὴν ταπεινὴ προσφο-
ρά μας. Πάνω ἀπὸ ὅλα ὁμως ὀφείλομε νὰ σᾶς
ποῦμε ὅτι μαζί μὲ τὴν ἀγάπη σας αἰσθανθήκαμε
τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ θέληση τῆς πονε-
μένης Ρωμοσύνης νὰ μᾶς ἀκουμπᾷ. Γιὰ τοῦτο
μὲ τίς εὐχὲς ὄλων σας εἴμαστε ἀποφασισμένοι
νὰ φυλάττωμε Θερμοπύλες μέχρι ὁ Σταυρὸς ποῦ
τώρα σηκώνομε νὰ γίνῃ γιὰ τὸ Γένος μας τὸ
ἱερὸ σύμβολο τῆς Ἀναστάσεως.

»Σὰς εὐχόμεθα χρόνια πολλὰ... Οἱ λαμπάδες
τῆς Ἀναστάσεως ποῦ θὰ κρατήσετε στὰ χέρια
σας νὰ φανερώσουν τὸ φῶς καὶ τὴ ζεστασιά τῆς
καρδιάς σας».

«Εὐχαριστήρια»

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 60 ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννή-
σεως τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἑλβετίας κ. Δα-
μασκηνοῦ (Παπανδρέου), ἡ «Ἐκδοτικὴ Ἀθη-
νῶν» ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Εὐχαριστήρια»
πολυτελὴ τιμητικὸν τόμον, ἀφιερωμένον εἰς τὸν
διακεκομμένον τοῦτον Ἱεράρχην, ὅστις εἶναι καὶ
ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
Εἰς τὸν τόμον τοῦτον, ὁ ὁποῖος ἠτοιμάσθη ὑπὸ
τοῦ διαπρεποῦς Γερμανοῦ καθηγητοῦ Wilhelm
Schneemelcher καὶ τῆς Δρος Μαρίας Brun, συν-
εργάζονται διακεκομμένοι προσωπικότητες ὁλο-
κλήρου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Ὁ τόμος οὗτος ἀφ' ἐνὸς ἀποκαλύπτει τὴν ἀ-

κτινοβολίαν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Θεολογίας εἰς ὀλόκληρον τὴν Χριστιανικὴν Οἰκουμένην, τοῦθ' ὅπερ συντελεῖ ὥστε διαπρεπεῖς ἐκπρόσωποι καὶ ἡγετικά στελέχη αὐτῆς νὰ ἐκφράζωνται εἰς διαφόρους γλώσσας μετὰ θαυμασμοῦ διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν, καὶ ἄφ' ἑτέρου διότι πάντες οὗτοι ἐξαίρουν τὴν προσφορὰν ἐνὸς διεθνῶς γνωστοῦ Ὁρθοδόξου Ἱεράρχου, τοῦ ὁποίου τὴν προσωπογραφίαν κατὰ ἐπιγραμματικὸν τρόπον προβάλλει ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, ὁ ὅποιος, ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἐκδότας τοῦ τόμου συγχαρητηρίῳ ἐπιστολῇ Αὐτοῦ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, λέγει τὰ ἑξῆς:

«Ἐν εὐφροσύνῃ πνεύματος συγχαίρομεν ὑμῖν καὶ ἰδιαίτερος τῷ τιμωμένῳ Ἱερωτάτῳ ἀδελφῷ, εὐχόμενοι ὑπὲρ "ἱερωσύνης, ἀντιλήψεως, διαμονῆς, εἰρήνης καὶ σωτηρίας" αὐτοῦ καὶ ἅμα εὐχαριστοῦντες αὐτῷ δι' ὅσα ὑπὲρ τοῦ ἐμπειστευμένου αὐτῷ ποιμνίου ἀόκνως προσφέρει, πηδαλιουχῶν σταθερῶς τοὺς οἴακας τῆς θεοτεύκτου ὀλκάδος τῆς λαχούσης αὐτῷ Ἱεραῶς Μητροπόλεως καὶ κοπιῶν ὑπὲρ τῆς προωθήσεως τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως καὶ τῆς χριστιανικῆς καταλλαγῆς, διὰ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς συνέσεως, τῆς πείρας καὶ τῆς θεολογικῆς καταρτίσεως αὐτοῦ, καὶ ἰδιαίτερος ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ ὡς Προϊσταμένου τοῦ ἐν Σαμπεζῦ Γενεύης ἡμετέρου Ὁρθοδόξου Πατριαρχικοῦ Κέντρου, ὡς Γραμματέως ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὡς Προέδρου τῶν Διορθοδόξων Ἐπιτροπῶν ἐπὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μετὰ τῆς Παλαιοκαθολικῆς καὶ τῶν Μη-Χαλκηδονίων Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ὡς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ διαλόγου μεταξὺ Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ἄφ' ἐνὸς καὶ ἑβραίων καὶ μουσουλμάνων ἄφ' ἑτέρου, καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς ποικίλα διεκκλησιαστικά καὶ ἄλλα συνέδρια...» (σ. 7 καὶ γαλλιστὶ τὰ ἴδια ἐν σελ. 9).

Ἡ ἐν Πειραιεῖ προβολὴ τοῦ πίνακος «Τὸ Κρουφὸ Σχολεῖο».

Ἡ ἐφημερὶς «Καθημερινή» (23 Μαρτίου) καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ «Πειραιϊκὴ Ἐκκλησία» (Μηνιαία ἐκδοσις τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πειραιῶς, Ἀπρίλιος 1996) προσέβαλον τὸ γεγονός τῆς κατὰ τὴν 18ην Μαρτίου ἐ.ἔ. ἐπισήμου ἐορταστικῆς ἐ-

νάρξεως τῆς —ἐπὶ εἰκοσαήμερον— παρουσιάσεως εἰς τὸ νέον Πνευματικὸν Κέντρον τοῦ Ἱ. Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἁγίας Τριάδος Πειραιῶς τοῦ θαυμασίου πίνακος τοῦ Νικολάου Γύζη «Τὸ Κρουφὸ Σχολεῖο». Ὁ πίναξ, προβαλλόμενος εἰς Ἐκθέσεις, αἱ ὁποῖαι διοργανῶνται εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐμπνέει εἰς τοὺς ἐπισκέπτας καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὰ Ἑλληνοπούλα τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ Γράμματα καὶ τὴν ἑλληνορθόδοξον παράδοσιν.

Ὁ πίναξ οὗτος, ὡς ἐτόνισεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πειραιῶς κ. Καλλίνικος κατὰ τὴν σχετικὴν τελετὴν, εἶναι ἀρίστη ἐποπτικὴ ὑπόμνησις ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας στάθηκε τὸ πραγματικὸ στήριγμα τοῦ ἔθνους, ἀληθινὴ μάνα, τροφὸς καὶ φρουρὸς τοῦ σκλαβωμένου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τοῦ καλλιέργησε τὴν ψυχὴν τοῦ τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας, τοῦ διατήρησε τὴν ἑλληνικὴ συνείδησι, τὸν παρηγόρησε καὶ τοῦ ἀπάλυνε τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς...».

Ἄλλ' ἢ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα τελετὴ δίδει ἀφορμὴν καὶ δι' ἄλλας ἐπισημάνσεις, οἷα εἶναι αἱ εἰς τὰς δύο ἐπομένους παρατηρήσεις σημειούμεναι.

Ἄναξωπύρησις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως

Ὡς ἐτονίσθη ἐν τῷ σχετικῷ δημοσιεύματι τῆς «Καθημερινῆς» ὑπὸ τῆς κ. Ἐλένης Μπίστικα, ἡ ὁποία πάντοτε διακρίνεται διὰ τὴν εὐστοχον καὶ ἀρίστην ἐπισήμανσιν σπουδαίων γεγονότων τῆς καθ' ὅλου πνευματικῆς ζωῆς, εἰς τὴν ἐν Πειραιεῖ τελετὴν παρίστατο καὶ ἡ μεγάλη καλλιτέχνις τῆς Ἑλλάδος κ. Ἄννα Συνοδινού, ἡ ὁποία «μὲ τὴν ὑπέροχην, παλλόμενὴ ἀπὸ συγκίνηση φωνὴ τῆς ἀπήγγειλε τὸ "Κρουφὸ Σχολεῖο" τοῦ Ἱ. Πολέμη... Πολλὰ μάτια στὸ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον, μ' ἐκπροσώπους τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τοῦ Πειραιᾶ, δάκρυσαν» («Καθημερινή», 23 Μαρτίου). Κατ' ἀνεπανάληπτον τρόπον ἀπαγγέλλθησαν οἱ στίχοι: «... Ἡ λευτεριά σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι, τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέροι...». Συγκίνησιν ἐδημιούργησαν ἐπίσης τόσον τὰ παραδοσιακὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα παρουσίασεν ἡ ἐξαίρετος «Χορωδία Νέων τῆς Πειραιϊκῆς Ἐκκλησίας», ὅσον καὶ ἡ ὁμιλία τοῦ φιλόλογου κ. Κωνσταντί-

νου Γανωτή, ὁ ὁποῖος ἀνεφέρθη εἰς τὸ καθ' ὅλου ἔργον τοῦ Νικολάου Γύζη καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸν πίνακα «Τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο», τονίσα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ἐξῆς: «Ἡ ἱστορία μας εἶναι ἡ ἀρετὴ μας καὶ ὁ πίνακας αὐτὸς εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἀρετῆς ζωγραφισμένη. Ὁ λαὸς μας πάντοτε ἀγαποῦσε τὰ γράμματα, ἐπαιρνε φώτιση γιὰ νὰ φθάσει στὸν οὐρανό, γιὰ νὰ γίνῃ «ζῶον θεούμενον»...».

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἐκθέσεως, τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθησαν τὰ Σχολεῖα τοῦ Πειραιῶς καὶ πλῆθος ἄλλων ἐπισκεπτῶν προσεφέρθησαν ὑπὸ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πειραιῶς ξενάγησις καὶ σχετικὸν πρὸς τὸν πίνακα ἔντυπον ὑλικόν.

Ἡ ἐν τῇ Ἐκθέσει ταύτῃ ἀναζωπύρωσις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ὁ ἀναβαπτισμὸς εἰς τὰς ἐθνικὰς μνήμας ἐδημιουργοῦντο ἐπὶ πλεόν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι, ὡς ἐτονίσθη ὑπὸ τῆς κ. Μπίστικα, «τὸ Πνευματικὸ Κέντρο τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἱ. Ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος Πειραιῶς, πού γιὰ πρώτη φορὰ χρησιμοποιήθηκε ὡς χώρος ἐκθέσεως, εἰδικὰ γιὰ τὸ «Κρυφὸ Σχολεῖο», περικλείει στὸν ὑπόγειο χώρο του εὐρήματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους, κομμάτια ἀπὸ τὰ Θεμιστοκλεία Τείχη καὶ ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο Ἐμπορεῖον». Τοιοῦτοτρόπως ἡ ὅλη ἐκδήλωσις, διὰ τῆς εὐστόχου πρωτοβουλίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πειραιῶς, ἐγένετο «σ' ἓναν χώρο ὅπου ἡ Ὁρθοδοξία συναντᾷ τὴν ἀρχαία ἱστορία καὶ ἀδελφωμένες μιλοῦν γιὰ τὴν ἀγωνιστικότητα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀνάγκη ὑπεράσπισης τῶν διαχρονικῶν ἀξιών καὶ τῶν συμβόλων».

Ἐνσαρκώνει ἐμπράκτως τὸ ἑλληνορθόδοξον ἰδεῶδες.

Ἐν συνεχείᾳ δεόν νὰ τονισθῇ, ὅτι ἡ συγκίνησις κατὰ τὴν ἐν Πειραιεῖ ἑναρξίν τῆς παρουσιάσεως τοῦ ἔργου «Τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο» ἠϋξήθη ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὴν τελετὴν ἦτο παρὼν καὶ ὁ κάτοχος τοῦ πίνακος κ. Πρόδρομος Ἐμφιετζόγλου μετὰ τῆς θυγατρὸς του κ. Μελίνας Ἐμφιετζόγλου - Γάγαλη. Ὁ κ. Πρ. Ἐμφιετζόγλου ἔχει διαθέσει, ὡς γνωστὸν, μέγα χρηματικὸν ποσόν, ἵνα παραμείνῃ τὸ λαμπρὸν τοῦτο καλλιτεχνικὸν ἔργον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ χορηγὸς οὗτος εἶναι τῷ ὄντι «ἓνας σύγχρονος εὐπατριδῆς, πού ξέρει νὰ ἀξιοποιεῖ τὰ τάλαντά του καὶ τίς εὐλογίαις, πού ὁ Κύριος χαρίζει πλουσιοπάροχα. Σὲ λίγα, ἀλλὰ γεμάτα ἀπὸ ἐθνικὸ παλμὸ λόγια, πού ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς παρευρισκομένους, ἀναφέρ-

θηκε στὰ ἰδανικὰ τοῦ Ἑλληνα: Ὁρθοδοξία - Ἑλληνισμὸς - Παιδεία» («Πειρακὴ Ἐκκλησία»). Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὁ κ. Ἐμφιετζόγλου εἶπε τὰ ἐξῆς: «Οἱ μέρες πού διανύομε εἶναι δύσκολες καὶ οἱ καιροὶ χαλεποί. Τὰ σύμβολα, πού τόνισε ὁ Γύζης στὸ «Κρυφὸ Σχολεῖο», πρέπει νὰ κρατοῦν σταθερὰ ἓναν κυρίαρχο ρόλο στὴ σκέψῃ μας. Ἡ ἐποχὴ μας ἀπαιτεῖ ἐλεύθερο καὶ ἀγωνιστικὸ φρόνημα, τὸ ὁποῖο πλάθεται κυρίως μετὰ τὴν παιδεία... Κρατώντας αὐτὸν τὸν πίνακα γιὰ πάντα στὴν Ἑλλάδα, με σκοπὸ νὰ τὸν δοῦν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἰδίως τὰ παιδιὰ, ἕκαμα καὶ ἐγὼ τὸ καθήκον μου καὶ ἡ ἀνταπόκριση, πού ἔχει στὸν κόσμον καὶ ἰδίως στὰ παιδόπουλα τὸ ἔργο τοῦ Γύζη, δικαιώνει κάθε προσπάθεια».

Δέον ἐπὶ πλεόν νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ κ. Πρ. Ἐμφιετζόγλου ἐνσαρκώνει ἐμπράκτως εἰς τὴν ζωὴν του τὸ ἑλληνορθόδοξον ἰδεῶδες τῆς παιδείας. Διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀναστάσιου Κυρίου ἔχει ὑπερνικήσει ἡρωικῶς τὴν ὀδύνην ἐκ τοῦ ἀτυχήματος, τὸ ὁποῖον ἐδοκίμασεν ὡς πῦρ τὸν χρυσὸν τῆς ἀκτινοβολούσης προσωπικότητός του καὶ τὸν ἀδαμάντινον χαρακτήρα του. Κατ' ἀξιοθαύμαστον τρόπον ἔχει ἐπεκτείνει τὰς δραστηριοτήτας τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐμψυχουμένης «Μηχανικῆς ΑΕ» καί, ἐκτὸς Ἑλλάδος, πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς χώρας (Βαλκάνια, Ρωσίαν, Οὐκρανίαν κ.λπ.) καὶ συνεχῶς προσφέρει διὰ διαφορῶν ἀγαθοεργῶν, μορφωτικῶν, κοινωνικῶν, πολιτιστικῶν, φιλανθρωπικῶν σκοποῦς, ὡς λ.χ. διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Μικρασιατικῶν συλλόγων, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ συντήρησιν τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀνδριάντος τοῦ ἀγίου Χρυσοστόμου ἐπισκόπου Σμύρνης, διὰ τὴν συντήρησιν καὶ εὐπροεπῆ ἐμφάνισιν χώρων καὶ μνημείων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, δι' ἔργα παιδείας εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδιαίτερος εἰς ἀκριτικὰς περιοχὰς κ.τ.τ.

Ἄς ἐπιτραπῇ νὰ προστεθῇ, ὅτι ὁ γράφων ἠσθάνθη ἰδιαίτερον χαρὰν καὶ συγκίνησιν διὰ τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας ἐν Πειραιεῖ ἐκδηλώσεις, διότι εἶναι δημότης Πειραιῶς, διότι ἐγεννήθη ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἐξ ἧς κατάγεται καὶ ὁ κάτοχος τοῦ πίνακος, καὶ διότι πρὸ πάντων ὁ κ. Πρόδρομος Ἐμφιετζόγλου ὑπῆρξεν, ἐξ ἐπόψεως ἐπιδόσεως καὶ ἠθους, εἰς τῶν ἀρίστων μαθητῶν του ἐν τῷ «Κολλεγίῳ Ἀθηνῶν».

Ε.Δ.Θ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ὁ Πάπας Ἰωάννης - Παῦλος Β' ὁμιλῶν τὴν 8ην Μαρτίου ἐξ ἀφορμῆς τῆς «ad-limina» ἐπισκέψεως πρὸς αὐτὸν τῶν ἐκ Μαλί (δυτικῆς περιοχῆς τοῦ Σουδάν) ἐπισκόπων, συνέστησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάγκη τὸν νὰ προαχθῆ ὁ μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων διάλογος. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἶπεν: «Εὐτυχῶς ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς κοινότητος καὶ τῶν πιστῶν τοῦ Ἰσλάμ χαρακτηρίζεται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ πνεύματος θετικῆς συμβιώσεως καὶ ἀμοιβαίας ἐκτιμῆσεως. Ὁ δρόμος μιᾶς ἀληθινῆς συναντήσεως μετὰ τῶν ἄλλων εἶναι ἀληθῶς κοπιώδης. Τὰ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα εὕρισκονται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, θὰ ἔπρεπε νὰ παρακινῶν τοὺς πιστοὺς εἰς τὸ νὰ δώσουν εἰς τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις μεγαλυτέραν ἔντασιν, ἢ ὅποια θὰ δύναται νὰ ἀπομακρύνῃ ἐκ τῆς ὁδοῦ τὰς αἰτίας τῆς ἐλλείψεως ἐνότητος».

— Ἐν Ναιροβί θὰ ἐδρεύῃ ἡ προσφάτως ἰδρυθεῖσα Ἐνωσις 13 Ρωμαιοκαθολικῶν ἀφρικανικῶν ἐκδοτικῶν οἴκων.

— Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων καρδινάλιος J.M. Lustiger, ἐτῶν 70, ἐν εἰδικῇ τελετῇ, ἀνεκηρύχθη ἐπίσημως Τακτικὸν Μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος οὗτος, ὅταν ἦτο εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, μετεστράφη ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ εἰς τὸν Ρωμαιοκαθολικισμόν.

— Ἐν Σάν Σαλβαδόρ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἱεροσπουδαστηρίου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ ἄλλοι δύο Ἱερεῖς - Καθηγηταὶ ἀπελύθησαν ὡς ὑποστηρικταὶ τῆς «Θεολογίας τῆς ἀπελευθερώσεως».

— Ὁ Πάπας Ἰωάννης - Παῦλος Β', ὁμιλῶν πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τοῦ «Παπικοῦ Συμβουλίου διὰ τὰ κοινωνικὰ Μέσα Ἐπικοινωνίας» ἐτόνισεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὅτι ὁ διὰ τῶν Μέσων τούτων εὐαγγελισμὸς πρέπει νὰ γίνεται ὄχι μόνον διὰ τῆς μεταδόσεως τοῦ μηνύματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προσφορᾶς εἰδήσεων περὶ τῶν διαφόρων δραστηριοτήτων τῆς Ἐκκλησίας ἐν τοῖς σχολείοις, ἐν τοῖς νοσοκομείοις, εἰς τὰ προγράμματα βοηθείας πρὸς τοὺς πρόσφυγας, πρὸς τοὺς πτωχοὺς κ.τ.τ. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην δεόν νὰ κινῶνται ὁ Τύπος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ραδιοτηλεοπτικὰ προγράμματα.

— Τὸ κείμενον τῶν προσευχῶν τῆς «Πορείας τοῦ Σταυροῦ» κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν ἐν τῷ «Κολοσσαίῳ» Ρώμης συνέθεσε κατὰ τὸ τρέχον ἔ-

τος ὁ ΡΚαθολικὸς Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σεράγεβο καρδινάλιος Vinko Puljić, ὀρμηθεὶς ἐκ τῆς δραματικῆς ἐμπειρίας τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ καὶ τονίσας ὅτι τὰ Πάθη τοῦ Κυρίου ἐπεκτείνονται εἰς τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν μας συγκρούσεις μεταξὺ ἀδελφῶν καὶ φυλῶν.

— Τὸ Ἀρχεῖον τῆς ἐφημερίδος «Osservatore Romano» ἀνενεώθη προσφάτως διὰ συγχρόνων ἠλεκτρονικῶν μέσων ἐπικοινωνίας.

— Ἡ Σύνοδος τῶν ΡΚαθολικῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἑλβετίας ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ σχεδιαζομένη ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλβετίας πρέπει νὰ ἐναρμονίσῃ τὴν παράδοσιν τοῦ ἔθνους καὶ τὰς συγχρόνους ἀνάγκας καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν προμετωπίδα τῆς διακηρύξεως τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν, τοῦθ' ὅπερ «ἀνταποκρίνεται οὐ μόνον εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν καὶ εἰς τὸ Ἰσλάμ».

— Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς «Ἀγίας Ἐδρας» καρδινάλιος Ἄγγελος Σοδάνο, ἀναφερόμενος ἐν συνεντεύξει του εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Πρωτείου τοῦ Πάπα καὶ εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ σημερινοῦ Προκαθημένου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, εἶπεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ἑξῆς:

«Ἡ ἰδέα τοῦ Πρωτείου τῆς Ρώμης, καίτοι διαφορετικὴ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει, ὑπῆρξεν ἀνεκαθεν τμῆμα τῆς πνευματικῆς κληρονομίας τῆς παγκοσμίου Ἐκκλησίας. Φυσικῶς ἡ οὐσία του δι' ἡμᾶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσβληθῆ, διότι ἀποτελεῖ ἀλήθειαν πίστεως, ὅπως ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ὅταν συναντώμεθα μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων ἀδελφῶν μας. Ἐν τούτοις, ἂς μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ Β' Βατικανὴ Σύνοδος ἐτόνισεν τὴν συλλογικότητα τῶν ἐπισκόπων καὶ ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ Πάπα εἶναι ἐξουσία πατρικῆ, βασισμένη εἰς τὸ πνεῦμα τῆς διακονίας. Δι' αὐτὸ ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας, ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 500 ὑπέγραψεν ὡς “Δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ”.

» Ὁ Ἰωάννης - Παῦλος Β' ἔχει μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν. Γνωρίζει, ὅτι ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ἰδιαίτερον ἀποστολὴν καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ τὴν ἐκπληρώσῃ. Δὲν ἀνησυχεῖ διὰ τὸ πόσον ὁ Θεὸς θὰ τοῦ παρατείνῃ τὴν ζωὴν. Ἐχει μεγάλην γαλήνην, τὴν ὁποίαν δὲν ἀποβάλλει οὔτε κατὰ τὰς πλέον δραματικὰς στιγμὰς. Εἶναι ποιμὴν πνευματικὸς μὲ πνεῦμα ὑπερφυσικὸν καὶ βαθὺ αἶσθημα προσευχῆς. Οὐδὲν τὸν ταράσσει, οὐδὲν τὸν τρομάζει...».

Ε. Θ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Άνδρ. Ίω. Φυτράκης, ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ, 1844-1994 (150 έτη προσφοράς - Σημερινοί προβληματισμοί), Άθήναι 1995, σελ. 48.

Ό όμότιμος Καθηγητής (καί τ. Πρύτανις) του Πανεπιστημίου Άθηνών κ. Άνδρέας Ίω. Φυτράκης μπορεί, όσο λίγοι, να καυχάται για την άφοσίωση και τον ζήλο με τον όποιο διακόνησε και διακονεί, επί μισόν αιώνα τώρα, την Έκκλησία της Ελλάδος και την εκκλησιαστική Παιδεία. Καί αυτή ή διακονία δέν περιορίζεται μόνο στη διδασκαλία του στο Πανεπιστήμιο ή στη Ριζάρειο Έκκλησιαστική Σχολή, αλλά και σε καίριες και υπεύθυνες θέσεις στο Ύπουργείο Παιδείας, στην Άποστολική Διακονία της Έκκλησίας της Ελλάδος και στη διοίκηση της ίδιας της Ριζαρείου, σής όποίας τó Συμβούλιο μετέχει επί σαράντα χρόνια! Πέρ' άπό τά επιστημονικά έργα του στους κλάδους της Άγιολογίας, της Ύμνογραφίας και της Παλαιογραφίας, ό κ. Φυτράκης έχει γράψει πολλές μελέτες για τά όξύτερα προβλήματα της παιδείας, και ιδιαίτερα της εκκλησιαστικής μας παιδείας. Καί, μάλλον, με την δική του πρωτοβουλία εκδόθηκαν οί τέσσερις πολύτιμοι και όγκώδεις τόμοι του Περιοδικού Συγγράμματος Ρ.Ε.Σ. «Ριζάρειος Έκκλησιαστική Παιδεία» (τ. Α' 1978 - τ. Δ' 1988), που εύχης έργον θά ήταν να συνεχιστεί ή έκδοσή του για τó γενικότερο καλό της εκκλησιαστικής μας παιδείας.

Στó νέο πόνημά του ό κ. Φυτράκης εκθέτει τó ιστορικό της Ριζαρείου, άπό τó έτος ίδρύσεώς της (1844) ίσαμε τó 1994, όποτε και γιορτάστηκαν τά 150 χρόνια συνεχούς λειτουργίας της. Στón επίσημον αυτό Έορτασμό (27 Νοεμβρίου 1994) κύριος όμιλητής ήταν ό κ. Φυτράκης, ό όποιος, χρησιμοποιώντας με σαφή γνώση αλλά και άπέραντη άγάπη όλη τή σχετική βιβλιογραφία, μάς έδωκε άντικειμενικά την ιστορία της γεραράς και περιφήμου Σχολής, με όλα τά προβλήματά της, αλλά και τούς δραματισμούς και προβληματισμούς για την άπρόσκοπτη λειτουργία της στο μέλλον. Σκύβοντας με περισσή φροντίδα κι έπιμέλεια στη Διαθήκη τών

μεγάλων ιδρυτών της Σχολής και εύεργετών του Γένους, δηλ. τών αδελφών Μάνθου και Γεωργίου Ριζάρη, καθώς και στους σκοπούς για τούς όποιους εκείνοι έδημιούργησαν τó αρχαιότερο ελληνικόν Ίδρυμα Έκκλησιαστικής Έκπαιδεύσεως, αναλύει τις έπιτεύξεις αλλά και τις δυσκολίες που αυτό έζησε και πέρασε στην μακρά ιστορία του. Ό κ. Φυτράκης τολμά να πει μερικές άλήθειες που κάπως πονούν, αλλά μόνο με την άλήθεια, ως γνωστόν, μπορεί να συνειδητοποιηθούν οί προβληματισμοί και οί σχετικές δυσκολίες, για να συνεχίσει τó Ίδρυμα την πορεία του μ' έπιτυχία, δίχως να ξεφύγει άπ' τή γραμμή τών Ίδρυτών του, και να ώφελήσει άσφαλώς τó Γένος και την Έκκλησία.

Ό κ. Φυτράκης, με την τεράστια πείρα του, φωτίζει τó θέμα της Ριζαρείου πολλαπλώς, βάζοντας τó χέρι του επί τών τύπων τών ήλων. Δέν είναι δυνατόν, σ' ένα μικρό σημείωμα, να εισέλθουμε σε λεπτομέρειες. Ώστόσο, θέλουμε, πριν κλείσουμε, να παραθέσουμε λίγες γραμμές άπό τις ρεαλιστικές και σοφές σκέψεις του κ. Φυτράκη. «*Η Ρ.Ε.Σ. χαρακτηρίζεται — και δικαιολογημένα — ως Ήπειρωτικόν Ίδρυμα, διότι ιδρύθη πράγματι με τόν μόχθον δύο μεγάλων Ήπειρωτών Έθνικών Εύεργετών. Συγχρόνως, όμως, και κατ' έξοχήν, είναι και Ίδρυμα Έκκλησιαστικόν, διότι ό ούσιώδης και μοναδικός σκοπός της είναι ή ανάδειξις μορφωμένων Έφημερίων. Καί ούδεις δύναται να άμφιβάλλη, ότι δια τήν ένδεδειγμένην κατάρτισιν τών έφημερίων μας και τόν όλον πνευματικόν και ήθικόν των όπλισμόν, άρμοδιά κατά κύριον λόγον είναι ή Έκκλησία, ή όποία γνωρίζει και τās έκάστοτε ανάγκας του ποιμνίου της και αναλόγως ρυθμίζει και τήν εκπαίδευσιν του Κλήρου της, και τās μεθόδους του ποιμαντικού και διδακτικού έργου του. Κατά συνέπειαν, αναφαίρετον, κατά τήν γνώμην μου, είναι και τó δικαίωμα, ως και τó ήθικόν χρέος της Έκκλησίας, όπως παρακολουθή τó όλον έργον και της Ρ.Ε.Σ., όχι δέ έξ αποστάσεως και περιπτωσιακώς, αλλά δια της συμμετοχής Έκπροσώπου της εις τά Διοικητικά της Συμβούλια, ως είδικού Συμβούλου της» (σελ. 44-45).*

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Στέλιου Ράμφου, ΠΕΛΕΚΑΝΟΙ ΕΡΗΜΙΚΟΙ
(*ξενάγησι στὸ «Γεροντικόν»*), ἐκδ. «Ἄρ-
μός», Ἀθήναι 1994, σελ. 486.

Βιάζομαι νὰ πῶ, ἀρχίζοντας, πῶς πρόκειται γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα νεοελληνικά ἔργα, ποὺ κυκλοφόρησαν τὰ τελευταία χρόνια στὸν τόπο μας. Ὁ θεολογῶν καὶ φιλοσοφῶν Στέλιος Ράμφος βρῖσκεται, μὲ τοῦτο τὸ βιβλίο του, στὴν καλύτερη ὡς τώρα στιγμή του. Ἀγγίζει μὲ τὸ ἔργο του αὐτὸ τὴν ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τὴ συνδέει μὲ τὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα. Τὰ τριάντα κεφάλαια τοῦ ὀγκώδους ἀλλὰ τόσο καλαίσθητα τυπωμένου αὐτοῦ βιβλίου, εἶναι τὰ κείμενα τῶν τριάντα μαθημάτων ποὺ ἔκαμε ὁ σ. στὰ πλαίσια τοῦ Ἐπιμορφωτικοῦ Τμήματος τοῦ Κολλεγίου Ψυχικοῦ, κατὰ τὴν περίοδο Ὀκτωβρίου 1991 - Μαΐου 1992, μὲ ἀντικείμενο τὸ «Γεροντικόν», ἥτοι τὰ ἀποφθέγματα τῶν ἁγίων ἀσκητῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ὁ σ. κρίνει ἄξιο καὶ δίκαιο, ἀλλὰ καὶ οὐσιώδες, νὰ γνωρίσουμε καὶ νὰ γευθοῦμε τὴν πνευματικὴ αὐτὴ παράδοση: «γιατὶ ἐν πολλοῖς περικλείει τὸν μεταγενέστερο ἄνθρωπο, καὶ αὐτὸν τὸν σημερινό, στὸ κουβάρι τῶν καταβολῶν τοῦ ὁποίου ὁ μῖτος θὰ βρεθῆ μόνον ἂν κατεβοῦμε καὶ διασχίσουμε τίς μεγάλες πνευματικὲς ἐπιχωματώσεις τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσα θέση κατέχει τὸ ιδανικὸ τῆς ἀσκητικῆς βιοτῆς, ὅπως τὴν ἐννοεῖ ἡ ζωσα πάντοτε ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος παράδοσι» (σελ. 12).

Ὁ κ. Ράμφος ἔχει ἀφομοιώσει τὰ συγκλονιστικὰ κείμενα τοῦ «Γεροντικοῦ» καὶ τὰ ἐξετάζει ὄχι ὡς νεκρὸ γράμμα καὶ γνώση, ἀλλὰ ὡς ζωντανὴ ἔκφραση τῆς ἀσκητικῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ παλαιὰ σχέση του μὲ τὰ κλασικὰ καὶ πατερικὰ συγγράμματα τὸν ὀπλίζει μὲ τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις καὶ τὸν ἱκανώνει νὰ βλέπει τὸ βαθύτερο νόημα τῶν ἀποφθεγμάτων τῶν ἁγίων Γερόντων. Τὸ ὕφος του γοητεύει καὶ ἡ σιλπνὴ καὶ καθαρὴ γλῶσσα του κερδίζουν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή καὶ τὸν πιὸ ἀπαιτητικὸ ἀναγνώστη. Σὲ πολλὰ σημεία τοῦ βιβλίου του κάνει ἀναφορὰς σὲ ἀρχαιότερες παραδόσεις, καθὼς καὶ σὲ δυτικὰ ἔργα, συγκρίνοντας καὶ κρίνοντας ἀκριβοδίκα — εἴτε ἢ κρίση ἀφορᾷ σὲ πρόσωπα, εἴτε σὲ θέματα. Ἐκτὸς ἀπὸ πέντε κεφάλαια, ὅπου ἐκτίθεται ἡ πνευματικὴ ἱστορία καὶ προσφορὰ πέντε κορυ-

φαίων Ἀσκητῶν, ὅλα τ' ἄλλα περιέχουν τὰ πιὸ σημαντικὰ κεφάλαια - θέματα τῆς ἀσκητικῆς παραδόσεως, ὅπως αὐτὰ βιώνονται καὶ φωτίζονται στίς σελίδες τοῦ «Γεροντικοῦ», μὲ γέφυρες καὶ προεκτάσεις πάντοτε στὴ σύγχρονη ἑλληνορθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ, πράγμα ποὺ καθιστᾷ τὸ βιβλίο αὐτὸ ἐξόχως ἐπίκαιρο καὶ φοβερὰ ἐνδιαφέρον. Παραθέτω ἐδῶ λίγες μόνο γραμμές, ἀπὸ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο «Ἡ τρισηλίος ἀνθρωπότης» (σελ. 478-479): «Τὸ ἐλληνικὸ πρόβλημα εἶναι κυρίως πνευματικὸ καὶ δευτερευόντως πολιτικὸ, οἰκονομικὸ, δημογραφικὸ ἢ ὅτιδήποτε ἄλλο. Ὁ διχασμὸς μπορεῖ νὰ θεραπευθῆ μόνον μὲ ριζικὴν ἀνάπλασι, ἐσωτερικὴν ἀνακαίνισι τῶν μορφῶν καὶ τῶν ἀξιών τῆς παραδόσεως, ἐπιτρέπουσα μετάβασι ἀπὸ τὴν φυσικὴ ὁμάδα στὴν κοινωνία τῶν προσώπων, ἡγουν δημιουργία ἰδιοφυοῦς νεωτερικοῦ πολιτισμοῦ. Ὅρος γιὰ μιὰ τέτοια προοπτικὴ καὶ ἄρα αἴτημα ἀπολύτως ἐπεῖγον εἶναι νὰ κατανοήσωμε ὅσο γίνεται καλύτερα τὸν προσωπικὸ ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸν διακρίνωμε ἀπὸ τὸν ἀτομιστικόν. Τὸ ὁποῖον συνεπάγεται, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπιστροφὴ στίς ἀρχαῖες καὶ μεσαιωνικὲς μας πηγές, μὲ σκοπὸ τὸν ἐπαναπατρισμὸ των καὶ μὲ ἐρμηνευτικὸν ἄξονα τὸ προσωποπαγὲς ὑπόβαθρο τῆς πνευματικῆς μας ἐνότητος, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐπίμονη ἐξερεύνησι καὶ δημιουργικὴ τοπογραφία τοῦ νέου τούτου χώρου. Ἡ σπουδὴ τῶν κλασικῶν, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἀσκητικῶν καὶ νηπτικῶν κειμένων, ἀποτελεῖ τὸν κορμὸ τοῦ ἐνὸς σκέλους τῆς σύνολης προσπάθειας· ἡ στοχαστικὴ “περιγραφὴ” καὶ συνθετικὴ ἀποτύπωσι τοῦ ἴδιου τοῦ ἐρμηνευτικοῦ ἄξονος, τὸν κορμὸ τοῦ ἐτέρου... Προσωπικῶς, τοῦλάχιστον, αὐτὸ διαπιστώνω. Ἐξ οὗ καὶ διαβάζοντας τὰ ἀποφθέγματα τῶν ὁσίων ἀσκητῶν, δὲν μοῦ ἔφτανε νὰ τὰ τεχνολογήσω ἀπλῶς ἢ νὰ τὰ μεταγλωττίσω· αἰσθανόμουν τὴν ἀνάγκη νὰ προεκτείνω τὴν ἐσωτερικὴ τους δυναμικὴ, εἰ δυνατόν στὴν ψυχὴ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου· νὰ φέρω στὴν ἐπιφάνεια τὸ καθολικὸ ἄτομο ποὺ ἀναγγέλλουν καὶ ποὺ ἀναζητεῖ ἡ ἐποχὴ μας ἐναγώνια». Ἴδου ἓνα βιβλίο ποὺ φωτίζει τὴ σύνολη πνευματικὴ μας παράδοση μὲ ἀγάπη καὶ πόνον, ἀλλὰ καὶ γνώση ἀληθινή. Ἐνα βιβλίο πράγματι πολῦτιμο, ἀπὸ πολλὰς πλευρῆς.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

(Συνέχεια από τη σελ. 187 του υπ' άρ. 4 τεύχους)

134. Θεοδώρου Χατζημιχάλη, **Ο ΟΣΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ Ο ΑΝΥΠΟΔΗΤΟΣ ΚΑΙ ΜΟΝΟΧΙΤΩΝ** (εισαγωγή - σχόλια - επιμέλεια Γιάννη Α. Σακελλίανος), έκδοσις Γ', σχήμα 12X17 έκ.ατ., σσ. 254.

Το ωραίο ιστορικό αφήγημα του λόγιου ιστοριοδίφη Θ. Χατζημιχάλη για τη σπουδαία μορφή και το έργο του οσίου Συμεών, που η μνήμη του διατηρείται ζωντανή στην περιοχή της 'Αγιάς, του Φλαμουριού και του δρους Κίσαβος, παρουσιάζει με γλαφυρότητα την εποχή του 15ου-16ου αιώνας, στην οποία έδρασε ο 'Όσιος. Το βιβλίο, 180 στή σειρά, ανήκει στις εκδόσεις για την «'Εθνική 'Εκατοπενηκονταετηρίδα».

135. Σωφρονίου Ευστρατιάδου, μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως, **ΑΓΙΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**, ανατύπωσις 1995, σχήμα 17X24 έκ.ατ., σσ. 483.

Το από έτων έξαντλημένο «'Αγιολόγιον», κλασικό στο είδος του, ανατυπώθηκε και κυκλοφορεί, με προλεγόμενα του όμοτ. Καθηγητού Εὐαγγελίου Δ. Θεοδώρου, Διευθυντού των έκκλησιαστικών περιοδικών. Πρόκειται για πολύτιμο βοήθημα των φιλαγίων και των ασχολουμένων με τὰ Συναξάρια των άθλητών της όρθοδόξου Πίστewς.

136. Γερμανού Παρασκευοπούλου, μητροπολίτου 'Ηλείας, **ΠΛΑΝΕΣ ΚΑΙ Η ΑΛΗΘΕΙΑ**. Σειρά «Θεωρία και πράξη», άριθμ. 13, 'Αθήνα 1995, σχήμα 11X17,5 έκ.ατ., σσ. 144.

Παρά τή συντομία, ο Σεβ. συγγραφεὺς ξεδιαλύνει και άναμφί με την όρθόδοξη θέση, 75 πλάνες, προλήψεις, δεισιδαιμονίες και δοξασίες που είναι, δυστυχώς, διαδεδομένες στη συνείδηση μέρους του λαού μας. Χρήσιμο έγχειρίδιο στα χέρια των κληρικών, των εκπαιδευτικών και καθενός που ενδιαφέρεται για την άληθεια.

137. 'Ανδρέα Θεοδώρου, «**ΣΤΑΥΡΟΝ ΧΑΡΑΞΑΣ ΜΩΣΗΣ**». 'Ερμηνεία στις Καταβασίες των Δεσποτικών και Θεομητορικών έορτών. 'Αθήνα 1995, σχήμα 14X21 έκ.ατ., σσ. 208.

Οί Καταβασίες είναι ύμνοι που συγκινούν την προσεχόμενη ψυχή της 'Εκκλησίας. 'Η μελέτη του έργου συγγραφώς έρμηνεύει τις Καταβασίες των Δεσποτικών και Θεομητορικών έορτών όλου του έκκλησιαστικού έτους και με τρόπο άπόλυτα κατανοητό έμβαθύνει στα ύπεροχα μηνύματά τους. Παρατίθεται το πρωτότυπο κείμενο κάθε ύμνου με την άπόδοσή του στη νεοελληνική και ακολουθεί σύντομος σχολιασμός.

138. Γεωργίου Δ. Παπαδημητρόπουλου, θεολόγου, φιλόλογου - λυκειάρχου, **ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΣ - Συναξαριστής μηνός Μαΐου**. «'Αγιολογική Βιβλιοθήκη» άριθμ. 5. 'Αθήνα 1995, σχήμα 14X21 έκ.ατ., σσ. 160.

Το 5ο τεύχος της σειράς με τὰ Συναξάρια των 'Αγίων, μηνός Μαΐου, σε γλαφυρή νεοελληνική γλώσσα, με πραγματολογικά και άλλα στοιχεία, ένταγμένα στο ιστορικό πλαίσιο τους και με εύρετήριο της ήμερομηνίας έορτασμού των 'Αγίων.

139. 'Επισκόπου Διονυσίου Α. Ψαριανού, μητροπ. Σεργίων και Κοζάνης, **ΜΙΚΡΟΣ ΣΥΝΑΞΑΡΙΣΤΗΣ**, έκδοσις Δ' 1995, σχήμα 11,5X17 έκ.ατ., σσ. 416.

'Η μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα έξάντληση των άντιτύπων της Γ' έκδόσεως, φανερώνει τη δίψα των χριστιανών μας για τὰ κείμενα που έχουν σχέση με τη ζωή και τη διδασκαλία των 'Αγίων της 'Εκκλησίας. 'Ο «Μικρός Συναξαριστής» του άγίου Κοζάνης, μέσα από τὰ συνοπτικά κείμενα προσφέρει «ένα γενικό δίδαγμα, σε κάποια πάντα σχέση και άναφορά προς τόν τρόπο που σκέπτονται και ζούν σήμερα οί άνθρωποι».

140. 'Αγίου 'Ιωάννου Δαμασκηνού, **Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ, Τέσσερις θεομητορικές όμιλίες**. Κείμενο - εισαγωγή - σχόλια - λογοτεχνική άπόδοση όμιλιών. 'Εκδοση Γ' 1995, σχήμα 13X20,5 έκ.ατ., σσ. 196.

'Η συνεργασία του νύν επισκόπου Ζαχουμίου και 'Ερζεγοβίνης 'Αθανασίου Γιέβτιτς και των 'Ελ. Μάινα, Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου, Καίτης Χιωτέλλη και Δημ. Σταθόπουλου, απέδωσε άριστα τις τέσσερις θεομητορικές όμιλίες που περιέχονται στον τόμο αυτό, 3ο στη σειρά «'Επί τας πηγάς» ('Ενας λόγος στο Γένεσιο και τρία έγκώμα στην Κοίμηση της Θεοτόκου).

141. 'Αγίου Νικολάου Καβάσιλα, **Η ΘΕΟΜΗΤΩΡ - Τρεις θεομητορικές όμιλίες**. Κείμενο - μετάφραση - εισαγωγή - σχόλια Παν. Νέλλας (†), Δ' έκδοση 1995, σχήμα 14X20,5 έκ.ατ., σσ. 230.

Πρόκειται για έναν «είλικρινή διάλογο της 'Ορθοδόξιας με την 'Αναγέννηση, μία επίμονη προσπάθεια να κερδηθή ό,τι καλό υπάρχει στον καινούργιο πολιτισμό έν Χριστώ». Οί τρεις όμιλίες του άγίου Νικολάου Καβάσιλα άναφέρονται στον Εὐαγγελισμό, τη Γέννηση του Κυρίου και την Κοίμηση της Θεοτόκου.

142. 'Ανδρέα Θεοδώρου **ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ**. 'Αθήνα 1995, σχήμα 14X21 έκ.ατ., σσ. 264.

'Ενα πολύτιμο βοήθημα για τόν άναγνώστη, να έμβαθύνει στον άκένωτο θησαυρό της όρθοδόξου πίστewς. Με τη μορφή 173 έρωτήσεων και άπαντήσεων γύρω από δογματικά και ήθικά θέματα, γίνεται εύκολότερη ή πρόσβαση στο άκατάληπτο θείο μυστήριο.

143. **ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ**, έκδοση Γ' 1995, σχήμα 17X24 έκ.ατ., σσ. 64.

Πλήν τῆς πλήρους ἀσματικῆς Ἀκολουθίας, περιλαμβάνεται ὁ βίος τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ὁ Παρακλητικὸς Κανὼν καὶ μουσικὸ παράρτημα, σὲ ἐπιμέλεια τοῦ ἀρχιμ. Συνεσίου Κτενᾶ.

144. Ἀνδρέα Θεοδώρου, «**ΑΓΙΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΠΑΣΑ ΨΥΧΗ ΖΩΟΥΤΑΙ...**». Ἐρμηνευτικὸ σχόλιο στοὺς Ἀναβαθμοὺς τῆς Παρακλητικῆς. Ἀθήνα 1995, σχῆμα 14X21 ἑκατ., σσ. 112.

Οἱ Ἀναβαθμοί, ἀπὸ τὰ πρὸ ὁμορφα κείμενα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνολογίας μας, στὰ ὁποία ἀποτυπώνεται ἡ πνευματικότητα τῆς Ὁρθοδοξίας, πού τροφοδοτεῖται ἀπὸ τὴ δογματικὴ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, μὲ ἐπίκεντρο τὸ πανάγιον Πνεῦμα, παρουσιάζονται μὲ ἐρμηνευτικὰ σχόλια στὸ εὐσύνοπτο αὐτὸ ἔργο τοῦ δόκιμου καλάμου τοῦ ὁμοτ. καθηγητοῦ Ἀνδρ. Θεοδώρου.

145. **Η ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ** (Εἰσαγωγὰ καὶ ἐπιμέλεια πρωτοπρ. Κων. Παπαγιάννη), ἔκδοση Γ' 1996, Ἀθήνα, σχῆμα 8,5X11,5 ἑκατ., σσ. 804.

Τὸ εὐχρηστο βοήθημα, μὲ τίς καθ' ἡμέραν Ἀκολουθίες τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Ἑβδομάδος, ἀπὸ τὸ Σάββατο τοῦ Ααζάρου (ἐσπέρας) μέχρι τὸ ἐσπέρας τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Ἐκτὸς ἀπὸ τίς κατατοπιστικὲς εἰσαγωγὰς περιέχει σὲ παράρτημα ἐκ τοῦ Ὁρολογίου ὅσα λέγονται κατὰ τὴ Μεγ. Ἑβδομάδα ἀπὸ τίς καθ' ἡμέραν ἀκολουθίες.

146. **Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ ΜΕΤΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ**, ὑπὸ ἀρχιμ. Ἐπιφανίου Θεοδωροπούλου (†), ἔκδοσις Ζ', Ἀθήνα 1996, σχῆμα 10X13,5 ἑκατ., σσ. 710.

Ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ ἐγκολπίου αὐτοῦ ἐγκεῖται στὴν ἐπιτυχημένη ἐρμηνεία τοῦ ἱεροῦ κειμένου πού ἐτόιμασε ὁ μακαριστὸς π. Ἐπιφάνιος. Ἡ 7η ἤδη ἔκδοση μαρτυρεῖ τὴν ὑποδοχὴ πού τοῦ ἐπιφυλάσσουν οἱ χριστιανοί. Πολλαπλῶς ὠφέλιμη καὶ κατατοπιστικὴ εἶναι ἡ ἐκτενὴς εἰσαγωγὴ τοῦ μεταφραστοῦ.

147. **ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟΝ**, τόμος Β', ἔκδοσις Γ' 1996, σχῆμα 12X19 ἑκατ., σσ. 212.

Μὲ τὸν τόμο αὐτὸ ὁλοκληρώνεται ὁ κύκλος τῶν Ἀκολουθιῶν τῶν ἑορτῶν τοῦ ἁγίου Δωδεκαημέρου. Περιλαμβάνει τίς Ἀκολουθίες «ἀπὸ τῆς κατὰ σάρκα Περιτομῆς ἕως τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου» καὶ σὲ Ἐπίμετρο, τῆς ἑορτῆς τῆς Ὑπαπαντῆς, ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενό τῆς συνδέεται μὲ τὸ Δωδεκαήμερο. Ἐκτύπωση δίχρωμη, μὲ ἐξώφυλλο σὲ τετραχρωμία.

148. Δημητρίου Τρακατέλλη, μητροπολίτου Βρεσθένης, **ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΕΡΜΗΝΕΥΟΥΝ**. Ἀπόψεις Πατερικῆς Βιβλικῆς Ἐρμηνείας. Ἀθήνα 1996, σχῆμα 14,5X22,5 ἑκατ., σσ. 256.

Ἡ Ἁγία Γραφή ἀποκαλύπτει στὸν ἄνθρωπο — ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Σεβ. συγγραφεὺς — ἕναν θαυμαστό, μοναδικὸ καὶ ὑπέροχο κόσμο: τὸν κόσμον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ ὁποῖος, ὁμως, δὲν προσεγγίζεται πρόχειρα καὶ εὐκόλα. Στὴν ἐξερεύνησή του καὶ στὴν κατανόησή του χρειάζονται ὁδηγοὶ προικισμένοι μὲ σοφία καὶ ἀγιότητα. Τέτοιοι ὁδηγοὶ εἶναι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Πλευρῆς τοῦ ὑπέροχου ἐρμηνευτικοῦ ἔργου τους παρουσιάζει τὸ θαυμάσιο καὶ σὲ ἐμφάνιση αὐτὸ βιβλίον, παραθέτον-

τας δείγματα τῆς κολοσσαίας, πολυσύνθετης καὶ ἀκτινοβόλου ἐξηγητικῆς προσφορᾶς τους.

149. Ἀρχιμ. Νικολάου Ι. Πρωτοπαπᾶ, **ΕΧΟΝΤΕΣ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ**, Ἀθήνα 1996, σχῆμα 14X21 ἑκατ., σσ. 264.

Πενήντα τρεῖς σύντομες, μεστὲς περιεχομένου καὶ ἐποικοδομητικὲς ὁμιλίες, πού πρωτοδημοσιεύθηκαν στὸ δελτίο «Φωνὴ Κυρίου» κατὰ τὸ ἔτος 1995, προσφέρονται σὲ καλαίσθητο τόμο, μὲ τετράχρωμο ἐξώφυλλο. Πρόκειται γιὰ κείμενα γραμμένα μὲ εὐθύνη καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Παρατίθεται τὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάλυσή του. Διευκολυντικὰ τὰ εὐρετήρια χωρίων Π. καὶ Κ. Διαθήκης καὶ θεμάτων. Χρήσιμο βοήθημα γιὰ τοὺς κήρυκες τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ κάθε χριστιανὸ πού ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποκτήσει τὴν «μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας».

150. Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Γ. Σταυροπούλου, **Η ΘΥΡΑ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ** — Ἱερά Ἐξομολόγησις. Σειρὰ «Θεωρία καὶ Πράξις», ἀριθμ. 15, Ἀθήνα 1996, σχῆμα 11X17,5 ἑκατ., σσ. 208.

Χωρισμένο σὲ τέσσερις ἐνότητες (Ἡ θεία πρόσκλησις — Ἀμαρτία καὶ σωτηρία — Μετάνοια καὶ ἔξομολόγησις — Ὁ πνευματικὸς πατέρας καὶ ὁ ἐξομολογούμενος) τὸ ἔργο ἀναπτύσσει διεξοδικὰ τὸ μέγα θέμα τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως. Ὁ ἔμπειρος ὡς ἐξομολόγος, ἀλλὰ καὶ ὡς συγγραφεὺς ἀνάλογων βιβλίων, π. Χριστοφόρος, παρέχει ἕναν ἀριστὸ ὁδηγὸ σὲ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ διαβοῦν τὴ «θύρα τῆς Χάριτος», γιὰτὶ ὄχι καὶ ἕνα χρήσιμο ἐγχειρίδιον στοὺς λειτουργοὺς τοῦ Μυστηρίου τῆς ἱεράς ἐξομολογήσεως.

151. Ἀγγελικῆς Π. Νικολοπούλου, **ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΣ ΘΡΥΛΟΥ (ΚΑΘΟΔΟΣ)**, ἔκδοση Ε' 1996, Σειρὰ «Παιδικὸι ὀρίζοντες», ἀριθμ. 5, σχῆμα 17X24 ἑκατ., σσ. 224.

Μὲ τρόπο συναρπαστικὸ οἱ νεαροὶ ἀναγνώστες μεταφέρονται στὴν εἰδυλλιακὰ ἤρεμῃ ζωὴ τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴ χαρὰ τῶν ὑπόδουλων ἀπὸ τὴν ἀπόβαση ἐκεῖ τοῦ στρατοῦ μας. Ἀκολουθεῖ ἡ ζοφερὴ περιγραφή τῆς φοικτῆς καὶ ἀνεπανόρθωτης μεγάλης Καταστροφῆς τοῦ 1922. Πρωταγωνιστὲς, σὲ βραβευμένο ἀπὸ τὴ «Γυναικεία Λογοτεχνικὴ Συντροφιά» αὐτὸ ἔργο, εἶναι παιδιὰ.

152. Ἠλία Β. Οἰκονόμου **ΗΜΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ**, Ἀθήνα 1996, σχῆμα 13X20,5 ἑκατ., σσ. 96.

Ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφεὺς στὸν πρόλογο, τὰ κείμενα εἶναι γραμμένα «ὡς βοήθημα γιὰ τὴν, μερικὴ ἔστω, διείδυση στὰ ὅσα πυκνὰ σὲ νόημα καὶ λυτρωτικὴ ἀξία προσφέρει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μὲ τὴ μυσταγωγικὴ λατρεία τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος». Τὸ κομψὸ τομίδιον διανθίζεται μὲ ἐγχρωμὲς σχετικὲς εἰκόνες.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ**

ΑΠΟΦΑΣΙΣ

Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος Ὑποτροφιῶν «Ο ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πειραιῶς.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει:

1. Τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 1, παράγρ. 4 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

2. Τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1/27.10.1971 Πράξιν τοῦ Μητροπολίτου Πειραιῶς «Περὶ συστάσεως Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος» μετὰ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἰδρυμα Ἐκκλησιαστικῶν Ὑποτροφιῶν Ο ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ» (Φ.Ε.Κ. 278/20.4.1972 τ. Β')».

3. Τὴν ἀνάγκην διευρύνσεως τῶν σκοπῶν τοῦ Ἰδρύματος καὶ τὴν προσαρμογὴν τούτων εἰς τὰς συγχρόνους πνευματικὰς καὶ ὑλικὰς ἀνάγκας τῆς Νεότητος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πειραιῶς,

Ἀποφασίζομεν

τροποποιεῖμεν καὶ συμπληροῦμεν τὴν Πράξιν συστάσεως καὶ τὸν Ὄργανισμὸν τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος Ὑποτροφιῶν Ο ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πειραιῶς ὡς κάτωθι:

Ἄρθρον 1

Ἡ ἐπωνυμία τοῦ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 1/27.10.1971 Πράξεως τοῦ Μητροπολίτου Πειραιῶς συσταθέντος «Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος Ὑποτροφιῶν Ο ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ» ἀντικαθίσταται μετὰ τὴν ἐπωνυμίαν «Ταμεῖον Εὐποίας, Ὑποτροφιῶν, Ἐκκλησιαστικῆς Δράσεως καὶ Διαδόσεως Χριστιανικοῦ Ἐντύπου».

Ἄρθρον 2

Τὸ ἀρθρον 1 τοῦ Ὄργανισμοῦ τοῦ ὡς ἄνω Ἰδρύματος ἀντικαθίσταται ὡς ἐξῆς:

Ἄρθρον 1

Συνιστάται εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Πειραιῶς Ἐκκλησιαστικὸν Φιλανθρωπικὸν Ἰδρυμα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν: "Ταμεῖον Εὐποίας, Ὑποτροφιῶν, Ἐκκλησιαστικῆς Δράσεως καὶ Διαδόσεως Χριστιανικοῦ Ἐντύπου" μετὰ ἔδραν τὴν πόλιν τοῦ Πειραιῶς.

Ἄρθρον 3

Τὸ ἀρθρον 2 τοῦ Ὄργανισμοῦ ἀντικαθίσταται ὡς ἐξῆς:

Ἄρθρον 2

Σκοποὶ τοῦ Ἰδρύματος εἶναι:

α) Ἡ παροχὴ ὑποτροφιῶν καὶ ἐπιδομάτων εἰς νέους διακρινόμενους διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν αὐτῶν, συμφώνως πρὸς ὅρους καθοριζομένους δι' ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

β) Ἡ καθ' οἷονδήποτε τρόπον ἐνίσχυσις τῶν νέων τῶν ἐφιεμένων ἵνα εἰσέλθουν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου καὶ ὑπηρετήσουν τὸ Ἅγιον Θυσιαστήριον τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

γ) Ἡ ἐπιχορήγησις διὰ τὴν δημιουργίαν καὶ συντήρησιν ὁμάδων Ἱερατικῶν κλίσεων.

δ) Ἡ δημιουργία καὶ συντήρησις Χορωδίας καὶ Ὁρχήστρας Νέων καὶ ἡ ἐπιδότησις τῶν διδασκάλων αὐτῶν.

ε) Ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις διὰ τὴν λειτουργίαν καὶ συντήρησιν Πνευματικῶν Κέντρων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πειραιῶς.

στ) Ἡ χρηματοδότησις διὰ τὴν ἔκδοσιν περιοδικῶν καὶ ἄλλων ἐντύπων, ἀφορόντων εἰς τὴν καλὴν καὶ χρηστὴν ἐν γένει ἀγωγὴν τῶν νέων.

ζ) Ἡ προμήθεια βιβλίων, εἰκόνων, κασσετῶν καὶ ἄλλων Ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν, ὡς καὶ ἡ δωρεὰν διάθεσις τούτων εἰς νέους, μαθητὰς, σπουδαστὰς καὶ φοιτητὰς.

Ἄρθρον 4

Τὸ ἀρθρον 4 τοῦ αὐτοῦ Ὄργανισμοῦ καταργεῖται καὶ διαγράφεται.

Ἄρθρον 5

Τὸ ἀρθρον 5 τοῦ αὐτοῦ Ὄργανισμοῦ λαμβάνει τὸν ἀριθμὸν 4 καὶ ἀντικαθίσταται ὡς ἐξῆς:

Ἄρθρον 4

1. Τὸ Ταμεῖον Εὐποίας, Ὑποτροφιῶν, Ἐκκλησιαστικῆς Δράσεως καὶ Διαδόσεως Χριστιανικοῦ Ἐντύπου, διοικεῖται ὑπὸ πενταμελοῦς Διοικητικοῦ Συμβουλίου (Δ.Σ.), ἀπαρτιζομένου ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Πειραιῶς ἢ τοῦ νομίμου ἀναπληρωτοῦ Αὐτοῦ, ὡς Προέδρου, καὶ ἐκ τεσσάρων μελῶν, Κληρικῶν ἢ Λαϊκῶν, ἐπιλεγομένων ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου καὶ διοριζομένων δι' ἀποφάσεων Αὐτοῦ ἐπὶ πενταετείῃ θητείᾳ. Εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Μητροπολίτου Προέδρου ἐναπόκειται ἡ ἀντικατάστασις μέλους ἢ μελῶν τοῦ Συμβουλίου πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας αὐτῶν.

2. Τὸ Δ.Σ. κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τὸν διορισμὸν συνεδρίαν ἐπιλέγει μετὰξὺ τῶν μελῶν, τὸν Γραμματέα καὶ τὸν Ταμίαν αὐτοῦ.

3. Ὁ Πρόεδρος ἐκπροσωπεῖ τὸ Ἴδρυμα εἰς ἀπάσας τὰς ἐννόμους σχέσεις αὐτοῦ ἐνώπιον Δικαστικῆς, Διοικητικῆς ἢ ἐτέρας Ἀρχῆς καὶ ἐναντι οἰουδήποτε τρίτου, καὶ ὑπογράφει τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν αὐτοῦ.

Ἄρθρον 6

Τὸ ἄρθρον 6 τοῦ αὐτοῦ Ὁργανισμοῦ λαμβάνει τὸν ἀριθμὸν 5 καὶ ἀντικαθίσταται ὡς ἑξῆς:

Ἄρθρον 5

Πόροι τοῦ Ἰδρύματος εἶναι:

α) Τὰ ἔσοδα τῶν Ἱερῶν Παρεκκλησιῶν: Ἀγίας Βαρβάρας Ἀμφιάλης καὶ Ζωοδόχου Πηγῆς Καμινίων.

β) Τὰ κονδύλια τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐγγράφωται εἰς τοὺς ἐτήσιους προϋπολογισμοὺς τῶν Ἐνοριακῶν Ἱερῶν Ναῶν.

γ) Ἐπιχορηγήσεις τοῦ ἐκάστοτε Μητροπολίτου Πειραιῶς.

δ) Ἐπιχορηγήσεις τοῦ Γενικοῦ καὶ τῶν Ἐνοριακῶν Φιλοπτώχων Ταμείων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πειραιῶς.

ε) Ἐπιχορηγήσεις Φυσικῶν ἢ Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου ἢ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου καὶ προσφορὰ φιλοanthρώπων, ἐκτιμούντων τὸ ἔργον καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἰδρύματος.

στ) Πᾶσα προσφορὰ προερχομένη ἐκ νομίμου καὶ χρηστῆς πηγῆς.

Ἄρθρον 7

Εἰς τὸ τέλος τοῦ Ὁργανισμοῦ προστίθενται ἄρθρα 6 καὶ 7, ἔχοντα οὕτω:

Ἄρθρον 6

Πάν θέμα μὴ προβλεπόμενον ὑπὸ τοῦ παρόντος Ὁργανισμοῦ, ρυθμίζεται δι' ἀποφάσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Πειραιῶς.

Ἄρθρον 7

Ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ Ὁργανισμοῦ αὐτοῦ προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Νομικοῦ Προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πειραιῶς, τὸ ὕψος τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ.

Ἡ παρούσα νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἐν Πειραιεῖ τῆ 2α Ἰανουαρίου 1996

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Πειραιῶς ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37, πρῆρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν κενῆς θέσεως τακτικοῦ Ἐφημερίου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ

Ἁγίου Τρύφωνος, Κολωνοῦ

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσιν τὴν Ἐφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34/1α τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 1η Ἀπριλίου 1996

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις α) τῶν ἄρθρων 38, παρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν.Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 ὡς καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 2799/16.12.1982 Ἀπόφασιν Ἡμῶν «Περὶ κατανομῆς τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων εἰς Ἐνοριακοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν», καὶ προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ

Ἁγίου Κωνσταντίνου Ὁμοιοίας

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34/1α τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ, «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 22α Ἀπριλίου 1996

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἱερὰ Μητρόπολις Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως

Πρὸς

τὸν Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρεσβύτερον Νικόλαον Σιάτραν Ἐφημέριον Ἱ. Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Σίνδου (ἀγνώστου διαμονῆς)

Ἐνεργοῦντες ἐνορκον τακτικὴν ἀνάκρισιν, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπ' ἀριθμ. 160/7.3.1996 ἐντολῆς τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, καλοῦμέν σε, ὅπως ἐμφανισθῆς

ἐνώπιον ἡμῶν τὴν 4ην Ἰουνίου, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὤραν 9 π.μ. ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως, καὶ ἀπολογηθῆς δι' ἃς πράξεις κατηγορεῖσαι.

Ἐν Νεαπόλει τῆ 8ῃ Ἀπριλίου 1996
 Ὁ Ἀνακριτῆς Ὁ Γραμματεὺς
 Ἀρχιμ. Διον. Πατσάνης Οἶκον. Στυλ. Βότσης

Ἱερά Μητρόπολις Μεσσηνίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Ἁγίου Γεωργίου Τσουκαλεῖικων
 καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Καλαμάτῃ τῆ 17ῃ Ἀπριλίου 1996
 † Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Καρυστίας καὶ Σκύρου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Ἁγίου Γεωργίου Ἀλιβερίου, 2) Ἁγίου Ἀθανασίου Κύμης, 3) Ἁγίου Γεωργίου, Ἑνορίας Ἁγίου Γεωργίου, 4) Εἰσοδίων Θεοτόκου Ἀνδρονιάνων, 5) Ἁγίου Νικολάου Ὁρθωνιάς

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Κύμῃ τῆ 20ῃ Ἀπριλίου 1996
 † Ὁ Καρυστίας καὶ Σκύρου ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἱερά Τρίκκης καὶ Σταγῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις α) τῶν ἄρθρων 38, παράγρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 καὶ προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ ἱ. ναῷ

Ἁγίας Ἐπισκέψεως Τρικάλων
 καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ παρατέρω.

Ἐν Τρικάλοις τῆ 24ῃ Ἀπριλίου 1996
 † Ὁ Τρίκκης καὶ Σταγῶν ΑΛΕΞΙΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
 ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
 Τηλ. καὶ Fax 72.18.308

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΣΕΡΑΦΕΙΜ
 † Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
 † Ὁ Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
 † Ὁ Ἀργολίδος ΙΑΚΩΒΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ὁμότ. Καθηγ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
 Ἀρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μ.Χ.Ε.
 Τακτικὸν Μέλος τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
 τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλιον Δ. Θεοδώρου, Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἀγιολογίου τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.
Μητροπ. Μεσσηνίας Χρυσοστόμου, Ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὰς «Διατάγας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων».
Μητροπ. Φιλίππων Προκοπίου, Ἐκθεσις περὶ τῆς ἐπισκέψεως εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Πολωνίας.
Μητροπ. Κερκίρας Τιμοθέου, Ἡ διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὴς Παρευξείνιες περιοχάς.
Νιζ. γ. Μπρατσιώτου, Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὡς Ἁγία Γραφή.
Βλασίου Ἰω. Φειδᾶ, Οἰκονομικὴ διάστασις καὶ διαχρονικὴ σημασία τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τὸν ἱερό Φῶτιο.
Θεοδ. Στ. Νικολάου, Ἡ Νέα Κατήχησις τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἐπόμεως Ὁρθόδοξου.
Χρυσοῦν ἰωβηλαίων ἐκκλησι. διακονίας τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δράμας γ. Διονυσίου (1945-1995).
Ἀρχιμ. Εὐθ. Ε. Ἐλευθεριάδου, Ἡ Θεολογία τῆς Ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.
Ἀρχιμ. Συμεὼν Π. Κούτσα, Ἡ περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου σὺν τῷ φῶτι τοῦ Μεγάλου Κανόνος.
Ἀρχιμ. Μακαρίου Βαυλά, Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες καὶ ἡ κοινωνικὴ διδασκαλία τους.
Ἰωάννου Δ. Δρούλια, Ὁ ἥλιος τῆς Δικαιοσύνης καὶ τὸ «Ἄσμα καινόν».
Ἰω. Μπουγάτου, Ἡ συμβολὴ τοῦ Κων/νου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.
Παναγιώτῃ Ἀρ. Ὑφαντῇ, Ὁ πνευματικὸς κόσμος σὺν τῷ ἔργῳ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.
Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.
Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.
Βιβλιοκρισίαι.
Εὐαγγέλιον Π. Λέκκου, Παρουσίασις τῶν νέων ἐκδόσεων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.
Πράξεις ουσίας Ἐκκλησιαστικῶν Ἰδρυμάτων.
Παράρτημα.